

NA PŘÍKRÝCH CESTÁCH.

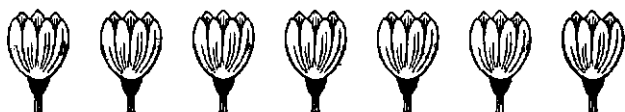
NAPSAL

IVAN CANKAR.

ZE SLOVINŠTINY PŘELOŽIL

JOSEF TMĚJ.

Nákladem Tiskového výboru československé sociálně demokratické strany dělnické (časopis »Zář«) v Praze. — Tiskem Dělnické knihtiskárny

I.

Frantina nemohla dlouho do noci usnouti. Vše už ztichlo, nic se ve tmě nehýbalo, ona však měla skoro strach. Pouze občas bylo slyšeti z nočního ticha řezavý hlas — zavýskalt kterýs hoch ve vsi, zapěl píseň, šel klidně dále po stráni dolů a píseň umkla, potopila se v noci. Zaštěkal pes u kramáře — bylť bůh ví co zaslechl, snad šumot kaštanů, šramot myši v krámě, hochovu píseň v dálavě; zvedl hlavu a zavyl protáhlým, kvílivým hlasem, zakňučel ještě jednou v polospaní, lehl si na houni a zadřímával . . .

Frantina byla přikryta pouze prostěradlem, ale bylo jí horko a pot jí tekl s čela dolů po tvářích a smáčel polštáře. Ve světnici byla tma a vzduch byl těžký a horký; zdálo se jí, že by se trochu ochladila, kdyby odhrnula zelenou záslonu před oknem a kdyby dovnitř zasvitlo měkké světlo nočního nebe.

Z temna doléhalo stejnoměrné, těžké chrápání matky a sestry, které spaly na posteli. Tikání

velikých nástěných hodin ozývalo se vůkol a hřmotný zvonek jejich přehlušil občas všechny ostatní zvuky. Tikání hodin někdy zcela utichlo, jako kdyby se byly hodiny zastavily.

Zadržímala již opět, ale zdálo se jí, jakoby se zvolna klouzala dolů, jakoby se skříň nahýbala, nahýbala . . . ulekla se a probudila se zase. Na mysl přicházely jí veselé i podivné věci. Kolem skříňě bloudilo plno pěkných vzpomínek a plno krásných tužeb, vše jevílo se jako živé obrazy, usmívající se jako lidé přivětiví, svátečně oblečení.

Poslouchala, jak matka a sestra úporně dýchaly a něco se jí zachvělo v srdci; cítilať, že má matku i sestru příliš málo ráda a že je to hřích. Spaly klidně krásným božím spánkem, oči zavřené, ústa poněkud otevřená, tváře horké — a kdyby bylo světlo, tu by Frantina vstala, přistoupila by po prstech k posteli, sklonila by se nad nimi a slzy by jí vstoupily do očí.

Slzy by jí vstoupily do očí! Vzdychnula si z hluboka . . . Občas, když ji matka tloukla a když na ni křičela usedla-li si unavena na truhlu, tu zaúpěla a zaplakala žalostí. Natloukla by sestře, která byla červená a sytá a seděla po celý den a žalovala na Frantinu u matky. Uhodila by ji a strčila by ji, až by narazila hlavou o prah . . . Ale nyní v té tiché noci by vstala a přistoupila by k posteli a prosila by za odpuštění matku i sestru. Přivětivá a veselá slova vyslovená bůh ví kdy, přišla jí na mysl; matčin obličej, všecek vlídný a měkký, jaký býval bůh ví kdy, objevil se

nyní před ní a Frantině zabuchalo srdce láskou k této matce.

Jindy s večera tiše plakala a škytající, usnula. Zvláště v neděli, kdy jí bylo hanba, že měla staré šaty, přešité z matčiny sukně, zamazané, správované, takže se jí smáli. Šla-li na ranní mši, běžela rychle s hlavou svěsenou, v ruce majíc velikou modlitební knihu, která byla všecka odřena. Matka a sestra Nežka pak šly dopoledne na velkou na Breg, do pěkného farního kostela hodinu cesty ode vsi vzdáleného. A Nežka, sestra její, měla růžové šaty, nový šátek na hlavě a v ruce modlitební knížku s koštěnými deskami. Modlitební knížka byla Frantinina; bylať jí dostala od velebného pána, neboť se uměla modlití, ale Nežka si ji brala ke mši sama.

Nežka byla malá, tlustá, červená a vždycky plakávala, načež jí matka dávala sladkých věcí; bylo to znáti na jejích ústech, když přišla v poledne ode mše, kdežto Frantina byla již všecka unavena a umouněna od úklidu a kuchaření. A ty staré šaty nesměla mítí na sobě každého dne; když přišla ode mše, ihned se převlékla a chodila roztrhaná kolem. Nežka pak seděla jako dáma v růžovém šatě a pak odešla si snadno na náves k sousedům. Rekla-li matka: »Převlec se přece, Nežko!« ani si toho nevšimla a když Frantina na to zavelala: »Co pak řekla matka?« — tu se matka ihned na Frantinu osopila: »Kdo pak se tebe co ptal?« —

Byl to život žalostný a plakala-li Frantina, neřekla nikdy matka: »Neplač, Frantino!« — Oh,

jak by se byla Frantina tomu zasmála! Ona spíše na ní zlostně pohleděla a vykřikla, až se Frantina zachvěla: »Co se šklebíš? Koukejme se na brečnu!«

V tom si vzpomněla na onen den, kdy plakala do pozdní noci, tak že jí až oči bolely a řezalo jí v hrdle. Matka přišla z cesty; bylať po celý den mimo dům. Byla neděle, venku bylo krásně, ještě trochu světlo — přívětivé večerní slunce svítilo tam v dáli nad kopcem. — Frantina a Nežka seděly před domem a čekaly na matku. Matka přišla, pod pažím nesla balík a střevice měla celé zaprášené. Hodila balík na stůl a stůl byl ihned celý bílý a sváteční.

Frantina a Nežka se dívaly a Frantině zabušilo srdce. Odešla do kuchyně, aby přinesla večeři a puklice jí padaly z rukou, když jídlo přinášela. Matka rozvázala balík a na stole ležel světlý, červený, hedvábný šátek a Frantininy neklidné a žhavé oči vpijely se do něho.

»Na, Nežko!« pravila matka a dala Nežce hedvábný šátek, světle červený hedvábný šátek, který šustěl, když ho člověk vzal do ruky a který byl tak hladký a těžký!

»Na, Frantino, to je tvoje!« pravila matka a dala Frantině zelenou barchetovou zástěru, která byla taková, jakou nosí ve všední dny všichni lidé na světě. Frantině se stáhlo v hrdle a ruce se jí třásly, když nesla mísu od stolu. Také piškoty přinesla matka a když si chtěla Frantina ukousnouti, tu jí z nenadání zabořilo v prsou a

třásla se po celém těle. Zaplakala nahlas a plakala pak do pozdní noci!

Vzpomněla si, že toho dne se jí bolest zvolna zvedala v prsou a hlas její polo vzdychavý, polo usedavý, sotva vycházel z jejího hrdla. V tom se jí však zdálo, jako když se najednou rozednilo, jako kdyby se něco na blízku vesele zasmálo, zrovna u její postele a pohladilo ji vlídnou rukou po tvářích. Všechny krásné tužby zceřa nového života, velikého neznámého štěstí vracely se do jejího srdce a slzy, které se jí byly sotva v očích zatřpytily, mísily se se sladkými slzami vděčnosti a naděje. Zadržela se, obrátila se v posteli a přikryla se až k ústům, aby mohla přemýšlet o kráse příštího dne, který byl již na blízku — snad ještě jen šest neb sedm hodin a zavře-li oči a usne, uplynou hodiny ty jakoby mžikem. Vzbudí se a slunce bude svítiti a ona si sedne pěkně na vůz a — hý! — pojedje po široké, bílé silnici, podle domků, trávníků . . . hý! . . . a domky poletí mimo, lidé budou státi na prahu . . . zvony budou tam z dálky zníti . . . a již bude zřetelně slyšeti onen veliký zvon, který duní jakoby za horami hřmělo . . . hy . . . po úbočí vzhůru, na poutnickou Horu . . . podle poutníků a poutnic, kteří mají všichni zaprášené sváteční šaty a pění smutným hlasem . . . a tam na Hoře . . . tam je veliký kostel, třikrát větší nežli je farní kostel sv. Pavla na Bregu . . . tam jsou bílé stany . . . tam jsou samé medové věci, pšeničný, bílý chléb, samé koláče . . . červené stužky . . . tam jsou hedvábné šátky, světlé, červené hedvábné šátky . . . hý! . . .

Frantina usnula a ve spaní občas zaštkala, občas se zasmála; smála se ve snu, vesele a hlasitě, ale v zadýchané světnici, v klidné noci byl její smích podoben sténání nemocného člověka. Její tělo, suché tělíčko bylo skrčeno, tak že se její kolena nacházela u samé její tváře . . .

Šel za večera kolem chaty soused Kovač, sedlák, který měl chalupu, vůz i koně a který mluvil s matkou řka: »Pěkně se to s námi pojede; bude nás deset a snadno se ještě jedno dítě na voze chytne.«

To bylo na svatodušní neděli večer a v pondělí, o druhý svátek, putovali lidé v zástupech na Horu; veliké selské vozy plně obsazené drkotaly za nejčasnějšího rána, sotva že se rozednilo, po návsi dolů. Frantina nebyla dosud nikdy na Hoře, ale letos se k tomu připravila. Celé léto myslila na tu krásnou pouť: zde bylo vše tak špinavé, temné a žalosti plné. Hora však zářila tam v nebeské kráse . . .

Nové šaty na Svatodušní svátky neměla; pouze loňské si opravila a vyčistila, tak že byly skoro hezké, zvláště z dálky. A myslila si, že půjde pěšky, kdyby byla Hora třeba na onom konci světa, byla by se Frantina vypravila záhy z rána a byla by šla na pouť. Nu, a nyní přišel Kovač tak mimochodem a pravil jako by se nic nestalo: »Vždyť se snadno zachytí na voze!«

A Kovač měl pěkný vůz a hezké koně — drkotalo to po silnici, vše se kolem míhalo a ztrácelo se, sotva že bylo slyšeti veselé hlasy z vozu . . . Vše bude se kolem míhati jako ve snu, ves, křo-

viska za vsí, dlouhé lhy — a pak nový svět, nový život, pouťnická Hora a jasné slunce a veliká máe svatá . . .

Otevřela oči, natáhla se rozespale, ale mžikem se vzpamatovala seskočila a s postele. Matka byla odhrnula záslonu v okně a do jizby vpadlo mdlé světlo. Na východě svítalo; slunce dosud nevyšlo, ale mléčná bělost žloutla a okraje dlouhých úzkých oblaků lemovány byly zlatem. Ves byla ještě všeka pohřížena v sen, ačkoliv ležela dosti vysoko na úbočí nevelkého chlumu, který se zvedal z doliny; pohoří na východní straně doliny bylo vyšší a tak se třpytila sotva makovice na zvonici filiálního kostela.

Za chvíli bylo ve vsi již vše živo. Lidé chodili kolem po rozeklaném a rozjezděném úbočí, občas v zástupech, muži i ženy, všichni svátečně oblečení, veselí a hovorní. Také jednotlivě přicházely kolem staré ženy, které chodily drobnými, rychlými kroky jako slepice. Skoro všichni nesli s sebou malé uzlíky obyčejně na holi přes ramena, tak že se jim kymácely na hřbetě.

Frantina slyšela veselé hlasy ze silnice, těžké kroky a chřestění kamenů na úbočí; již z daleka rachotil první vůz a Frantina se ulekla, vyhlédla z chaty ještě ani neučesaná a bosa; vůz nebyl ještě Kovačův.

Matka vařila snídani sama; chodila po kuchyni ve špinavé spodní sukni, představovala hrnce a bručela. Naposled když byla vstoupila na prah, aby se podívala po úbočí dolů, přeteklo mléko. Matka byla plna zlosti a mluvila tak hla-

sitě, že se Nežka ve světnici probudila a počala plakati jako každého rána.

Frantina běžela do kuchyně, aby se podívala co se přihodilo, načež odskočila do světnice, aby upokojila Nežku, ale Nežka plakala ještě více, když viděla, že se Frantina připravuje na pouť.

Nebe se rdělo, stále výše sáhala jitřní světlost, sluneční paprsky si již pohrávaly na střeše starostovy chaty. Frantina byla všechna neklidna, srdce jí bušilo štěstím a zároveň strachem, aby napromeškala vůz. Obouvala se a sněrovala si botky tak dlouho jako nikdy, neboť spěchala a tkanice se nechtěly navlékati. Tváře jí hořely a oddychovala rychle. Také Nežka se zvolna v posteli zvedla; seděla v pouhé košilce a plakala ještě stále. Od potu, který se jí lil po tváři, líce její se leskly a z očí jí kanuly občas veliké slzy. Utírala si je rukou s tváře a spílala Frantině.

Matka přinesla na stůl tři malé začazené hrnky; z kuchyně páchlo po překypělém mléku, které se bylo rozlilo po ohništi a zápach ten mísil se příjemně s vůní ještě vřelé kávy. Matka nalévala do velikých sklenic; sobě nalila kávy ze zvláštního hrnce, sedla si na truhlu a drobila bílý chléb do sklenice, kterou svírala mezi koleny. Když nesla lžiči k ústům, zahleděla se na Frantinu. Nežka snídala v posteli a póbryndala si kávou celou tvář.

»Když myslíš, tož jdi!« pravila matka, vidouc, že Frantina spěchá, aby honem vypila vřelou kávu. Frantina se byla již učesala a umyla a pouze kazajku bylo třeba obléci.

Z dálky něco zaharašilo a rachotilo po úbočí dolů, stále blíže, stále hlasitěji. Frantina nahnula sklenici a několik kapek hnědé kávy ukáplo jí na košili. Vůz vyjel již za rohem a byl téměř již před chatou. Frantina ani nepohlédla na úbočí, neboť věděla, že přijíždí Kovačův vůz. Oblékla kazajku, ale podšívka se byla rozpárala a ruka nemohla projít rukávem. Frantina se dala do pláče.

•Teď spěchej, dítě nerozumné! Nedělej povyk!•

Matka seděla stále ještě na truhle, sklenici mezi koleny a dívala se jak se Frantina oblékala. Nežka seděla na kraji postele, občas ještě plačíc a dávala k ústům veliké kusy v kávě namočeného chleba.

Vůz jel zvolna kolem chaty, vozka se trochu nahnul a zavolal drsným hlasem: •Kde pak jste? Nebudeme čekat!•

Frantina běhala po světnici. Bůh ví co hledala. Do šátku zavinula veliký kus chleba, modlitební knížky s koštěnými deskami držela v ruce, také šátek měla na hlavě, neúpravňě uvázaný a pro ni veliký, tak že se jí hlava v něm takřka utápěla.

Matka položila desetník na stůl a pravila:

•Schovej si dobře peníze a zbytečně neutrácej!•

Frantina uschovala desetník a při vši té nevůli a překrostiti přece jí to lahodilo. Mívalať pouze o Velikonocích a o Vánocích v ruce měděný

krejcar a chodila s ním celou dlouhou hodinu mezi boudami před kostelem.

Když se ještě mezi dveřmi na matku a sestru ohlédla, byl její pohled plný vděčnosti a lásky.

Vůz popojížděl zvolna dále a někdo zvolal:

»Tož jeďte!« a jeli po úbočí dolů. Frantina se ulekla až se jí v tváři setmělo, načež přitiskla chléb a modlitební knížky těsně k sobě, sklonila hlavu a běžela za vozem po harašivém kamení.

Nějaká ženská se obrátila na voze: »Proč tak běžíš? Však budeme čekat u mlýna!«

Frantina klopýtla o veliký kámen a málem by byla upadla, ale vzehopila se, všechna jsouc udýchána. Myslila si, že jí vůz ujede před očima po úbočí, dolinou za pahrbek a strach jí svíral srdce. Šátek se jí byl smekl na šíji, po tvářích se jí rozlilo horko a pod pažemi ucítila mokro. »U mlýna budou čekat!« slyšela s vozu a šla volněji drobnými kroky s tělem skloněným. Podle chůze bylo lze poznati, že nastoupila poutnickou cestu. Hleděla za vozem a když za okamžik za rohem zmizel, zrychlila své kroky.

Slunce se již skoro zvedlo na vrch pahorku, nebe bylo celé rudé a nejvyšší chaty na chlumu skvěly se sváteční bělostí. Dole v dolině ležely ještě stíny a vrby, které stály po obou stranách potoka, chvěly se v rose. Vůz drkotal stále rychleji po zátočinách do doliny a také Frantina spěchala. Tam dále na pravo v koutě doliny stál u vody mlýn, skrytý za vysokým stromem. Pěkná bílá silnice vedla k němu rovnou čarou; vůz za-

bočil již na ni. Ježto byla cesta hladká a tvrdá, ujížděl nyní ještě rychleji a také Frantina dala se do běhu.

V dolíně bylo chladno a ticho; temnozelená voda potoka byla klidna jako v rybníce; pouze z dálky bylo slyšeti občas zamklé šumění. Tam tekł potok přes bílé kamení. Kolem rozrytého břehu, upravil si spodem kulatou, hlubokou tůň, ze které odtékal líně a klidně do doliny.

Podle cesty se zvedal tu a tam vysoký topol; vrcholky jeho se občas větrem lehce rozkolébaly a listí jeho stejnoměrně se třepetalo.

Když Frantina postřehla, že vzdálenost mezi ní a mezi vozem stává se stále větší, obešel ji znovu strach, aby na ni nezapomněli a nenechali ji v zadu. Nohy stávaly se jí těžkými, oddychovala rychle a namáhavě. Na levé noze jí dřela botka a bylo jí horko, jakoby běžela po žhavém uhlí.

Mlýn nebyl již daleko; na konci silnice bylo viděti skupinu stromů a voda šuměla hlasitěji. Frantina viděla jak vůz zatočil zvolna na levo, slyšela jak harašil zamkle přes most a zastavil se na oné straně, kde se bělela nově obilná zeď. Běžela a měřila očima cestu, která byla před ní stále stejně dlouhá. Zdálo se jí, že pohybuje nohama jako ve snách a že se nemůže hnouti z místa. Hrdlo se jí počalo svíratí a zaplakala, avšak bez slzí, tiše a skoro klidně, jako kdyby někdo druhý běžel zároveň podle ní, jakoby zamkle a skrytě plakal a ona jakoby pouze poslouchala.

Ze mlýna vyšli dva lidé muž a žena. Kolébali se zvolna a šourali se nemotorně na vůz, druzí vstávali a překládali prkna, která byla položena na příč přes rudě zbarvené žebřiny. Naposled skočil na vůz také vozka, zasvištěl bičem, zavolal a koně se hnuli. Nikdo se ani neohlédl. Hovořili mezi sebou a smáli se, tak že na ni ani nevzpomněli.

Frantiina vzkřikla. Křik její vyloudil se jí bezděčně a z nenadání z prsou. Poskočila přes cestu na druhou stranu, jakoby odtamtud bylo blíže. Sklonila se ještě více, otevřela ústa a běžela. Botky se jí byly rozvázaly a klapaly jako dřeváky. Již došla k mostu a ke mlýnu. Tam se silnice opět zvedala a opětně byla hrbolatá a kamenitá. Vzhůru se vinulo ještě strmější úbočí nežli na druhé straně. Pahorek byl porostlý řídkým bukovým; hladkokorné, brunátné větve sáhaly tu a tam až přes cestu.

Koně byli silní a odpočinití a vůz drkotěl stále stejně, ačkoliv to šlo do vrchu. Pouze v příkrých zátočinách kráčeli koně krokem a kývali hřívnatými hlavami. Když Frantiina pozorovala, že vůz stále uniká, poskočila, jakoby jej chtěla dostihnouti pouhým, jediným krokem; tu se její tělo nahnulo ku předu, nohy však zůstaly vzadu a byly těžké a neohrabané. Občas se jí zdálo, že se někdo ohlédl, že před zakalenými zraky jejími někdo zakýval a zamával rukou a že vůz se zastavil. Ale právě tak jak běžela, ujížděl také vůz. Nezastavil se ani na okamžik a také nikdo nezamával rukou.

Frantina počala volati, ale hlas její byl slabý a chraptivý a ježto vůz rachotil, nemohli ji slyšet. Nohy její se pohybovaly stále volněji a kroky její byly stále menší. Občas se jí zdálo, že zůstává stále více pozadu, že jí cesta utíká z pod nohou, jakoby chodila po tekoucí vodě a jakoby vlny pod jejíma nohama spěchaly před ní v dálavu.

»Počkejte! Počkejte!«

Kamení jí překáželo a tak poskakovala s jedné strany silnice na druhou, ale silnice byla všude rozryta a poseta velikými ostrými kameny a vůz byl stále stejně vzdálen. Když pak zahrnul za stromy, tu jí přeletěl po těle mráz a pomyslíla si, že jej nespátří nikdy víc a že zmizí za pahorkem doří navždy. Napadlo jí, aby přetnula zátočiny a aby běžela rovným směrem přes les, kratší cestou.

Skočila přes příkop na trávník. Ale sotva že učinila asi deset kroků, zmocnil se jí strach, že by ztratila cestu a že by zbloudila. Vrátila se tedy opět na silnici a dlouhý prut ostružinový škrábl jí po tváři. A když skočila, šlápla si na tkanice pravé botky a tkanice se ntrhly. Frantina se na okamžik zastavila, zaplakala nahlas a ubírala se dále.

Dostihli již na vrch kopce; tam vedla cesta po hřebenu dlouhou čarou, která se tu a tam poněkud uhybala, aneb zabočila, jakoby se chtěla vyhnouti skupině starých stromů. Občas se mezi listím vyjasnilo a bylo viděti dále po rovině, která se leskla na slunci.

V brzku dospěl vůz po úbočí nahoru; koně byli již poněkud unaveni, neboť kráčeli namáhavě, tak že písek chrupal pod jejich kopyty a hlavy jejich sehnuty byly téměř až k zemi. Poutníci byli veselí a křičeli a ženské hlasy ozývaly se lesem. Za vozem kráčela Frantina a oddychovala daleko za nimi. Z vozu bylo viděti malou, drobnou po silnici se míhající, směšně oblečenou, všecku zaprášenou a zašpiněnou holčici v hadříkách. Její hlas byl tak tenký a slabý, jako by ji někdo pro zábavu v rukou svíral, a ona jako by kvílela. Tak běžela za vozem, běžela neustále a kvílela tímže tenkým naříkavým hlasem.

Na voze obrátila se tlustá a neohrábaná ženská, aby se upravila na sedadle; v tom co se obrátila, pohlédla dolů po silnici a spatřila Frantinu.

»Koukejte se, ještě stále běží za námi to dítě, ta Drmaščina Frantina! Hej, holka, což jsi se zbláznila?«

Frantina popoběhla ku předu; slyšela, že na ni volají a že je jim jí líto, že na ni zapomněli. Popoběhla ku předu, běžela rychle a lehce; všechna únava minula a slzy jí usychaly, jakoby je byl někdo setřel chladivým šátkem.

Také ostatní se obrátili a dívali se; vozka však jel dále.

»Koukej! a skutečně ještě stále běží... holka nerozumná!«

Žirovec, který byl veselý člověk, zavolal:

»Poslouchej, holka, kam pak běžíš? Pojď sem nahoru!... Běží jako pes za vozem; sázím se, že

kdyby jí někdo bičem nazpět odehnal přiběhla by opět za námi!«

Druhá poutnice, suchá a vrásčitá ženská s košíkem v rukou, slitovala se zavolala:

»Tož nebuď nerozumná, holka, a neběž; taková je nerozumná!«

Pohlédla zlostně a vyplivla se s vozem.

Hovory utichly; všichni, poutníci a poutnice, dívali se na zad na tu směšnou a zaprášenou dívčici v hadříkách, jež se mihala za vozem. Vozka jel dále.

Frantině se z prvu zdálo, že se vůz zastavuje, že koně kráčeji pouze krokem a že přece zahnou trochu stranou a počkají na ni. Skákala lehce a vesele přes kamení, přes blátivé louže, které zůstaly na silnici od posledního deště ve stínu košatých buků. Ale v brzku se přesvědčila, že mezera mezi ní a vozem se zcela o nic nezmenšila, a viděla zcela dobře, že vůz spěchal jako dříve a že vozka seděl v předu skrčen, drže v levici opratě, v pravici pak bič.

»Počkejte, počkejte!«

Proč pak nepočkají, když ji už byli viděli a na ni volali, abý vstoupila nahoru? Nedomnitelná hrůza obešla ji chladem po zádech, jako kdyby jí studený vítr zavanul za krk a po těle dolů.

»Nechtějí počkat!« vyskočilo jí mžikem z úst a opanovalo jí jakoby tvrdýma rukama. Vidějí a nechtějí čekat; sedí na voze a dívají se, jak běží za nimi a nařiká a pláče. Oni však se smějí! Sedí příjemně, ruce opřené o kolena, hlavy majíce skloněné a smějí se potichu jako onen žid

v kostele, který seděl stranou a díval se, jak bičují Ježíše.

Skočila přes kaluž, levá botka se jí sezula a odletěla stranou, ona pak klouzla a padla na zem. Rychle však vstala, sotva že se byla dotknula země a běžela s jednou nohou obutou, druhou pak bosou. Na bosou nohu bylo jí chladno a běželo se jí snadněji, proto sezula i druhou botku. Avšak v brzku ucítila ostrý písek a prsty její narážely o kamení tak, že jí zkrvavěly. Žalem jsouc naplněna, byla by sedla do trávy a umřela. Nebylo více neklidného strachu a neklidné naděje — pouze veliká žalost ji opanovala, že by se byl člověk skrýl kamsi do temna a nikomu si více nepostěžoval.

„Už je nedohoním!“ myslila si a zdálo se jí, že by jich ani nikdy dosáti nemohla, kdyby za nimi běžela na konec světa a na konec života. Myšlenka ta byla sice žalostná, ale tak klidná, že si vzpomínala na všechny jiné věci: jakoby seděla v kuchyni a jakoby ležela na posteli, ne však, že by běžela s okrvavenýma nohama za vozem, který se jí zdál býti dále nežli slunce na nebi.

Také si vzpomněla na onen večer a na světle hedvábný šátek, který byl rozestřen po stole a který tak slastně zašustil, když se ho člověk rukou dotknul. Zazdálo se jí, že už nedostihne vozu, ani hedvábný šátek už mítí nebude a že bude vše stále tak pusté a žalostné. Kdyby běžela na konec světa a do konce života, nedostihla by vozu a hedvábného šátku, ani chleba s má-

slem... všechna radost jest před ní a ona zde vzadu s okrvavenýma nohama.

Bolelo jí už celé tělo a před očima vše - se točilo. Myslíla si, kdyby aspoň na chvilku mohla stanouti a si odpočinouti, ale když si tak myslila, běžela přece neustále dále a tiskla k prsoum botky, chléb a modlitební knížky...

Kovačův čeledín, silný a červený hoch obrátil se k vozkovi:

»Nu, počkej trochu... at si to dítě vleze nahoru... Koukej jak běží!«

Koně kráčeli dále zvolna vozka se trochu obrátil a díval se do zadu.

»Tož poběž! Dlouho nebudeme čekat!« Frantina běžela rychle, ale její kroky byly již tak drobné, že neběžela rychleji nežli koně, kteří kráčeli široce a hřmotně.

»Poběž, poběž!« volali z vozu a i ve Frantině samé volalo to hlasem plným strachu a bolesti: »Poběž, Frantino, poběž, poběž!«

Nohy jí klesaly a neohrabaně se jípletly, tak že se kymácela na tu i na onu stranu silnice.

»Nu, vidíš, teď zas neběží!... Hej, co pak myslíš!«

Frantina skláněla hlavu hluboko jako unavený kůň; ústa měla otevřená a oddychovala hlasitě, chraplavě; oči její zíraly, ale neviděly ničehož mimo vozu, který se kolébal, jakoby se půda pod ním třásla.

»Hý!«

Rozběhla se, skočila, chytila se již vozu, zvedla ruce, opřela se lokty, aby se vyšvihla vzhůru... Vůz se však zatřásl, mihnul se jí kolem očí, ona udeřila čelem o okraj vozu a padla na zem.

Ležela na kolenou a na obličeji jako kdyby se modlila; chléb ležel na písku, modlitební knížky pak držela v natažené ruce.

Čeledín skočil s vozu a sklonil se nad Frantinou.

»Vstaň! uhodila jsi se hodně?«

Vzal ji za rameno silnou a těžkou rukou a zvednul ji snadno. Na jeho širokém obličeji bylo něco měkkého a dětského. Vzal ji do náručí, pak sebral ještě chléb a botky a odnesl ji na vůz. Frantina otevřela oči, pohlédla mu do tváře a tak jí bylo blaze, že mu položila ruku kolem krku. On ji posadil vedle sebe a zvolal na vozku:

»Tož jeď dále!« a vůz zadrkotal po rovné silnici mezi košatým bukovým...

Stále pěkněji svítlo to mezi listím; slunce se již prodíralo hluboko do hvozdů, veliké jasné lysiny kmitaly se mezi stíny na silnici a na mechu; občas ustoupily stromy stranou a na okamžik, mezitím co vůz jel mimo, bylo viděti dolů do roviny, kde se rozprostíraly zelené traviny. Cesta se již skláněla, konečně se spustila do úbočí a kamení chřestilo a chrupalo pod točícími se koly.

Frantina pohlížela na rovinu velikýma a již veselýma očima. Zachvěla se občas ještě a zaštkala jako po dlouhém pláči. Nad čelem, kde se

byla udeřila o vůz, objevila se jí veliká boule. Bosé její nohy byly celé zaprášené a na prstech nohou byl pomísený prach s krví. Šátek ležel jí posunutý kolem krku a vlasy měla rozčuchané. Ale jakmile pohlédla dolů do doliny, tu se její obličej ihned změnil, zahořel zdravím a mocnou červení, rtíky její pak byly napjaté, temně rudé, jako rudý papír, do něhož se balí cikorie, oči její zářily klidně ve stínu dlouhých řas a občas zamžikaly od jasu, který se lil s nebe stále prudčeji po celé boží zemi.

Dříve jakoby byla umírala, když ležela na kolenou a na tváři, neslyšíc a nevidíc ničeho kolem, nyní však jako kdyby se vezla vzhůru k nebesům, nebeským radostem vstříc...

Poutnická Hora zvedala se opodál. Tam nahoře zavznělo to zamklým hlasem zvonů; zavzněly zvony i v ostatních kostelích, po všech horách a pahorcích a mezi to mísil se hlas velikého zvonu farního kostela svatého Pavla. Celé ovzduší bylo plno překrásné písně, která zněla občas hlasitě a mohutně, a hlasy této písně zvedaly se přímo vzhůru ke slunci, časem pak píseň ta zvolna usínala podobajíc se chvějícímu se vzdechu.

Vůz dospěl na rovinu, na širokou, hladkou silnici. Podle silnice stála tu a tam chata — vrata zavřená, okna zavřená: vše bylo na Hoře. Doháněli poutníky a poutnice, předejeli veliký vůz, který byl plně obsazen, tak že jej vychrtlé koně sotva táhli. Poutníci, jdoucí pěšky, zabočili v brzkou na jinou cestu, která vedla přes močál a

pak se pnula přímo na strmý pahorek. A dlouhá řada lidí pohybovala se vzhůru, podobná jsouc tahu černých mravenců.

Na voze si Frantina opět obula botky. Pytlívkovým plátnem, jež leželo na dně vozu setřela si s nich prach. Upravila si také vlasy a převázala šátek. Občas si sáhla do kapsy, aby se přesvědčila zdati neztratila desetník. Všechna žalost byla již ta tam, zmizela zcela beze sledu, jako zmizely stíny, které ležely ještě málo před tím po celé dolině a jichž nyní nikde nebylo viděti. Pouze tělo její se ještě třásl — jako se třese listí v rose, když zasvitne zoře.

Vůz vlekl se zvolna po zátočinách. Uprostřed pahorku dohonil je lehký vozík; seděl v něm farář od svatého Pavla. Mužští smekli pokrývky, ženské pak pozdravily zdoluhavým hlasem, jakým se odpovídá při litaních. Vozík mihnul se kolem a v brzku zmizel za stromovím. S hora doléhal sem šum, který se stával stále hlučnější, jako kdyby se blížili ke splavu. Ale šum ten byl zcela tajemný a sváteční a Frantině se zdálo, že kráčí se skloněným tělem a s pobožně sklopenýma očima do velikého chrámu, ve kterém dunějí varhany a kde je vzduch plný vonícího kadidla. Za stromovím zvedala se vysoká šedá zeď. Na zvonici zvonili na devátou, ale zvonění bylo slyšet ti v nejbližší blízkosti, jako kdyby přicházelo ze země.

Před velikým stavením, hostincem, vůz se zastavil, ženské sestupovaly zvolna dolů, neboť jim byly nohy zdřevěněly a vozka zavlekl prázdný

vůz do dvora. Frantina také slezla, ale nevěděla kam by se obrátila; od velikého hluku — jaký bývá o nedělních před kostelem — i od křiku lidí, kteří přecházeli ve shlucích mimo, točilo se jí v hlavě. Šla tedy za vozem. Celedín obrátil se k ní a zasmál se:

„Jen jdi, však na tě již počkáme. Po obědě pojedeme domů.“

A když šla, ještě na ni zavolal:

„Neboj se nic, však tě vyhledáme!“

Ubírala se mezi lidmi po úbočí a přišla na veliký prostor, který se rozprostíral před kostelem. Kostel byl starý a veliký, šedé zdivo jeho čnělo skoro až do nebe, tak že kaštany, které rostly podle zdi, vyhlížely jako zákrsuky. Veliká vrata kostela byla otevřena do kořán; široké kamenné stupně vedly ku vratům a lidé procházeli neustále nahoru i dolů. Z kostela bylo slyšeti hlas zvonku — bylo kázání. U oltáře svítilo množství rozsvícených svící a vše se třpytilo zlatem a stříbrem, tak že až oči přecházely, pohlédli-li člověk vzhůru.

Před kostelem bylo množství bílých stanů a tam bylo na prodej množství krásných a drahých věcí. Frantina tiskla v ruce svůj desetník a chodila v tlačenici sem a tam — bylo jí jako ve snách. Před každým stanem se tlačili lidé a Frantina se sotva protlačila, aby mohla také něco viděti. Prodáváčky křičely neustále, všechny byly tlusté a červené. Ženské se tlačily, prohlížely svaté obrázky, relikvie, modlitby, křížky, svíce a zboží na obleky, zástěry, punčochy, šátky..

Všechno vůkol mluvilo dohromady, hlasy se křížovaly spájely, zvedaly a klesaly, tak že bylo vše jediným nerozlučným šumem.

Frantinu to neslo jako kdyby plovala. Nyní ji zanesli takřka až k samému kostelu, tu zase ke stanům, kde prodávali svíce, svaté památky a modlitby pro zbožné poutnice; po té ji to neslo zvolna nazad ku stanům, kde byly nakupeny medové sladkosti. Tiskla desetník v ruce, ale nyní ještě nepřišlo jí na mysl, aby kupovala; dívala se pouze a bylo jí tak, jako kdyby okoušela od každé pěkné věci, kterou oči její spatřily a jako by bylo vše to připraveno pro ni.

Proud ji nesl zpět vzhůru ke kostelu a ona spatřila, že stoupá již po stupních. Se všech stran se hrnuli lidé — zvonilo se na desátou, kterou měl sloužiti farář od svatého Pavla. Mezi dveřmi nastala tlačénice, nemohlo se ku předu; někteří také přicházeli od deváté a tak se občas celý proud na schodech stavil, couval zase nazpět, načež se hnál opět mocí do vrat. Lidé mlčeli a protlačovali se lokty. Veliká tlačénice byla před kroupenkou. Třikráte se byla Frantina k ní protlačila a třikráte ji zase proud zatlačil stranou; vztáhla ruku, aby smočila prsty do blahoslavené vody a se pokřížovala; ale nemohla se ani hnouti a dotkla se pouze úst mokrým palcem. Na čelo nemohla dosáhnouti, neboť jí tiskli ruku k tělu.

Zacínkaly zvonky, varhany zavzněly na kůru, oblaky páchnoucího dýmu zvedly se před oltářem.

Frantina stála uprostřed kostela podle lavic. Zvolna se spustila na kolena, sklonila hlavu a

otevřela modlitební knihu. Prodchnulo ji něco ne-smírně krásného a blahého, tak že by štěstím byla zaplakala. Četla zvolna od slova k slovu pěkné mešní modlitby; rty její se pohybovaly, oči její byly zaroseny a líc jí jen hořely. Ze známých tajemných slov, které člověk čte, mezitím co bloudí jeho myšlenky po cizích krajích, mezi hříchy dřívějšího života, mezi důvěrou v budoucnost, vystupovala hluboká slast a naplňovala srdce její po okraj; do slov sěch mísilo se cinkání zvonků před oltářem, mohutné zvuky varhan a vůně kadidla, která plovla nad hlavami a ulehala na všechno zbožné lidstvo jako závoj blahoslavenství.

Frantina sotva že si troufala vyslovovati slova, která byla vytištěna v knížkách modlitebních velikými černými písmeny; slova ta dívala se jí do obličeje mírně a tajuplně jako Matka boží s oltáře, a drobné tělo Frantinino shýbalo se stále níže. Hlava její se sklonila a slzy jí kanuly na knihu modlitební. Všechny její hříchy, jichž se byla dopustila, přišly jí na mysl, přišla jí na mysl matka i Nežka i všichni, na něž nyní myslila, nad ní se slitovali, a ona cítila, že byla proti nim zhřešila, že jim způsobila mnoho zlého. Klečela jako v oblacích; oči sotva že prozíraly jasnými slzami a nohou svých necítila. Zazdálo se jí občas docela, že se pohybuje z místa, že se zvedá a že pluje. Klečíc — jako ve snách, myslila, že rozpíná ruce a že letí stojíc přes brunátné pšeničné pole, tak že se nohy její ani klasů nedotýkaly — a že vše, kostel, oltář, Matka boží na oltáři, vše pluje klidně a zvolna

vzhůru v mlze vonícího kadidla, za kterouž třepetala se světla nesčetných svícf.

Tak se v hodinu tu plnou lásky a vděčnosti odlučovala duše její od těla, které se zde chvělo malé, znavené a ubohé, na tvrdém kameni . . .

Po mši chodila Frantina opět kolem stanů; chodila zvolna, oči její byly jako zastřené; strčil-li kdo do ní neb ji vytiskl stranou, necítila toho. Koupila svatých památek a piškotů pro Nežku; zůstaly jí tři krejčary a ty zavázala do šátku. Před kostelem se poznenáhlu prázdnilo, lidé byli odešli buď do hostince, aneb seděli na trávníku a obědvali. Někteří se byli již vrátili domů a na úbočí hluboko dolů pohybovaly se pestré proudy směrem k dolině.

Frantina šla do dvora hostince, vzala si z vozu chléb a odebrala se na druhou stranu dvora za hostincem, odkudž bylo viděti daleko po rovině. Vše se tam blyštělo a stříbrný prach prostupoval celou dálavu; pod pahorkem, ježž bylo sotva lze v prachu rozeznati, svítilo se něco bílého — Lublaň. Frantina hleděla jako okouzlena a srdce jí bušilo sladkým neklidem. Lublaň, kouzelně krásná a čarovně vzdálena, krásná a vzdálená jako nebesa sama! A když hleděla pozorněji, rozeznala pozvolna lesknoucí se věže, bílá stavení, která byla tak veliká a stála tam jakoby kostel vedle kostela. Vzdálená byla Lublaň, nobám nedostižná. Frantina si jí přála viděti, ale tak klidně a vesele, jako si přála občas viděti zaslíbenou zemi, kde je vše z cukru a z bílého chleba a jako si přála přijíti do nebes, kde jsou andělé.

Ve chvíli té byla její duše jako hladina studně a po hořkosti nebylo ani stopy.

Čeledín vyšel z hostince a zavolav na ni, dal jí sklenici vína a kus pečeně v papíře zabalené.

»Vidíš, jaká boule ti naskočila!« pravil a dotknul se jejího čela svými tlustými prsty. »Jen pij a jez, však nepojedeme ještě hned.«

Vrátil se do hostince a Frantina by byla bývala ráda, kdyby byl ještě zůstal. Vypila víno a byla ráda; přála si, aby mohla něco vypravovati a se smáti. Polovic pečínky zavinula do papíru a uschovala pro matku a Nežku.

Ženské se dlouho zdržely a bylo již pozdě, když se připravili všichni na zpáteční cestu a vsedli na vůz. Slunce bylo již dávno na západě a celá silnice byla již ve stínu. Pouze v dolině se trochu jasnilo, ale čím více se blížili k pahorkům na druhou stranu, tím více jim přicházel soumrak vstříc a již uprostřed doliny setkali se s dlouhými stíny, které se linuly dolů, zastiňovaly pole a trávníky, sáhající zvolna na protilehlou stranu po chlumech a pahorcích vzhůru. Frantina pohlédla nazpět, tam se zvedala poutnická Hora, jsouc již s polovice ve stínu. Na všech cestách a silnicích vraceli se poutníci a na křižovatkách se potkávaly vozy. Z daleka bylo je viděti, jakoby stály na jednom místě, jakoby se ani nehýbaly.

Přijeli do lesa do chladného stínu a stromoví tiše kolem šumělo. Koně kráčeli zvolna a kočl je nechal jíti. Ženské hovořily velmi hlasitě, mužští se smáli. Všechny tváře byly červené a veselé. Frantině bylo příjemno, byla by hned usnula,

Seděla vedle čeledína na prvním prkně za kočím; její hlava klonila se k jeho rameni, v náručí měla modlitební knížky a piškoty i pečínku i kus chleba, který jí ještě zůstal. Ani se nehýba — stále by seděla takto a jela by až na konec světa ve chladném stínu, kolem stromoví, které tak lehce šumělo. Slyšela pouze ještě nezřetelný šum, viděla pouze stíny, které se mihaly kolem a zdálo se jí, že vůz stojí a že stromy se pohybují mimo.

Byli již na dlouhém hřebenu, jeli již opět dolů, nedaleko před nimi mocně to zašumělo a vůz stanul před mlýnem. Frantina se vzpamatovala, otevřela oči a něco těžkého padlo jí na srdce, hořká vzpomínka na něco žalostného, nejasného, již polozapomenutého.

Byla již skoro tma, když dojeli do vsi. Každého okamžiku vůz se zastavoval a lidé z něho vystupovali. Také Frantina sestoupila dolů blíže chaty; nohy její byly tvrdé a neohrabané. Kráčela zvolna — bylo jí, jako by zde byl zcela cizí kraj, jaký viděla pouze někdy ve snách.

Matka stála na prahu.

»No, že jsi přišla!«

Frantina položila na stůl pečínku a chléb a piškoty; matka i Nežka jedly. Rozvázala také šátek a odevzdala matce tři krejčary a matka je uschovala. Chtěla jí vypravovati — ale něco jí bránilo; pohlédla na Nežku a na matku a nevypravovala ničeho.

»Co pak to máš na čele?« tázala se matka.

»Uhodila jsem se, jak jsem běžela za vozem.«

»Potluč se ještě, nemotoro!«

Ve Frantině huulo se něco hořkého a umřklo to ihned.

Odebrala se ku spaní, přikryla se až přes oči a usnula.

Když zavřela víčka, přistoupil k ní Kovačův hoch pěkně oblečen a zcela jiný; a také ona byla pěkně oblečena a na hlavě měla věnec jako při prvním biřmování. Hoch byl silný a veliký a vzal ji do náruče a nesl ji daleko, stále dále a stále vzhůru — poutnická Hora a Lublaň, vše bylo pod nimi ve stínu, před nimi pak bylo nebeské světlo. A spodem pod poutnickou Horou drkotal po úbočí vůz a za vozem běželo ubohé dítě, ubohá Frantina, v zaprášeném, spravovaném šatě, nohy zkrvavené, oči plné slz; plakala a naříkala, ale vůz harašil dále a všichni se jí smáli. Tak běžela dlouho, až na konec světa, na konec života; pokud nepadla na tvář a na kolena.

Frantina v bílém obleku a s věncem na hlavě hleděla dolů a také hoch hleděl s ní zároveň a tvář jeho byla plna milosrdenství.

II.

Když bylo Frantině čtrnáct let, šla sloužit. Dříve jsouc drobná a maličká, tak že se větru bála, šla-li po pahorku, vyrostla nyní téměř přes noc a štíhlé tělo její poznenáhlu se zformovalo v něžné ženské tvary. Tvář její byla bílá, jako kdyby nebyla bývala nikdy na slunci; rty její byly

červené, veliké, trochu rozevřené, takže za nimi jevíly se silné zuby, oči její zíraly jasně a teple pod mocnými brvami. Taková byla Frantina, když jí bylo čtrnáct let a když šla sloužit.

Osamělo a ticho bylo v Leševju; snad se zdálo Frantině tak osamělo a ticho, ježto byla chata pustá jako veliký hrob. Ves byla maličká — sotva deset domků — ale nejlepší bylo panské stavení dále v okolí. Bylo to první stavení mezi chatkami, roztroušenými pod tímžé pohořím, jež se zvedalo z veliké roviny skoro v polokruhu a vybíhalo tu a tam téměř ve strmé hory, tu a tam pak se snižovalo do zvlněných planin v prostranné zelené roviny, v průseky a písečná draha, ze kterých vyvěraly z jara bystré prameny. Pod pahorkatinou, jak daleko sáhala na obou stranách, vyvěraly potoky, které se sdružovaly dále tam na rovině v klidnou řeku.

Na druhé straně mostu, několik kroků od kapličky, kterou byli právě přestavěli a nově obřili, stálo ono veliké pěkné stavení, ohražené na dvou stranách vysokou zdí. Zeď ta se táhla od silnice nějakých třicet kroků a pak kolem hrbolaté vozové cesty vzhůru po chlumu, podle širokého ovocného sadu. Tak stálo stavení to jako tvrz ve své bělosti, světlosti a nádheře; přísnými zraky hleděla vysoká panská okna do okolí a občas vystoupil majitel na rudě obarvený balkon a kouřil z dlouhé dýmky a hleděl dolů. Stál tam dlouho a usmíval se — kam pohleděl, vše mu patřilo.

Na jižní stranu, směrem k chlumu nebylo lze s balkonu viděti, neboť tam stála velmi dlouhá,

stará, šedá a nízká chata; sotva deset kroků ode zdi a od panského stavení dívala se na mladé bohatství temnými očima, jedovatě a zlobně. Byla to chata vdovy Mariševky a stavení na oné straně patřilo Slokarjovi. Tento byl tlustý a veselý člověk a zbohatl obdivuhodně: hrnulo se mu se všech stran, lilo se mu s nebe, vyvěralo mu ze země. Předl síť jako pavouk a potáhl jí již všechno okolí; chaty, jež visely na chlumu, po úbočích, všechny byly jeho a co bylo domkářů a baráčníků, byli všichni jeho dělníky — na pile, na poli, v lese a přes sto lidí z celé farnosti pracovalo v jeho cihelně. On sám stál na balkoně a usmíval se, večer pak popíjel ve hlučné společnosti.

Frantina sloužila u Mariševky. Vdova tato byla stará a suchá, na tváři její a na ruce byla kůže všecka vrásčitá, oči její zraly hněvivě a nedůvěřivě.

Chodila v bačkorách, takže její kroků nebylo nikdy slyšeti: vše bylo tiché, ona pak objevila se vždy z nenadání, takže člověku až krev stydla, když ji spatřil. Také nemluvila nikdy nahlas, ale její šepotání bylo slyšeti z dále a bylo podobno sykotu. Hřmot byl jí tak odporný, že buď onemocněla, aneb ležela někdy po celý den se zavázanou hlavou, když z nenadání na blízku něco zadunělo aneb zahřmotilo. Když hřmělo, tu ležela v posteli přikryta až po hlavu a nařikala, jakoby jí tloukli pěstí do hlavy. A jako nenadálý hřmot, tak jí také bylo protivno náhlé světlo — okna byla stále zastřena a všechny světnice byly v pološeru, ano i okénko v chlévě bylo přibitým

prknem zakryto, ačkoli Mariševka nikdy do chléva nevešla.

Oblečena byla vždycky černě a byla pobožná; o nedělích oblékala se do černého hedvábí, hlavu otáčela černým krajkovým šátkem a tak jezdila ve starém voze s velikou střechou ze zeleného plátna na velkou mši do města, které bylo půl hodiny od Leševja vzdáleno. Stál-li člověk před kapličkou vedle mostu, viděl bílá stavení, která se svítila na druhé straně travin.

Mariševka byla skoupá a proto vzala Frantinu, poněvadž dostala pro domácnost a k posluze děvče za laciný peníz; pouze za chasníka nemohla ji upotřebiti, poněvadž byla ještě příliš slabá.

Chasníkem byl mladý hoch, dlouhý, polohluchý a přiblblý, který pracoval neustále a neustále se smál; Mariševka nedávala mu ani haléře, on pak ji ctil a také se jí bál. Na práci poínila najímala ženské, chudé domkářky z Virja a platila jim po desetiuku za den; vzdychaly sice, ale přišly proto přece každého léta a o práci docela prosily. Mariševka byla dobroditelka a když jí jednou jistý baráčník, jemuž hrozila žalobou, ježto jí jeho syn ukradl vyšeptalou řepu z lihy, vyčítal skoupost a špinavost, lomila rukama a plakala ve skutečné lítosti.

Také hostinec měla Mariševka, avšak žádného člověka nebylo v něm viděti. Pouze o nedělích zapadl někdo do té velké pusté světnice, ale nezdržel se dlouh; páchlo to tam bůh ví proč, po plesnivině, časem docela po umrlčině, Host býval tichý a plachý, ohlížel se po stěnách,

zaplatil a šel. Tak nepřicházel konečně nikdo. Sklenice byly každého dne umyty, očištěny byly lžice a vidličky, každého dne Frantina zametala, čistila a umývala. Tak poroučela Mariševka, chodila v bačkorách a dívala se, zdali se vše stalo podle její příslovědi.

Nu, Frantina šhadno zametala a čistila — bylot vše jakoby pokryto prachem a pavučinou opředeno. Ani mouchám nebyl zdejší vzduch po chuti: nic nezabzučelo, ani na okně ani na stěně.

Občas přišla matka Frantinina z rodné vsi, jež byla dále na druhé straně hor. Přišla a Frantina přinesla jí chleba a sklenici vína a pak seděla s Mariševkou ve veliké chmurné světnici a šeptaly si bůh ví co po dlouhé hodiny. Matka Frantiny byla také porodní bábou a nesla kdysi Mariševce jediné její dítě ke křtu — byl to syn, který zemřel na osýpky, když byl sotva tři leta stár. Nyní měla však málo výtěžku; bylať v místě i druhá bába, mladší, tlustší a hovornější a lidé ji raději volali. Matka Frantinina provázela ji z daleka svými zraky a její pohled byl škaredý a zlobný.

Tak seděla zde s Mariševkou a obě byly zlovolně naladěny a dívaly se opravdově před sebe — dvě kostnaté červené tváře, dva špičaté nosy úzká ústa, oči malé, nepřívětivé, jako kdyby zíraly pouze na samé nepřátely kolem sebe. Kdyby tak seděly o půl noci a člověk by byl otevřel dvěře a pohlédl do světnice, tu by mu byla zledovatěla strachem krev.

Když matka odcházela, vzala sebou Frantiny vydělané peníze a napomenula ji, aby dělala dobrotu a paní byla za službu vděčnou. Frantině pak bylo lehčeji, když viděla oknem, jak kráčela matka poněkud shrbená, zahalená do temného dlouhého šátku po hrbolaté cestě dolů.

Jednou přišel člověk — oblečený do dlouhého kožichu, s vysokou vydrovicí na hlavě a přál si mluvit s Mariševkou. Hledali ji, nikde jí nebylo. Frantina vylezla po temných dřevěných stupních na podstřeší. Bylo tam jako v hrobě — ticho, dusno a vzduch byl plný trouchně. Okrouhlým okénkem vnikal sem paprsek světla; něco se tam hýbalo — Mariševka stála u okna. Její tvář byla strašná — podobná oněm padlým andělům v kostele, kteří padali před jasným mečem svatého Michala dolů do bezedného pekla: nekonečná bolest na jich zpotvořených obličejích byla ohyzdná, podobná odpornému úsměvu.

Mariševka se dívala na pyšné stavení, jež se zdvihalo tam za dlouhou zdí uprostřed rozsáhlého parku v jarní kráse a proto byla její tvář tak zpotvořena a výraz její bolesti byl takový, že byl podoben odpornému úsměvu. Jakmile ji Frantina spatřila, vzkřikla, otočila se a utekla po stupních dolů. Mariševka pak sestoupila také a její tvář byla opět klidná a omrzelá a oči její zíraly opět přísně a zavile jako vždy jindy.

Tak byla Frantina upoutána jako v zakleté chýši. Slonžila zde již po celý rok — život tiše ubíhal, nic nevyrušovalo spánek nemocné Mariševky. Ale v té samotě se Frantina změnila.

Pracovala úporně od časného jitra až do večera, až se z venku šklebila hluboká noc; pouze ruce její byly poněkud rozpukané, červené a těžké. Obličej její byl však stále něžnější, matně bílý — jako stín dolehla naň tajemná samota zakletého domu. Oči její byly veliké, klidné; sotva znatelné, žalostné, toužebné snění zíralo z nich.

Chodila lehce s tělem poněkud skloněným; doma pak chodila tak, aby nevyrušovala Mariševku a nohy její tomu uvykly. Také její hlas byl měkký, mírný, skorem tichý. Ve svých pohybech byla již málem podobna oněm stínům, které přicházely na večer, plazily se po dvoře, po chodbě, po světnicích a jichž se Frantina bála, neboť nevěděla odkud přicházejí.

Celé stavení bylo plno velikého dychtění, jež se podobalo trpké závisti. Byla to dychtivost umírajícího po životu. Stále níže a tížeji dolehala vidina smrti na zakletý dům a na lidi, kteří v něm vzdychali a dychtili. Sotva že se v něm ještě někdy ztratil cizí člověk; jinak se mu každý vyhýbal jako hřbitovu. Občas býval svátek, ale v hostinci nebylo po celý den živé duše; Frantina se bála, když seděla po dlouhé hodiny sama v prostranné polotemné světnici. Slunce nesvítilo ani na střechu; vzadu rostly vysoké staré ořechy, v předu bylo protější stavení a od vysoké bílé zdi padal stín — z veselého života vnějšího lehaly stíny ještě dále přes střechy po dvoře až do polí.

Stalo se, že také Frantina hleděla oknem na bílé protější stavení. Zvedla dole poněkud

těžkou záslonu, sklonila se a dívala se — dlouho bezmyšlenkovitě jako začarovaná; obrví jí ztrnulo, ústa se jí stáhla a srdce jí bilo neklidně a přálo si bůh ví kam. Touha, která vyzírala ze všeho toho rozpukaného a otlučeného zdiva, z ponurého domácího nářadí a která šepotala a naříkala šumotem starých ubohých ořechů za domem, dolehla Frantině na srdce a ona sama nevěděla, odkud ta hořkost, kam povede ji touha ta.

Nadešla již druhá vesna, odešla mimo, jakoby jí ani nebylo, přišlo podletí a večery byly teplé.

Frantina kráčela večer po úbočí vzhůru — šla jakoby jí někdo vedl za ruku — podle živého plotu, po jílovité stezce a pak dolů k vodě. Podle úzké, zelené strouhy, která se vinula tak skryta, hluboká a klidná, že bylo člověku až hrůza, vedla písková cesta. Dolina tu byla malá, podlouhlému kotlu podobná a otvírala se pouze na jedné straně. Vzadu čněly kolmé sivé stěny, křoví rostlo v rozpuklinách. Nad pramenem stála na skále dřevěná kaplička a rudý plášť matky boží bylo vidět z daleka.

Obloha byla pokryta barvou zlata, růžova a modra; člověku bylo tak teplo a měkko, pohlédl-li vzhůru. V dolince pak bylo již všechno v soumraku, stromoví bylo v dáli již zcela temné, strouha ležela tam skryta a temná jako úskočný had, pouze písčitá stezka jasnila se ze tmy a od kapličky před sochou matky boží svítilo světlo. Až sem dosáhl paprsek světla od západu, jakoby jej poslalo slunce na znamení oddanosti.

Frantina šla po písčité cestě, kam ji vedla neviditelná ruka. Naproti ní přicházel veliký a hezký panský oblečený muž. Šel jí vstříc, ozářen večerním světlem a proto byla jeho tvář ku podivu krásná. Byla jako obloha, která se třpytila tam nahoře, takže se jí zachvělo srdce a ona litovala, že nemohla tam, kam mohly oči.

Zastavil se před Frantinou a také ona stanula před ním, ruce majíc sepjaté, skleslé, hlavu skloněnou.

»Kdo jsi? Čí jsi?«

Bylo jí jako by padla na kolena, jako by utíkala a zase se vrátila.

»Jaká jemná tvářička — odkud máš tu tvářičku? Zde v okolí nejsou takové tváře«

Vzal jí za ruku.

»Ale tak rozpukané ruce! Když budeš státi přede mnou, tu skryj vždy své ruce!«

Frantina honem skryla svoje ruce a on se zasmál.

Řekla mu, jaké je její jméno a že bydlí v zakletém domě. Sklonil se k ní poněkud a díval se jí pozorně do obličeje.

»Vidíš, Frantino, proto jsem se díval občas po celou dlouhou hodinu k zakletému stavení. Nestávala jsi tenkrát vzadu, za poodhrnutou záslonou v okně a nedívala jsi se úzkou mezerou?«

Frantina se zachvěla.

»Neviděl jsem tě, ale věděl jsem dobře, že v té veliké kobce něco bušilo a že se tam občas něco v temnu pohnulo, jako by uvnitř zůstal za-

pomenut sluneční paprsek, který by si přál ven«

Usedli na lavičku, jež byla podle cesty. Noc zatím nadešla a nyní bylo slyšeti zamklé šumění vody: to had se zbudil jak nadešla noc a pohyboval sebou občas. Vysoko strměly černé skály a obloha byla nesmírně vzdálena.

On ji přitiskl zlehka k sobě, tak že se dotýkala jeho horká tvář jejího ramene Jeho hlas byl měkký a přicházel jako by z temnoty a byl tak tajemný a klidný jako hlas té krásné noci — šumění vody, šumění listí . . .

On byl umělcem. Viděl věci, jichž nebylo, a byl sám rád, že je viděl; radoval se nad svým měkkým hlasem, který přicházel z temnoty a poslouchal ho, tak jako by mu vypravovala noc sama své krásné staré zkazky. Dítě, jež se chvělo vedle něj a jež mu hledělo do tváře velikýma očima, bylo jen částí noci té a zrozeno ze zkazek těch, jež vypravoval on sám a jež opět noc vypravovala jemu.

•Když jsem přišel do té samoty, kde život sotva dýše, věděl jsem, že jsi zde, Frantino. Moje srdce tlouklo mi bolně a zlomeně, ale já přišel přec, neboť jsem věděl, že jsi zde. Když jsem pohlédl na zakleté stavení, pocítil jsem, že v něm mešká královna a že na mě čeká. Každého večera, když jsem se tudy procházel a čekal na tě byl jsem smuten, že tě zde nebylo. Kde jsi chodila tak dlouho, což jsi nemyslíla na mne?«

Frantina pocítila, že myslíla vždycky na něho.

„Také jsem se podívil, když jsem tě spatřil, Frantino. Jako kdybys měla na hlavě široký, bílý klobouk, jaký mívají zamilované pastýřky na starých obrazech ve španělských románech! . . . Poznal jsem v Paříži ženu, která byla právě tak oblečena; byla tobě podobna a já ji miloval, jako miluji tebe. Žili jsme ve velikém starém domě, vzadu byla prostranná zahrada, do které nikdy nevstoupila cizí noha — tam jsme se procházeli za měsíčních nocí, vysoká tráva rostla na úzkých stezkách, divoce se rozkládající růžové keře nám zabraňovaly cestu a občas poranila se trnem její malá bílá ruka, tak že krůpěj rudé krve padla na její bílý šat.

Jednou jsem přišel a celý dům byl mrtvý a tichý; okna byla zastřena, tak že jsem musil tapati od pokoje k pokoji rozpjatýma rukama. Volal jsem po všech pokojích — a všechna ta krásná jména, jež jsem vyslovoval za večerů, když jsme se procházeli po zahradě, odrážela se nyní osaměle, tak jako kdyby mi odpovídala z daleka. Odebral jsem se do zahrady a pomysli, Frantino, jaká byla moje žalost: všechny růže byly uvadlé, všechny keře byly uschlé, sežloutlé listí leželo seschlé po zemi. A když jsem se sklonil, tu jsem spatřil mezi sežloutlým listím drobné tělíčko slavíka, jenž nám byl prozpěvoval, když jsme se procházeli. Ležel na hřbetě, zobáček máje poněkud otevřený a perli rozčuchané a umazané. Tenkrát jsem pokleknul a zaplakal: umřela a vše umřelo s ní.“

„Nu, hleď Frantino, nezůstavila mne bez rozloučení a bez lásky, ježto její srdce bylo tak sladké

a milosrdné. Když se mi přitíží životem a večer jest tak krásný jako dnes, tu se vrací ke mně a my se milujeme jako dříve. Její obraz visí v mé světnici. Široký bílý klobouk, barevná halenka, bílý šat. Tvé oči dosud neviděly obraz ten, zne-světily by jej; v témž okamžiku, kdyby se uká-zala lidem, nebyla by více mou. Lidské oči jsou zločinné a žádostivé. A když mi je těžko a je večer, tu sestoupí dolů, sedne ke mně a obejmě mne rukou okolo krku, tak jako nyní ty, Fran-tino . . . Ona nepřichází pouze do mého pokoje — ale stále je blízko mne a těší mne, když padne stín na moji duši. Procházím se po lese a za čer-nými pni sotva že trochu ještě svítá, vlekou se stíny za křovinami, vystupují z dutých stromů, černé ruce shrabují žádostivě a lakotně zlaté pe-níze, jichž bylo slunce po lese roztrousilo. A jdu a myslím na ni a ona, hle, již kráčí vedle mne a já cítím její ruku, jež se ovinula kolem mé . . . Tak mne těší, stojí přede dveřmi mého srdce a vypuzuje bolestné myšlenky ven, hladí mne po čele a po vlasech milou a soucitnou svou rukou, když hledím do tváře svému hříšnému životu a bojím se

Oči jeho zíraly snivě, zamyšleně, jako letní noc. Mluvil a jeho pravice si pohrávala s jejími měkkými vlasy a hladila občas hladké, chladné čelo, jež se opíralo o jeho rámě. »A jak se jme-nuje?« tázala se Frantina, on pak vzhlédl na ni s podivením a skoro by se byl zasmál.

»Fanny — ty se mne ptáš, jaké jest tvoje méno? — Fanny, ty má krásná, dobrá Fanny —

proč jsi se mne dosud neptala, kde jsem tak dlouho chodil a proč jsem na tebe tak dlouho nemyslel? Byl jsem ti nevěren, Fanny — ale znám tvé milosrdné srdce a proto vím, že neodvrátíš ode mne srdce své, jestliže jsem se ti byl zpronevěřil. Ty jsi uvykla mé nevěrnosti a odpustíš mi vždycky tak milostivě jako matka, která odpouští synu, dříve ještě nežli ji pohněval . . .

Zdali pak si vzpomínáš, jak jsem v Paříži celý týden k tobě nešel, jelikož jsem klečel před nohama krásné Španělky, kdy černý oheň její očí sežehnul veškeru čistotu a krásu mé duše? Když jsem se pak k tobě vrátil, všecek nemocen a k smrti žalosten a kráčel jsem po temných schodech, po úzkých galeriích, jako zahanbený žebrák, jako plachý zloděj a blížil jsem se na kolenou ku dveřím tvé světnice — jak ty jsi se sklonila ke mně, jak jsi hrála polibky mou studenou tvář a jak zapěl téhož večera slavík, který byl onemocněl, když jsem tě opustil a nezpíval po sedm nocí! Ubohý slavík — ale vzpomínáš si naň někdy, Fanny?

V houštině zapěl skutečně slavík měkkým, hlubokým hlasem. Oba se zachvěli — jim ke cti zpíval slavík, jako by se teprvé poupata rozvíjela a jakoby si dosud nebyl našel družku.

»Nyní jsem tě našel, Fanny a zůstanu již u tebe. Aspoň sedm dní, Fanny — a jestli tě opět opustím a zapomenu na tě, nermuť se proto a odpusť mi, jakož jsi mi vždycky odpustila«

Pozvedl její tvář a políbil ji na ústa. Vstali a procházeli se jako bratr a sestra ruku v ruce.

Mávali rukama a smáli se — smích jejich byl měkký, trochu plachý a utajený a ztrácel se v šepotu listů nad nimi. Obloha byla temnomodrá, pustě poseta bílými hvězdami; na východě se počalo běleti, světélkovati — měsíc vycházel nad rovinou a vystupoval rychle a vesele, jako by černá ruka zvedala velikou bílou svítlnu po úbočí vzhůru . . .

Byly to podivné sny, plné neznámého, nesmírného blaženství, tak že se Frantina potichu smála, všecka se v posteli chvějíc, jako by měla horečku, přes tu chvíli zavzdychala z hluboka a zakryla si rukama tvář. Byly to sny — zítra jich už nebude. A Frantina chodila opět tiše a opatrně se skloněným tělem, aby nevyrušila Mariševku, která ležela oblečena na posteli a naříkala, neboť se jí zdálo, že venku burácí víchř a že mrkotá kolem neustále řada těžkých vozů: biče práskají, vozkové křičí a kopyta bijí o kámen, jako kdyby jí tloukla o čelo . . . Ale venku byl horký letní den a uprostřed dusného ticha nehaul se ani list.

Sotva že se zblížily z daleka první večerní stíny, probouzely se opět sny a již otvíraly veliké tajuplné oči. Frantina běhala po stavení, po chlévu a po dvoře, aby do soumraku vše upravila, dotknula se sotva večere a pohlížela skulinou v zastřeném okně, jak nadcházel soumrak. Soumrak zvolna se blížil a Frantina se každé chvíle lekala, že nesestoupí nikdy dolů a že zůstane nahoře, tam na vrchu nové střechy pro všechny věčné časy ta jasná, nelitostná slunečná světlost.

Vzpomínala si na předešlý večer pouze jako z veliké dálavy — na celý ten teplý, krásný večer, na jeho slova, jeho tvář, jeho polibky, na jeho bílou ruku, která ji hladila po čele a po tvářích; šumění vody tam dole, šelest listí a slavíkův zpěv, vše to se pojilo ve vzpomínku něčeho nejasného, nevýslovně sladkého, vše jí bylo jako jedny a tytéž veliké oči a jedna a tatáž podivná píseň.

Tak čekala každého večera s novou touhou, očekávala nových radostí zcela neznámého štěstí, jehož nikdy před tím nebyla okusila. A vždycky se divila kráse noci, divila se, že přišel, chvěla se vždycky znovu, když ji oslovil a položil jí ruku kolem krku. Jeho hlas byl vždycky tak měkký, jakého nikdy neslyšela a sladce se jí vždycky dotknulo, kdy se ohlásil slavík, který jim ke cti z nenadání zapěl. Jako kdyby všeho toho ještě nikdy nebyla okusila — ubohá Frantina zakopaná ve hrobce a zdálo se jí uprostřed té blaženosti, že tatáž ubohá Frantina ještě stále jest tam dole v zakletém domě a že hledí hubená, skloněná a všecka žalostná s toužebnými očima skulinou v okně na krásný boží svět tam venku . . .

Večery byly dlouhé; sotva že uhaslo světlo na západě, již se zabělelo na východě a nadcházel světlo měkké, jakoby procházelo růžově zbarveným velikým stínidlem ohromné lampy, rozžehnuté hluboko dole za posledními horami. Stíny byly neklidné, plaché — připlazily se sotva, ale při spatření světla odcházely strachem a tajuplně, tak že se sotva pohnuly zarosené trávy a zaro-

sené listí. Byly to noci, že byl v nich člověk sám jako půlnoční stín, že vstupoval do jiného světa — do světa snivých vzkazek, že se smál a plakal a nevěděl proč, že vzdychal a nerozuměl tiché bolesti, že toužil a nevěděl po čem. Pohlédl na oblohu a obloha se snižovala, srdce se šířilo a zdvihalo, a všechna krása oblohy vylila se na něho — ano, všechna krása oblohy byla v něm a všechno to tajuplné, půlnoční žití bylo v něm, v něm byla i letní noc, on ji stvořil a okoušel svoji tvorbu . . .

Frantina žila v takových večerech jako slečna z krásných rytířských časů a její rytíř se jí klonil k pasu a deklamoval jí zamilované písně. Avšak noci byly stále chladnější a stíny stále temnější — přicházely a ulehaly, vesměs černé, nedůvěřivé a zlobné a ležely dlouho do jitra a ještě když se již byly skryly, vyzíraly ze skrytých koutů, za křovinami, z dutých stromů a čekaly, kdy by opět mohly vztáhnouti své dlouhé ruce.

Jakmile spatřil prvý žlutý list na zemi — list, který se byl probudil příliš záhy a nyní také příliš záhy zahynul — dolehla tichá bázeň na jeho srdce. Pohlédl Frantině do veselých očí a bázeň zmizela; pohlédl na její rozpukané a červené ruce a bázeň ulehla těžce zpět na dno srdce a on jí rozuměl . . .

V neděli, když zvonily ve farním kostele svatého Pavla odpolední zvony a celá ves byla tichá a prázdná, překročila Frantina prah panského domu; drželi se za ruku a tak vstoupili nízkými červenými vrátky do zahrady, šli zahradou

podle růžových keřů, podle zelených a páchnoucích záhonů, po bílé pěšině směrem ku stavení, po kamenných schodech na terasu a skleněnými dveřmi do velikého pokoje, který byl pln růží a zeleně a byl pokryt koberci; uprostřed stál malý stolek, pletené židle byly kolem něho a podle stěn, na stolcích růže ve vysokých vásách — vše tak podivné, že se Frantina radostí až třásla.

Šli dále, krásnými světlými galeriemi, krásnými světlými pokoji, které byly jeden lepší druhého, jako onen králevic, jenž chodil po zakletém hradě a první pokoj byl ze stříbra, druhý z ryžního zlata a třetí ze samých drahých kamenů. Když přišli na konec a Frantina se ohlédla kolem, viděla na stěnách samé obrazy a půl střechy bylo ze skla, tak že byl pokoj všecek osvětlen.

Po té oblékla krátký, bílý šat s velikými malovanými růžemi a barevnou úzkou halenku se širokými bílými rukávy; na hlavu dala si veliký, široký, slaměný klobouk s rážemi na ohnutých krajích a s dvěma modrými stužkami, které jí padaly na ramě. Tak usedla a on ji maloval. Seděla až do soumraku, hledíc mu po celý čas do tváře, do krásných hnědých očí, které ji něžně provázely měkkými pohledy. Kadeř temných vlasů ležela mu na čele, jež bylo tak klidné a čisté jako z bílého kamene. Jeho rty byly otevřené, ale sotva bylo v nich krůpěje krve, tak že je nebylo lze od tváře rozeznati. Když se na ni ohlédl velikýma a opravdovýma očima, tu se Frantina zachvěla — byla by zaplakala oddaností a poklekla by před něho; a kdyby ji byl odstrčil

stranou, byla by se vlekla k němu po kolenou, byla by mu políbila ruku z vděčnosti a oddanosti...

Ukončil obraz a postoupil před něj — ale ne poznal ho; cizí obličej pohlížel naň očima oddaného a plachého dítěte. Ulekl se a ohlédl se na Frantinu — spatřil její rozpukanou ruku, která ležela klidně na koleně. Věrná a dobrá ruka, ale tak rozpukaná a neohrabaná. To nebyla Fanny — Fanny měla ruku drobnou a bílou; když se jí dotkla jeho tváře, bylo mu jakoby ji pohladil lehký teplý větrík. Stál před ní a jeho oči byly neklidny.

»Ty nejsi Fanny!«

Uspěl svůj hlas a zachvěl se. Přistoupil k ní a sklonil se k polekané její tváři a zasmál se.

»Nezlob se na mne, Fanny! Pohleď, venku již skoro nadchází jeseň a v jeseni jest moje hříšné srdce nejvíce neklidno... Nehněvej se na mne, Fanny a odpusť mi, jestli že tě pohněvám.«

Frantina cítila horko jeho tváře a nerozuměla jeho slovům, slyšela pouze jeho hlas, který byl tak měkký a blahý, že ji hladil jakoby něžnou rukou.

Tmělo se stále více, obrazy na stěnách stápeily se ve stínu a ze stínů vystupovaly bílé ženské tváře, které na ni pohlížely velikýma, temnýma očima. Frantina měla skoro strach v té tiché neznámé družině a pak se vraceli opět, velikými temnými pokoji, dlouhými galeriemi a po terase dolů do zahrady.

Těžká vůně zvedala se z tisícerych kalichů a doléhala jim k hrudi i k srdci a oběma bylo tak sladko, taková nevysvětlitelná únava a smutek je opanoval. Usedli na lávku, zcela těsně tělo vedle těla a zastřeli si oči. Procitli teprve, když pozdě večer zaskřípala vrátka u zahrady a po písku bylo slyšeti kroky, jež přicházely blíže, ale pak poznenáhlu v dáli zase utichly...

Obraz zůstal nedokončen — pouze bílý, nezměrně něžný obličej vyhlížel z něho s očima oddanného a plachého dítěte; rukou nebylo.

Odpoledne zaburácel víchr; na zahradě, v lese sténalo to a vzdychalo, větve se lámaly. A když se na večer vyjasnilo, byla země rozmočena a kolem do kola pokryta listím; pod ořechem na dvoře leželo několik zabitých vrabců. Tak nastoupila svou vládu jeseň.

Frantina šla večer po úbočí vzhůru; kamenitá a místy jílovitá stezka byla kluzká; kamení bylo hladké, umyté, do jílu bořily se nohy. Půda byla pokryta klestím, nedozralými ořechy a mokřým listím. Se stromů kapaly veliké kapky — padaly tak tvrdě s listu na list, jakoby sochořem o kmeny tloukl. Přišla do doliny — tam bylo chladno a vlhko. Voda byla vystoupila a sahala vysoko ku břehu a špinavé, hnědé vlny šplýchaly skoro tak vysoko, až kam sahala tráva mezi vrbami. Lavice byly černé a mokré, písek na pěšině byl vytlučen a rozmetán v hromady. Frantíně bylo chladno a bála se — byla tak osamělá a hrůza se na ni dívala; čekala pouze až na dejde noc, aby přistoupila blíže.

Šla stále dále, volně a plaše, jakoby se plazila temnou galerií v hluché noci. V nejbližší blízkosti již strměly skály do nesmírné výšky, v koutě stála kaplička matky boží a pozlacená svítlna třpytila se matně jako budička v soumraku.

Zavanul vítr, stromy zašuměly a rozkývaly se, chladné kapky padaly Frantíně na tvář a na ruce a ona se zachvěla.

Vrátila se na-pěšinu, kudy se dříve byli stále procházeli; stanula občas a poslouchala — voda šuměla, stromovi se pohybovalo, samota panovala vřkol. Usedla na lávku, kde dříve stále sedávali; lávka byla mokrá a kapalo s ní neustále dolů. Sepnula ruce mezi koleny a seděla skloněna; do tváře jí vanul chlad a veliká žalost ulehla jí na srdce. Nad ní občas zašustělo, kapky se jí sesypaly na vlasy a z očí padaly jí slze na kolena.

»Kde chodíš tak dlouho?« prosila plachým a tichým hlasem, aby jej nepohněvala a poslouchala, zdali snad neodpověděl: »Odpust, Fanny, že jsem tě pohněval.«

Voda pouze šplouchala o břeh.

»Co jsem ti učinila, že stojíš povzdálí a díváš se, jak na tebe čekám? Jsem ti všecka oddána, hled, prosím tě o odpuštění za hřích, jehož jsem se dopustila! Odpust mi, neboť tě miluji a přijď!«

Ústa se pohybovala, ale slova, jí samé sotva srozumitelná, zůstala v srdci. Zazdalo se jí, že se ozvaly kroky na písku a pocítovala téměř již horkost ruky, která se jí kladla příjemně a lehce kolem krku.

Nic však se na pěšině nehnulo, pouze nad ní něco zašumělo a chladné kapky se jí svezly na holou šiji.

»Přijď!« zavolala a věděla sotva, koho volala?

Nadešla noc a krása předešlých večerů pohasla; světélkovala pouze nejasně z dálavy jako večerní červánek mezi stromy. Tělo její bylo skloněno a znaveno a nohy její kráčely neohrabané, když se vracela. To byla Frantína, která sedávala u okna zakletého domu a dívala se skulinou na jiný svět, v srdci majíc těžké a nejasné touhy. —

On stál u okna a díval se mezerou a poslouchal.

»Kde chodíš tak dlouhó?«

Hlas byl měkký a plachý, ale on jej zřetelně slyšel mezi šuměním kaštanů, jež rostly kolem zdi v rovné řadě a sahaly téměř k oknům dlouhými větvemi. Rozuměl jejím slovům tak zřetelně, jakoby mu je byla vyslovovala do ucha prosebně a tiše, aby ho nepohněvala.

»Co jsem ti učinila? Byla jsem ti všecka oddána, hled, prosím tě za odpuštění, protože tě miluji...«

Poslouchal jí a třásl se jako vrah, který byl udeřil příliš málo a na kterého vyhlížejí prosebné oči a prosí ho o milost.

»Zapomeň Fanny, a odpusť mi, jako jsi mi vždycky odpustila! Vrátním se k tobě, Fanny, za měsíc, za rok, ty dobrá Fanny, ty moje těšitelko...«

»Přijď!«

Výkřik zachvěl se vzduchem; on zavřel oči a přitiskl ruku na čelo. Po té bylo ticho a on si

vzdychl. Kráčel lehkými kroky osvětlenými pokoji a v atelieru obrátil ku stěně nedokončenou práci. Po té se zasmál a běžel po stupních naproti vozu, který přihrčel na nádvoří. Z vozu vystoupila dáma zahalena do dlouhého pláště. Tělo její bylo kypící, tělo mladé ženy, oči její pohlížely teple a spokojeně.

»Co jsi si počal v té samotě? Nebyla ti dlouhá chvíle?«

»Oddal jsem se sentimentálnosti — jako vždycky za letních večerů.«

»Setkal jsi se s Fanny?«

Dáma sa hlasitě zasmála.

»Setkal jsem se s ní a byla lepší nežli kdy před tím. Pouze ruce neměla pěkné, byly rozpukané a červené.«

Frantína byla unavena a všecka promočena, když přišla domů. Vlasy se jí slepovaly na čele a na šíji, po těle jí obcházela zima a zuby jí drkotaly. Svlékla se a ulehla. Ale sotva že zavřela oči, tu ji obešel veliký strach a ona si vzdychla na posteli. Něco se zcela na blízku zlobně zasmálo, přistoupilo k ní a strčilo do ní surově. Ona se rychle vzchopila a otevřela dvéře. Kráčela ve tmě opatrně a tiše chodbou, pak po prkenných, prohnutých schodech na podstřeší. Tam byla tma; rozepjala ruce, kráčela opatrně, zavadila o něco a něco převrhla. Třásla se jako v zimnici, když se přiblížila k malému okrouhlému oknu, ze kterého linula se bledá světlost. Vystoupila k oknu a hleděla.

Viděla vysoké, osvětlené, nezastřené okno a oknem veliký, panský zařízený pokoj. Podlaha byla pokryta temnými koberci, světlo pak přicházelo shora — patrně od lampy, která visela na stropě a již Frantína neviděla — a jasná, bělorůžová světlost linula se na měkká sametová křesla, na širokou pohovku, na stůl, na němž byly růže a na koberce. Po té přiběhl úzký stín, pošnul se rychle po koberci a zvedl se na stěnu. Byla to krásná dáma, moderně oblečená; oděv měla bílý a dlouhý a rukávy její byly velmi široké a krátké, takže bylo viděti ramena až po lokte; a ramena její byla kulatá a ještě bělejší než její šat a krajky na šiji. Na prsou měla velikou růži, jakou Frantína ještě nikdy neviděla, na zápěstí pak svítil se zlatý náramek.

Tváře její se Frantína ulekla; byla krásná jako žádná jiná na světě, oči její svítily divným leskem, takže by se Frantína zajisté svalila, kdyby se na ni byly nepřívětivě obrátily. Když se zasmála, tu se Frantína zachvěla. Vlasy její byly černé a padaly po čele přes uši. Dáma přišla, přistoupila ke stolu, po té se obrátila a tiše se usmála. Přišel on.

Frantína vypnula se na prstech, přitiskla svoji tvář na rozpukanou zeď a zřítelnice se jí rozšířily. Ruce skrčila a prsty zatkla do stěny. Tvář její rychle se prodloužila a byla bledá jako zeď.

On přistoupil k dámě a políbil ji, načež si usedli na pohovku těsně jeden vedle druhého a on tisknul ji k sobě. Hovořili spolu a smáli se

od srdce, takže Frantina slyšela zvonící hlasy. Vpila se takřka do jich tváří, vzdálenost jakoby je byla oživila a osvětlený pokoj přibližoval se k ní, takže seděli téměř před ní, líbali se téměř před ní, že by je byla mohla dosáhnouti, kdyby byla vztáhla ruku. Mluvili o ní, vesele a rozpuště, pohlíželi k ní vzhůru a smáli se.

»Měl jsem zde děvče, s kterým jsem se procházel kolem vody každého večera — byly teplé večery a luna svítila. Děvčů bylo nerozumné, celé špinavé a roztrhané . . .«

»Co jsem ti učinila?« prosila Frantina, ale on se smál a vypravoval dále.

»Byla všecka roztrhaná, bosa — a jaké měla veliké, zablácené nohy! — a ruce měla celé červené a rozpukané. Přišel jsem dolů k vodě — tam je ticho a příjemno, má milá — a sotva že jsem ji spatřil, již mi ovinula ruku kolem krku —«

»Promiň, že jsem tě milovala!« — prosila Frantina.

»A jednou šla se mnou a jako pokorný psík capala za mnou — kdybys ji viděla, má milá, smála bys se, až bys slzela — nalččil jsem ji podle svého rozpustilého rozmaru a tak seděla po celé hodiny a hleděla na mne tak hloupě, zamilovaně — o, kdybys ji byla viděla, má milá! Hrál jsem si s ní a nyní jsem ji odstrčil stranou —«

Frantinu zabořelo jako kdyby ji někdo udeřil pěstí do tváře a do těla a ona zaštkala; ústa její byla otevřena a bezbarvá.

Za nějakou chvíli se stišili, jen tu a tam ještě zašeptali, usmáli se lehce a pohlíželi si do

očí... Tu Frantina vykřikla a krev jí ztuhla: tvář jeho byla strašná, odporná, zlobná, oči kalné hleděly jako oči vraha, když se sklonil k oné dámě. Když pak vstal a postoupil do středu pokoje, tu zvedl ruku k lampě, která visela u stropu.. a ohlédl se zrovna na ni skrze okno. Vzchopila se a chtěla utéci. Ale před ní zasvítily z temna zelené oči, kostěná ruka yztáhla se proti ní a udeřila ji po tváři.

»Nekřič, nekřič, dej mi pokoj: .. Jak mne bijí a křičí, po hlavě mne bijí... o! Dejte mi pokoj!«

Frantina běžela po schodech dolů, do své světnice, rozsvítila světlo, obula střevíce a přehodila přes sebe šátek, oblek svůj pak zavázala do uzlíku. Ruce se jí třásly, takže jí padaly předměty na zem, v její tvářích nebylo ani krůpěje krve a ona nařikala polohlasně. Pokřižovala se přede dveřmi a vyběhla po úbočí do tmy.

Noč byla chladná, oblaky se honily po nebi a pouze na okamžik zazářilo světlo měsíce, jako kdyby se zablýskalo.

Cesta byla blátivá a všecka loužemi pokryta. Když šla přes most, postrašilo ji zamklé bubnování pod ním; pokřižovala se dvakrát uprostřed mostu. Zabočila z cesty a běžela po jílovitých, kluzkých stezkách a po trávnicích; botky se jí bořily téměř po kotníky do rozmočené půdy. Před ní se z nenadání vynořilo něco černého, velkého — byl to osamělý keř, jenž stál uprostřed trávníku. Chladný vítr fučel, oblaky letěly rychle, stavěly se na východě, rozpadávaly se jako

roztřepené sivé plátno a spájely se uprostřed nebe do velikých plujících plachet.

Frantina přeskočila příkop a přišla na silnici. Kráčela volněji, neboť byla cesta nyní opláknutá a uprostřed pěkně tvrdá a hladká, pouze místy byla poseta kamením. Tmělo se stále více, oblaky potáhly již celou oblohu a zvolna se uklidňovaly — plovaly klidně; celý sivý mrak pohyboval se stejnoměrně a jen tu a tam proskakovala mdlá světlost úzkým pruhem. Počaly padati jednotlivé kapky, ve stromoví kolem cesty lehce zašumělo, a již dalo se do deště jemnými šikmými crčky. Frantina kráčela proti dešti a bylo jí příjemno, když jí déšť omýval horkou tvář. Občas zadul vítr, silněji dopadal déšť a celý téměř džber vody šplchnul jí přes tu chvíli do obličeje. Kráčela rychle, když pak se silnice sklonila, pustila se do běhu . . .

V téže chvíli, když se byl na ni podíval odporným a snižujícím pohledem, zatknul se jí tento pohled železnými nehty do srdce a již ji nepustil. Nebyla to žalost; nebylo ani nic pěkného ani sladkého v její bolesti — byl to nesmírný strach před něčím zlým a ošklivým, takže nemohla ani křičeti ani prositi -- byla by poklekla, sepnula ruce a čekala by . . . Cítila, že jí zbývá pouze jediné — běžeti domů, v bezpečnou jizbu, kde sedí matka a na stole se kouří z teplé kávy a kde je vše tak klidné a teplé . . .

Zatknulo se jí něco do srdce a zadíralo se stále hlouběji, zarývalo se jakoby nehty do horkého masa, do horké krve, a Frantina se třásla hrůzou a bolestí, běžela a sotva že cítila nějakou

únavu. Cesta byla dlouhá, stále dolů a zase nahoru, bez konce. Na temeni hor pnulo se pouze černé jehličí, které šumělo a pohybovalo se v dešti. Tu a tam stála osamělá chatrč — onde zavyl pes a umkl — pak zájezdní hostinec, světlo zářilo oknem jakoby dřímajícím okem, ale živého hlasu slyšeti v něm nebylo, pouze déšť bubnoval na sklo, s okapu se lilo a v příkopě, jenž byl vyhlouben pod okapem, bublala voda.

Již opustila Frantina silnici a nastoupila strmou, točivou cestu po stráni vzhůru lesem. S obou stran strmělo husté temné stromoví, veliké kapky padaly dolů. Někdo zahulákal na úbočí surovým a chraplavým hlasem, a Frantina se všecka zachvěla. Kráčela obtížněji, byla unavena; horkost zmizela a zachvívalo jí chladno. Do střevíců dostala se jí voda a brouzdala se v ní téměř po kotníky.

Houkání opilce se blížilo; vracel se z vesnické hospody a snad sešel s pravé cesty. Frantina šla rovnou po kraji, pod stromovím, aby ji nezahlédl. Zírala do tmy jako začarovaná, když přicházel proti ní, klátě se po úbočí, klopytaje a povykuje. Nebyl by ji spatřil v temnotě, ale klopytl v témže okamžiku, převážil se a stanul zrovna před ní, tak že ucítila horký, zapáchající dech z jeho úst. Vztáhnul ruku a zasmál se nahlas; ale když se sehnul, aby ji objal, upadl na kolena. Frantina utíkala v mocném strachu dále, chtěla křičeti, ale hlas jí nechtěl z hrdla. Těžké kroky ozývaly se opětně za ní po kamení, odporný hlas ozýval se blabolením a proklínáním a najednou

se jí zezdáló, že kles zrovna před ní; obrátila se, aby si oddychla, ale tam z dola přicházela a potácěla se černá postava. Frantina spěchala opět vzhůru. Ještě jednou zahulákala postava, pak bylo slyšeti temný hlas a po té vše utichlo.

A opět slyšela jak bubnovaly těžké kapky s listu na list, jak šumělo a šepotalo v hloubce lesa — jakoby teprve nyní počalo pršet. Stanula; žily bušily jí ve spáncích, žhavá bolest řezala jí ve hlavě, po těle pak se třásla a bylo jí jakoby stála po kolena v závěji sněhu... Stála dlouho, jsouc unavena a chtěla si sednouti.

Připomenula si pojednou, že je to tatáž cesta, kudy již kdysi šla. Ale tenkrátě kráčela dolů... aneb šla nahoru... myšlénky její umdlěvaly a hlava jí zabořela, jakoby žhavým nožem řezalo jí něco do spánek. Stisknula čelo ve dlaních, vzpamatovala se a zaplakala. Stoupala rychle dále a jak stoupala, vracely se chmurné a těžké myšlénky, přicházely jí vstříc a braly jí za ruku...

Rychle domů k matce. Tam je klidná a teplá světnice, káva již se kouří v začazených černých hrncích na stole, matka sedí na truhle a čte z veliké modlitební knihy, jež je tištěna starým písmem. Nežka sedí za stolem, vzhlíží po straně k matce a olizuje prstem smetanu z mléka...

Vzchopila se a vykřikla — opilý hlas křičel opět za ní, blížily se těžké kroky tak rychle, že jí nebylo již možno utéci, již byl podle ní, již ji uchopil za ruku... Frantina zaštkala a stanula — vůkol bylo ticho, černá větev sáhala dolů, téměř

až k její tváři. Zavzdychala a vzpomněla si na něco pěkného; na jasný večer, bílé pískové pěšiny, jež svítily v měsíčním světle; slavík zapěl za křovím, jí ku otci zapěl i jemu. Ona měla na hlavě bílý široký slaměný klobouk, okrášlený rudými růžemi; světlou květovanou sukni, úzkou halenku, na níž byly vyšité květiny a jejichž stonky byly ze zlata. Seděla v panském pokoji a hleděla jemu do očí — on pak se na ni ohlédl a jeho tvář byla všecka zlobná, opuchlá, jako tvář vraha... Již se blížily jeho těžké kroky, za ní něco křičelo a proklínalo... »Běž, Frantino, běž, běž!« — Myšlenky její umdlévaly, běžela klopýtajíc. »Běž, Frantino, běž!«

Před ní drkotal vůz a na voze seděli poutníci a poutnice; smáli se a nechtěli čekat na ni... Přišla na kopec, tam byla cesta hladká a rovná a Frantina běžela rychleji. Slyšela zcela zřetelně jak před ní harašil vůz, rozeznávala zcela dobře dusot kopyt, slyšela jako skřípál písek pod koly a veselý smích poutnic doléhal právě k ní... Hleděla velikýma vypoulenýma očima a spatřila je před sebou, již je viděla zcela zřetelně. Všechny tváře byly široké, zatvrzelé; smáli se a vysmívali se jí jak běžela všecka udýchaná, sehnutá, s otevřenými ústy jako p.s, když běží za vozem. »Hej, Frantino, poběž, jenom, sedni si sem nahoru, ať se svezeš s námi na svatou poutnickou Horu!«

Cesta se opět hluboko sehnula, vinula se dolem k mlýnu Frantina dýchala těžce, přes to že šla směrem dolů, nemohouc dále. Obešla jí

hořká žalost, dolehla na ni jako noc; — nedohoní již vozu, nepříjde již na svatou poutnickou Horu. A kdyby šla do konce světa, celý svůj dlouhý život — nikdy! —

Stanula opět a v témž okamžiku vše utichlo, nikde nebylo vozu, nikde poutníků. Tam ve stínu, téměř ve tmě stál mlýn a šuměla voda. Přestalo pršet a ze zpod oblaků zasvitl měsíc. Chtíc jíti dále, ucítila, jakoby nohy její byly ze železa; kráčela zvolna těžce oddychujíc z hloubi prsou a slyšíc sama své bolné chrčivé dýchání. Zdálo se jí, že má hlavu úžasně velikou a že se kývá od levé strany na pravou. Myšlenky dříve vzbouřené a roztržité, jakoby únavou ulehly.

»Jak daleko je ještě?« myslila si a vyslovila slova tato nahlas, opakujíc je neobratným jazykem... Tam jest již úbočí, tam na levo chata a teplá světnice...

Zaklepala na okno, opřela se o zeď. Zaklepala ještě jednou až okno zařinčelo. Kolena se jí třásla, klonila se zvolna k zemi i hlava její se klonila...

Frantina ulehla; otevřela sotva oči, když matka křičela před její tváří; chtěla odpovědět, ale ústa její se nepohybovala, byla těžká a oteklá...

Ležela v posteli dva měsíce a když se uzdravila, byla její tvář klidná a opravdová; nebylo na ní už nic dětinného.

III

Někdy se Frantině zdálo, jakoby se byla dožila před dávným časem něčeho nezměrně krásného — bůhví kdy to bylo a bůhví jak. Zamyslíla se a srdce se jí zachvělo

Sloužila v městysi u přednosty železniční stanice. Byl to člověk bručavý, přistárlý, malý, a bál se své ženy, která byla větší a silnější než on. Měli tři děti, tlusté, červené a velmi rozpuštělé. Když některé z dlouhé chvíle zaplakalo, přišla paní a křičela nad Frantinou, která poslouchala klidně, ani se neohlédnouc. Ale když byla sama, tu jí bylo těžko; stála u okna a pohlížela do doliny na bílý městys, jenž se třpytil v bílé sváteční světlosti; nesrozumitelné, sladké, a neklidné snění se k ní blížilo, vzpomínky na něco zpola zapomenutého, tužby po něčem neznámém se rodily.

Bylo jí tenkrát dvacet let. Dříve byla služebnou v rodné vsi — sedlák přišel jednou opilý domů a natloukl jí proto, že se bránila, když ji chtěl obejmouti. Po té šla šít ku švadleně do městyse — ta se roznemohla a zemřela a Frantina šla opět sloužit, ježto jí to matka poručila. Ruce její, které byly tenkrát již bělejší a měkčí, byly nyní opět rozpukané, drsné a neobratné. Každého měsíce přišla matka k ní a Frantina jí dala vysloužené peníze; šaty si nekupovala sama, vše jí kupovala matka a koupené látky byly starodávné, tak jak je nosí staré ženy v horách. Peníze uložila matka vždy do šátku a vrátila se pěšky domů

— byly to tři hodiny chůze. Frantina hleděla dlouho za ní a hořkost, jež jí naplňovala srdce, zvedala se jí k hrdlu.

Když byla matka již dále na horní cestě, jež se vinula k lesu, tu zavolala Frantina a prosebným hlasem vykřikla: »Mátí!« — Ale matka se neohlédla, ani tehdy ne, když zahrula s cesty do lesa a zmizela jejím očím.

Někdy Frantina na něco čekala, dívala se úkosem a se strachem do její tváře — čekala jestli se matka neusměje, jestli jí po tváři nepohládí, aneb jestli jí neřekne jediné přívětivé slovo, zcela klidné a přátelské: »Jak se ti vede, Frantino? Máš se tu dobře?« Ona se však nikdy neusmála a hleděla na Frantinu příkrými pohledy, jakoby chtěla říci: »Což, neskrýváš něco přede mnou? Což nemáš nic více? Neskrývej ničeho přede mnou, poznám to!« A tak měla Frantina strach, takže sklopila oči a byla by nejraději zaplakala. Pouze tenkrát se matka líbezně usmála, když mluvila s paní; tu i paní byla rovněž přívětivá, seděly dlouho spolu a mluvily spolu šeptem a Frantina přinesla matce vína a bílého chleba. Matka věděla vše, co se kde ve světě stalo a všichni ji měli rádi...

Každé hodiny zahučelo to z povzdáli a vlak jel kolem; občas se některý zastavil a lidé přicházeli, hovořili na peroně a odcházeli opět chodbou. Tu vždy přiběhla Frantina k oknu, zvláště tenkrát, když přijížděly ony vlaky, jež se nezastavovaly. Malými okny vyhlíželi neznámí lidé, občas pak spatřila Frantina podivný klobouk

na hlavě vznešené dámy a bylo jí, jako kdyby na ni dechlo něco sladkého a opojného z těch pěkných, cizích lidí, kteří vezli sebou vůni dálných krajů, kde je štěstí, veselí a bohatství. Mihlo se to kolem a také sladká vůně mžikem uprchla — vše bylo opět pusté, kolem dráhy holé kamení, křoví a žalostně se dívající osamělé sosny. Ještě v dálce něco zahučelo a pak utichlo docela. Přednosta se vracel do chodby shrbený, s tváří nepřivětivou, zahuboval dole na někoho, načež kráčel těžkými kroky po stupních vzhůru.

Železniční stanice byla dosti vysoko nad městysem, jakoby přilepena k pahorku, kolem kterého se vinula dráha jako železný pás. Dole byla úzká dolina, jež se zvolna šířila; holé, táhlé pahorky zdvihaly se vzhůru — všude kamení, bodláčí, sotva tu a tam dřímál strom, jež dosud vítr nebyl vyrval. Okolí městyse bylo zelení pokrytá a bylo přivětivé — pěkná stromořadí, trávníky, pole a uprostřed zahrad a stromořadí stály dvě řady bílých domů. Pouze po úbočích krčilo se několik chudobných, slamou krytých chatrčí, které vzhlížely dolů pochmurným pohledem, jako by byly vypuzeny z panské společnosti.

Frantina chodila pouze v neděli hlavní ulicí městyse, kde stály po obou stranách bílé, jednopatrové domy — budova soudní, škola, pošta, samá to klidná a pěkná stavení. Hledívala do země a kráčela rychle. Pohlédli-li jí kdo do tváře, zarděla se. A přešel-li občas kolem některý pán s brejlemi, stanul, ohlédl se za ní a usmál se. Selští hoši chodili také kolem. Když se byli

trochu napili, smáli se nahlas a někdy také některý z nich na ni zavolal. Byla štíhlá a malá, tvář její byla bílá a velmi něžná, téměř inteligentní, takže se jí proto posmívali. Také oči její byly velmi mírné, spíše plaché a veliké. Před lidmi měla strach, srdce jí tlouklo, když kráčela mezi nimi. Ani se neohlédla, ale cítila vždy lidský pohled tak, jakoby se někdo dotýkal rukama její tváře.

Vídala oknem, jak se na večer procházeli hoši po ulici, stavěli se před jednotlivými domy a rozprávěli s děvčaty. Děvčata byla všechna svátečně oblečena, lesknoucí se šátky na hlavách, šumící sukně z pestrých látek; měly docela náušnice v uších a některé měly vlasy rozčesané trochu do čela, což bylo velmi pěkné.

Dole se již šeřilo a hoši procházeli se s děvčaty, veselý smích doléhal zrovna vzhůru k samé stanici, kde stála Frantina u okna a tiskla vřelé své čelo do dlaní...

Děti spaly, pán byl v pivnici a popíjel, paní pak byla v městysi u paní notářky. Po světnicích bylo temno, sotva že bylo lze rozeznati jednotlivé, předměty. Také venku byla již tma — jasná podzimní noc, celá obloha byla pokryta hvězdami. Tam dole jasnily se ještě poněkud bílé domy stále ještě se Frantině zdálo, že slyší veselé hovory hochů a děvčat, jež stojí před domy a procházejí se po pěkné cestě, po městysi a tam po tichém stromořadí, kde zlehka šumí temné kaštany... Hovoří a smějí se vesele a kloní se druh k druhu, ruka skládá se kolem pasu a hlas

stává se tišším, slova lahodněji plynou, měkce a srdečně . . .

Také Frantína by se procházela . . . tam kolem bílých stavení v teplém šepotajícím soumraku, tam ve stromořadí, kde se zlehka kolébají temné kaštany. A položil by jí někdo ruku kolem pasu — Frantína se zachvěla a hleděla dolů zastřenýma očima — a sklonil by se blíže k její tváři: »Frantino! . . .«

A opravdu kdosi nahlas zavolal a Frantína se probudila ze svých snů.

»Frantino!« zavolalo to prosebným a přidušeným hlasem pod oknem a Frantína se zachvěla, ulekla se, jakoby to bylo za jitra, ještě v polosnu, a jakoby otevřela oči a spatřila před sebou cizí tvář. Odstoupila od okna a stála za záslonou, chvějíc se. Ale světlo nerozžala a okno nezavřela. »Frantino!« zavolalo to hlasitěji; někdo stál u plotu ve stínu a vzhlížel k oknu.

»Přijď dolů, Frantino!«

Dostala strach. Zavřela by okno, rozvítla by světlo — ale ruce nemohly sebou hnouti, spíše se naklonila, aby pohledla oknem ke plotu, neboť někdo stál ve stínu a volal přidušeným hlasem . . . Po písku zašelestily šaty paní přednostové. Frantína rozsvítla a šla do kuchyně. Když pohleděla úkradkem skrze okno, nebylo již ve stínu nikoho a srdce jí zabořelo. Jiskra dřímala na ohništi, postel byla ustlaná, ale Frantína stála u okna a čelo její dotýkalo se studeného skla . . .

Večery byly stále pěknější, krásná jeseň rozprostřela se nad krajinou; noci byly jasné a teplé a občas ukázal se na obloze bílý obláček, kolébal se a třásl na větru, načež utonul v čistém modru.

Frantině bylo těžko i sladko; spala neklidně. Volně proudící vzduch zvedal se venku ze zahrad i z doliny, z pokosených luk a plynul do světnice. Z celé té teplé noci volalo to jakoby utajeně, prosebně — z doliny to volalo, ze zahrady, tam od plotu, kde se šířil stín vysokého kaštanu... »Frantino!« ...

Někdy vstala, přistoupila k oknu, aby odpověděla. Již vzala za kliku, aby otevřela dveře, ale na schodech se vrátila, strachem se jí třásly nohy... Jakoby se jí mihla kolem očí, rychle, jako mžiknutí, ale tak jasně, že jí mohla rukou dosáhnouti, objevila se jí škaradě znetvořená tvář, která se skláněla k hezké dámě a on se v témž okamžiku na ni ohlédl zlobným pohledem, tak že jí zledovatěla krev... Vidina zmizela, ale strach zůstal a nohy se jí chvěly...

* * *

»Proč jsi tak dlouho nepřišla, Frantino? Každého večera jsem tě čekal, po celou hodinu, a viděl jsem dobře, jak jsi stála u okna ukrytá za záslonou.«

Držel ji za ruku a smál se. Také Frantina se smála. Venku bylo již trochu chladno, půda byla poseta hnědým listím a měsíc svítil jasně polo-

bolými větvemi. Okna staniční byla temná, pouze dole se svítilo, kde psal úředník a petrolejová lampa v chodbě dřímala ospale.

•Bála jsem se tě,• — odpověděla Frantina a oba se zasmáli.

On byl mladý, drobný hoch, sotva o málo větší nežli ona; bylo mu nějakých šestadvacet let. Kníry jeho byly příliš silné pro jeho hubený obličej; byly světle hnědé, oči jeho pak hleděly vesele. Čelo měl vysoké a ploché a když se smál, tu jevila jeho tvář něco příšerného, téměř pohrdavého. Mluvil pěkně měkkým hlasem vybranými slovy. Četl knihy a časopisy a byl docela členem odboru čtenářského spolku, mluvil při rozličných zábavách slavnostní řeči a dbal toho velmi, aby jeho chování různilo se od chování jiných hochů a sblížovalo se k obcování panské společnosti. Byl totiž krejčím v městysi a občas také šil pro pány. Poznala jej, když ji byl někdy pozdravil — představil se a Frantina se začervenala. Když byla v kostele na velké mši a slyšela s kůru jeho hlas — ani se neohlédla, ale věděla, že je ten měkký, teple zvonící hlas jeho hlasem.

Nikdy před tím neslyšela takových vřelých slov, která jí hladila jakoby hladkou rukou. Když stála u něho, tu se objevila něžná červeně na její tváři, oči se jí leskly a ona mlčela a poslouchala. On na ni hleděl s toužebným pohledem, tlusté jeho rty se mu chvěly. Jeho myšlénky časem umdlávaly a slova jeho mizela. Někdy přišel z hostince a páchlo mu z úst ještě po víně. Byl

pak smělejší, mluvil neustále, objal ji a hledal její ústa. Frantina se zachvěla, mžikem ji obešel strach a chtěla utéci. V témž okamžiku mihlo se kolem její tváře něco již zapomenutého, strašného: běželaf po blátivém úbočí, lesem, veliké kapky padaly se stromů — a tam, hle, ze tmy, vyskočilo něco proti ní, smrdutý dech zadýchal jí do tváře, těžká ruka ji uchopila za rámě... Chtěla vzkřiknonti, ale již zmizelo vše, pouze strach ještě zůstal a nohy se jí trásly.

„Jaká jsi to, Frantino? Proč pak přede mnou utíkáš? Co pak jsem ti učinil? Nu, hleď, nehněvej se, mám tě rád jako nikoho na světě, nic ti neudělám zlého.“

Vzal ji z lehka za ruku a stál před ní. Když byl spatřil její ustrašenou tvář, tu se mu jaksi sevřelo srdce, bylo mu jí líto; měl ji opravdu rád. Byli opřeni o plot, úplně ve stínu, občas nad nimi zašumělo a několik sežloutlých listů spadlo na ně. Mluvil téměř šeptem jako by se bál, aby ji hlasitým slovem nepohněval. Zdála se mu velmi malou, dětinnou, soucitu hodnou, zcela jinou nežli všecka ostatní děvčata, s nimiž v městysi mluvil. Nikdy nezahrála si rozpustilost na její ústech, nikdy nebylo nedůvěry v její očích — nikdy ji nepřišlo na mysl, že by mohly býti jeho slova lživá a proto mu jí bylo líto a měl s ní útrpnost, tak že nepromluvil slova, aniž by je byl nepocítil v srdci.

„Budeš vidět, Frantino, jaký krásný život si zařídíme, až budeš moji ženou. Práce bude dosti, nebudeme mítí tedy žádných starostí. Budu tě

pěkně oblékati, abys nechodila jako ledajaká holka . . . Vš, Frantino, a zde nezůstaneme; zde je taková dlouhá chvíle a lidé jsou také takoví. Půjdeme do Lublaně, budeš vidět, tam bude vše jiné. Kdo má trochu kuráže, ten jde do ciziny, zde nic není. Ale ještě dále, Frantino, snad do Ameriky! Tam je život zcela jiný, lidé jsou tam jiní, tam jsou všichni pány, každý jest pánem, kdo něco ví a promyslí — na mne by se tam nedívali s pohrdáním, že jsem krejčl, jako zde na příklad ledajaký písářík, který nemá ani tolik v hlavě co já v malíčku . . . Všechno bude jiné až budeš moji ženou, Frantino . . . Budeš nositi klobouk a . . .

Když mluvil, přicházely mu vstříc všechny sny a on sám se jimi opájel, měl z nich radost a věřil jim. Veliký, jasný svět se otvíral před ním a bylo mu, jako by mu jej byla otevřela plachá a dětinná Frantina, která stála vedle něho a poslouchala jej otvírajíc veliké své zamyšlené oči. Také jí se otvíral veliký a podivný svět zcela nový život rozestíral se před ní a tváře jí jen hořely, srdce se jí šířilo blahem . . .

Když se rozloučili, políbil ji na ústa a Frantina se ani nehnula.

On kráčel k dolině a najednou si připomínal svoje slova. Stanul a díval se ke stanici; dole dřímalo okno, kde psal úředník a za nedlouho se osvětlilo druhé a světlo objevilo se u okna, zamihalo a zmizelo, načež vyskočilo opět v jiném okně; to Frantina rozsvítila světlo a nesla je z pokoje do kuchyně.

Tak jakoby soucit jej obešel, měl radost ze svých slov a zamával rukou v pozdrav...

Frantina se svlékala zvolna. Vše, co byl mluvil, vracelo se k ní, slyšela ještě stále jeho šeptající hlas, tak jakoby stál zrovna vedle ní, objímal ji kolem pasu a vypravoval... »Frantino, zařídíme si pěkný život, až budeš mojí ženou... Budeš nosit klobouk, Frantino, půjdeme odtud do ciziny, neboť zde jsou lidé tak fádni, půjdeme do Lublaně... tam jest pěkný život, všechno jiné nežli zde...« Sklonil se k ní a políbil ji na ústa; jeho ústa byla horká a když pocítila jeho kníry na svých lících, proletěl jí tělem pocit blaženosti...

Bylo jí horko, tepny jí bušily ve spáncích, takže je skoro slyšela. Otevřela okno, chladný vzduch zavanul jí do obličeje, na líce a naplnil celou světnici. V dolině se mihala jednotlivá světla, občas některá uhasla, světélkovalo pouze tu a tam, byla pozdní hodina, načež vše uhaslo a se ztišilo. Obloha byla stále jasnější, měsíc plul uprostřed ve velikém světlém kruhu a hvězdy se topily v jeho stříbrném světle.

* * *

Minula zima a na to nastal čas plný neklidu a starostí. Frantina vystoupila ze služby a ubytovala se u švadleny, aby si šila svatební šaty. Bylo tam stále od jitra až do noci plno ženských, stály kolem a hovořily, vypyťávajíce se Frantiny a vypravovaly o ženichu; kolik že měl již děvčat a nadhazovaly jí téměř, že měl již i kdesi dítě.

Frantině vstupovalo horko do tváře, nevěřila ničemu, ale bylo jí horko až na dno srdce. Že prý je piják, že propije vše co vydělá, že se potlouká celé noci po hospodách a provádí věci, jež člověk ani vypověděti nemůže. Že u krejčů není vše takové, jak by si kdo myslil; mladík obléká se po panskou, doma pak jedí moučník a brambory, zvláště od té doby co starý více nic nepracuje, jelikož na polo oslepl a také nohy mu vypověděly službu. Kdysi měli tři pomocníky, potom dva, nyní pak mají pouze jednoho a pak učeníka, který však nic nedělá a je u nich jen proto, aby štípal dříví a chodil pro tabák. Žena, jež jim vaří je jako satan a již nyní pomlouvá Frantinu po celém městysi, od domu k domu chodí a pomlouvá . . .

Frantina seděla hluboce skloněná a bylo jí tak jako kdyby ji bodali jehlami se všech stran. Nikdo neřekl poctivého slova — pouze samá nárážka a mluvili tak, že bylo třeba rozuměti opaku a Frantina rozuměla. Jestliže řekli: »Je to rozumný hoch, nu«, — znamenalo to: »Lump je, že mu není rovno v celém okolí« —

Frantina skrývala svoje myšlenky a bála se, aby nevyřkla důvěrného slova: vtrhli by otevřenými dveřmi do jejího srdce a vše by tam zašpinili a poskvrnili . . . Mluvila s ním pořádku, nikdy nebyli sami a Frantina si přála, kdyby pouze hodinu, pouze na krátkou minutu přivinul se těsně jeden k druhému, aby si mohli důvěrně něco pošeptati, srdečně, jako tam pod kaštanem, když na ně padalo svadlé listí. Také on nebyl již tak vesel; něco

neklidného jevílo se na jeho tváři, občas stahoval obrvů a hleděl zamýšleně. Mluvili o všedních věcech jen aby se mluvilo, on pak ihned přerušil rozhovor a přeskočil na zcela jinou věc, která byla právě tak obyčejná jako bezvýznamná.

Oba cítili na tváři cizí pohledy a jestliže právě nebylo nikoho ve světnici, bylo jim jako by ani nebyli sami . . .

Dny plížily se zvolna — smutné deštivé dny; obloha byla pustá, sivá, špinavé louže rozlévaly se po celé ulici. Matka přišla častokráte a rozmlouvala s Frantinou; také ona se byla o něm dověděla špatných věcí a vyčítala je Frantině příkrým hlasem, tak jako by se jich byla ona dopustila. Mluvila neustále a Frantině bylo těsno, tak že by byla zaštkala. »Proč takto mluvíte, matko?« zalkala Frantina. —

»Lépe jest, když to víš dříve — aspoň budeš věděti jak si usteleš.« A vypravovala dále, jak měl již děvče v městysi a také venku ve vsi, proto že musí sladce mluvíti a po panskú se obléká.

»To není pravda matko!« vykřikla Frantina a srdce jí pukalo.

»Když ty to lépe víš, tím lépe pro tebe . . . Ale ať si nikterak nemyslí, že udělal nějaké terno. Dám dvě stě zlatých, ani haléře více a ještě ty nedostane do rukou. Nesmí je propítí první měsíce . . . znám ho, jaký je. Shrábl by peníze a posedal by po hospodách, dokud by neměl díru v kapse . . . znám ho! A také ty bys mu pomáhala, ty jsi také taková!«

Večer se Frantina modlila, aby bylo vše u konce, aby raději již ten čas přišel. Spadla se a tvář její byla ještě drobnější a bělejší nežli před tím, byla takřka průzračná, tak že byly oči její nepřírozeně veliké a jasné.

Nadešel čas a odbývala se svatba; je-li ve třech vozech do kostela. Lidé se posmívali, neboť bylo vše tak tiché a skrovné, skoro chudé. Frantina měla šaty z červeného atlasu, pentle měla světle zelené. Když vstoupila do vovu, klopýtla a byla by skoro upadla. Zapomněla si podržeti šaty a postříkala se blátem. Matka stála mezi dveřmi a vykřikla na ni:

»Aní choditi ještě neumí, nemotora!«

Den byl dlouhochvilný, od rána přšlo a když se vraceli z kostela, počalo opět drobně pršet.

Frantinu bolela hlava. Všechna radost pomínula, všechno veselé očekávání zmizelo a kolem nebylo nic jiného nežli pustý deštivý den, pustý život . . .

Sklonila hlavu a slze jí padaly po tvářích. Ženich se na ni ohlédl a usmál se. »Jaké to dítě!« myslil si u sebe a opět mu jí bylo líto. »Vždyť pláče každá nevěsta, ať tedy pláče také ona.«

Svatební veselí odbývalo se v zakouřeném hostinci. Vzduch byl zde horký a těžký, křičelo se, zpívalo a pilo po celou noc. Také ženich se opil a tancoval neustále se všemi ženskými.

Pozdě v noci vyšla Frantina ze zadýchané světnice a stanula na prahu. Když ji ovanul po

tváři chladný vzduch, bylo jí nevolno a byla by upadla, kdyby se byla oběma rukama nechytila dveří . . . Uvnitř zpívaly opilé hlasy, slyšela také hlas svého muže — byl drsný a chraplavý, sotva že ho poznala. Zpívali rozpustilé písně a kulhavý stařík hrál na harmoniku. A Frantíně se pojednou zazdalo vše tak špinavé, ošklivé, žalostné, že by si byla sedla do kouta u dveří a byla by usnula aby se nevzbudila nikdy více.

* * *

Sotva že se Frantina, mladá žena, ohlédla po světnici, přihodilo se něco strašného, tak že se její mladý muž, krejčí Tone Mihov, úplně přeměnil.

Téhož dne, když se odbývala svatba, přišel do městyse jiný krejčí z města, mladý to člověk, který měl na sobě světle kostkované spodky a kabát se šosy. Ubytoval se proti soudní budově, přestavil celé stavení, načež otevřel obchod s hotovými obleky. Lidé již chodili v neděli do kostela, musili jít kolem; divili se a kupovali. I sedláci, kteří přicházeli k notáři nebo k soudu vyzvídali jednotlivé ceny a dívali se, jak jim nabízel krejčí celý oblek za pět zlatých. »Prokletý Mihov, ten může snadno chodit jako pán; ten chtěl pět zlatých pouze za práci!«

Mihov se zpočátku nad tím ani nepozastavil; věc zdála se mu býti tak nerozumná, tak nepřirozená, že se nebál ničeho zlého. Bylo mu jasno, že je to vše dohromady kejklářství a že vetřelec musí přes

noc zmizeti tak, jako byl přes noc přšel. Nevěřil, že by mu někdo sedl na lep; látky byly špatné, obleky byly spíchnuté jen tak na rychlo, tak že bylo třeba jen trochu se natáhnouti a švy se páraly. Sedláci nejsou hloupi a budou se vyhýbati tomu švindléři na deset honů.

Avšak nevyhybali se mu a švindlér také nezmižel. Rozšířil ještě obchod a najal si ještě dva dělníky — bůh ví odkud. Přišli hladoví a rozedraní a šili mu takřka zpola zadarmo. Dříve dělal pouze pro sedláky a venkovské hochy, nyní prodával také lepší látky a nemýlil se; všechno šlo k němu, učitel si objednal u něho světlý letní oblek, soudce si dal udělati kostkované kalhoty. Krejčí sám stál na prahu, kouřil vonné doutníky a usmíval se přívětivě na lidi, kteří chodili kolem, tak že se jim zamleoval již jeho vlídný obličej.

Mihov čekal — nebylo nic, nikdo si na konkurenta nestěžoval. Zůstali mu pouze někteří staří lidé, kteří byli mu uvykli a nechtěli měniti. Všechno ostatní odešlo — zmizeli sedláci, zmizeli úředníci, kteří se oblékali po pansku a neradi příliš draze platili; dětské oblečky také více Mihov nešil — přišly Svatodušní svátky, nadešlo bířmování, ale nikdo nepřicházel.

Mihov stál na prahu, bled, hlavu sehnutou — a každý se mu vyhybal na deset honů. Občas se někdo usmál, když se naň po straně ohlédl:

•A, Mihove, co děláš? Snadno jsi si mohl panský chodit za náš groš. Pěkně jsi nás dožil, proklatý Mihove, dobře se ti stařo!•

Mihov pocítoval, že se mu stala veliká křivda. Což pak je dovoleno, aby přišel najednou cizí člověk a vzal domácím, poctivým lidem chleba od úst? Myslíl si, že by měl býti vetřelec ten vypovězen a vyhnán a poslán tam, odkud byl přišel a vedle toho ještě zavřen! Tak by byli snadno zničeni všichni, kdyby bylo švindléřství dovoleno. Ale žádným to nehnulo i soudce si objednal docela kostkované kalhoty.

A bolelo jej nejvíce a hryzlo jej jako kleštěmi, že jej ten vetřelec vlastně předešel. Sám měl si tak počínati, sám měl si zaříditi obchod — šlo by to, záložna byla by mu půjčila peníze. Již se mu zdálo, že to také vskutku zamýšlel a že mu ten švindléř vlastně myšlenku tu ukradl, před ním ukradl, když ji chtěl právě provésti. Byl konečně přesvědčen, úplně přesvědčen, že je podveden, obalamucen, a přemýšlel, zdali neprozradil někdy své myšlenky některému zlému člověku, který mu záviděl a zdali je tento nesdělil onomu za dobrou odměnu.

Myšlenky mu vypověděly službu ze samé hořkosti, ze samého nepřátelství a on se potloukal po hostincích.

•Mlč, Mihove, aby tě nežaloval!• radili mu přátelé a potichu se mu posmívali, štváli jej opět narázkami, neboť by bývali rádi, kdyby bylo došlo k bouřlivému sporu.

Nový krejčí pak byl veselý člověk, žil dobře, tváře se mu šířily a plnily, tloustl poznenáhlu a nosil tři prsteny; o zábavy nedbal, smál se a bylo na něm znáti, že mu Mihovova závist lahodí.

Ale ten smích veselého a vykrmeného člověka byl pro Mihova strašný a odporný. Třásl se když pohlédl do jeho širokého a jasného obličejce a pěst se mu svírala, tak že by byl udeřil, vši silou udeřil, až by se roztřísknul jasný ten tuk a zmizel úsměv s tlustých jeho úst.

Byly právě parné dni červencové a srpnové, suchý prach tkvěl ve vzduchu, obloha byla bělosivá jako žhavá ocel. Toho času pořádali v městysi jako každého roku zábavu se zpěvy, veselohru s deklamacemi a s nezbytnou slavnostní řečí. Slavnostní řeč to bylo věcí Mihovovou; sestavoval ji notář, jenž byl předsedou čtenářského spolku a Mihov ji proslovil vysokým, zvonivým hlasem s pěknými obraty oněch dlouhých zamotaných vět, plných nesrozumitelných výrazů; sám se oduševňoval uprostřed řeči, bylo mu tak blaho když viděl před sebou plno červených, zapocených tváří, které byly upřeny na něho; mihalo se mu před očima, cítil se býti šťastným, povýšeným nade všechno na světě a slova, hladce naučená, plynula tak snadno z jeho úst, tak že jim ani sám nerozuměl a vzpamatoval se teprve tehdy, kdy promluvil poslední větu a kdy nebylo už co by pověděl; postál ještě nějakou chvíli, načež všecek zardělý postoupil krok nazpět, uklonil se zlehka a usmál se takřka v dětinných rozpacích, dole pak ozvalo se volání a potlesk. »Pěkně jsi mluvil, Mihove!«

Mihov si utíral čelo a srdce mu tlouklo blahem.

»Nů, ano, myslím si, že se mi zdařilo . . .«

Zábava se odbývala koncem srpna a připravovali se na ni již v červenci. Mihov čekal a konečně šel k notáři.

»Nu, co pak mi nesete, Mihove?« tázal se ho notář.

Mihov se vlídně usmál.

»Ohledně řeči, pane notáři ... zpíváme již čtrnáct dní a na řeč jest potřebí také několik týdnů. Nejde to tak rychle, jak by si člověk myslel ...«

Notář byl v rozpacích a Mihov to zpozoroval. »Ještě ji nenapsal!« myslel si a spěchal, aby se omluvil.

»Jen se nenamáhejte, snadno počkám ještě nějaký týden ... to bylo jen tak, že jsem se zmínil ...«

Notář se rozkolébal na židli a odpovídal zvolna a opatrně.

»Hledte, Mihove, vy jste sice vždycky pěkně mluvil ... ne snad proto, abych vám něco vyčetl ... ale ten krejčí byl tak dotěravý, že jsme se ho nemohli zbavit ...«

Mihova polila temná červeň, ústa jeho se pohybovala, ale nepromluvil.

»Nu ... a on přistoupil do spolku a zaplatil také deset zlatých na noty, ... nemůžeme mu odříci ...«

Notáři se snad zdálo, že se vymlouvá příliš poníženě; bylo mu to hanba a proto pokračoval jiným hlasem, téměř drsně.

»A pak má také pěkný hlas a je dobrým pěvcem a přívětivým člověkem, je veselý a ne tak promrzlý ...«

Ohlédl se po straně na Mihova a Mihov se v témž okamžiku domyslí, že také on dříve nebýval tak promrzlý.

•Ostatně to vůbec nemusí být, aby mluvil vždycky jeden a týž člověk . . . lidé si na to zvyknou a věc je více nezajímá, ba ani neposlouchají a řeč se pak tratí. Upokojte se, však budete také zpívat . . .•

Mihov se nemotorně poklonil, neřekl ani slůvka a odešel. Bylo mu jako děcku — byl by byl vstoupil za plot a zaplakal. Ale pak jej napadl mocný, zběsilý vztek; obrátil se již, chtěje běžeti k notáři nazpět, chtěje skočiti před něho, křičeti, tlouci pěsti po stole a kdyby notář odpovídal tak opovržlivě a rozpustile jako byl dříve mluvil, vrhl by se na něho a škrtil by, škrtil . . .

Tak jej tedy krejčí i zde přitiskl ku stěně, stisknul mu hrud, aby ani dýchati nemohl; vše mu uloupil. Přišel v kostkovaných spodkách a v kabátě se šosy a vzal mu chleba, čest i živobytí . . . Zlostí a lítostí se mu vše míhalo před očima. Když přišel domů lehl si na postel, házel sebou celou noc a nezamhouřil oka. Občas se zvednul, zařal pěst a v polosnění se mu zdálo že stojí před ním na silnici, kolem všude plno lidí a krejčí se třese bled a prosí . . . ale on, Mihov, neslyší ničeho — bije, bije do tváře a krev teče po lících dolů na nákrčník, na kabát . . . A hle, krev pojednou zmizela a tlustá tvář se vesele směje, směje se opovržlivě a všichni se kolem chechtají . . . Zazdalo se mu po té že leží na cestě, v prachu, ruce se spínají, vztahují a již jej

stisknul Mihov za krk, jako kleštěmi stisknul tlustý, opocení krk a oči se naň vypoulily velikým vodnatým pohledem . . . tu najednou se ruka jeho vzhopila na spocené kůži, krejčí vyskočil, poklekl mu na prsa a jeho tlustá tvář opět se smála vesele a opovržlivě.

Nadešla neděle, pěkná srpnová neděle. Parno již poněkud polevilo, vítr vanul a bílé oblaky pohrávaly si na obloze. Večer byl teplý a příjemný, ulice byla plna lidí.

Mihov bydlel nahoře a pohlížel oknem dole na městys; bylo mu vždy hrůzněji, jakmile se blížil soumrak. »Nyní budou začínati« myslil si a žíly na čele se mu napínaly, plnily se krví horoucí jako oheň; oči se mu zalily, zastřelaf je těžká, kalná mlha. Počalo bítí sedm; dlouho odbíjel zvon krásně znějícím svátečním zvonem a Mihov zaštkal, neboť srdce zvonu jakoby bilo do jeho prsou, do jeho čela . . .

Zvedl se zvolna, bylo mu hanba a jako zloděj s obezřetným zrakem, se sehnutým tělem vykročil ze dveří. Šel po ní stezkou, aby jej lidé nepotkávali. Připomněl si, jak chodíval dříve do zábavy; stanul uprostřed pole a byl by vzkřikl hanbou a bolestí. Po té si činil výčitky a chtěl se mocí vzpamatovati. »Nebud' dětinský, Mihove! Zůstaň doma a nestarej se o ně; myslí-li, že to sami spraví, nechť si spraví, ty máš jiné starosti!« —

Kráčel však dále, neboť neslyšel svých vlastních slov — zrovna jako by mu domlouval člověk, jenž není hoden, aby se naň ohlédl . . .

»Kam pak Mihove?« tázala se ženština, jež stála u plotu za stavením. Mihov se ulekl jako kdyby ho někdo byl přistihl při nečestné věci. Odpověděl v rozpacích a kráčel rychle dále.

»Do zábavy, Mihove?« tázal se jej sedlák, jenž stál vedle pěšiny a rozhlížel se po poli, kde se zlehka vlnilo začervenalé žito. »Do zábavy!« odpověděl Mihov, aniž by se byl ohlédl. Zdálo se mu, že se za ním dívají a se mu posmívají. Všichni to věděli — musil mít to co si myslí napsáno na hřbetě velikými literami; chodil mezi lidmi jako zločinec, jež ženou četníci spoutaného po silnici.

Již nastával soumrak, zahrady za staveními byly již v temnu. Tam stála pěkná jednopatrová budova — dole hostinec, nahore čtenářská beseda. Okna byla již osvětlena, za záslonami se míhaly černé stíny. Před budovou a okolo zahrady bylo plno lidí, děti se honily, ženské svátečně oblečené stály ve skupinách před hostincem.

Mihov netroufal si přistoupiti blíže, ale slyšel tak zřetelně jakoby byl stál pod oknem. Po stezce přicházeli dva lidé a Mihov se jim vyhnul a kráčel do špinavé krčmy, která byla téměř prázdná; pouze několik zpitých chasníků sedělo za velikým, vínem politým stolem. Hostinský stál na prahu a pohlížel nepříznivým pohledem na bílé stavení, které stálo tam dále ve své pýše a ve svém osvětlení. Mihovu bylo, jakoby se byl dostal mezi zavrzence a vyhnance a bylo mu snáze u srdce. Seděl u okna a odhrnul poněkud záslonu.

Ulice se poznenáhlu prázdnila; sešlo se panstvo a zábava započala. Mihov cítil zcela dobře kdy nadešel okamžik, ve který vystoupil řečník na podium a blahovlnně se uklonil.

»Velectěné panstvo! ...«

Slovo za slovem slyšel Mihov a pohyboval ústy, také sám se zlehka uklonil, tvář se mu zarděla a on spatřil před sebou veliké množství obecenstva, jež naň upíralo zraky a poslouchalo. Avšak podle něho ohlásil se někdo jiný, mluvil hlasitěji, lépe, zvučněji a téměř ho překřičel. Mihov pocítoval velikou křivdu, již mu byli učinili a ohlédl se po lidech s nadějeplným očekáváním: myslil si, že poznají komu se děje křivda, vyženou vetřelce s podia a budou poslouchati pouze jej, Mihova, který byl pravým slavnostním řečníkem. Avšak lidé byli bez slitování, ani se na něho neohlédli, ačkoliv lovil takřka pohledy a prosil svýma kalnými očima. A vetřelec mluvil zvučným hlasem dlouhé a pěkně složené věty, jež se rozplývaly na jazyku jako med. Mihov se třásl, studené krůpěje potu klouzaly mu po čele, chtěl mluvit, ale jazyk byl tvrdý a neobratný. Někteří jej spatřili, jak stál na podiu v rozpacích, nemotorný a zahanbený a uprostřed vřesku a tleskotu ukazovali naň a směli se. »Co pak zde chceš? Půjdeš dolů, vždyť tě nikdo nevolal! Hleďte ho, jak stojí, kolena se mu třesou! Proč pak pláče? Vždyť má kládu v hubě!« Smáli se drze a nemilosrdně a poznenáhlu se počali zlobiti, neboť Mihov ještě stále stál jako ukován, ruce svěšené, hlavu skloněnou. »Dolů, dolů!« rozlehly se křiky dvoranou, lidé vstávali, pěsti se

zdvihaly a již se ho chápaly železné paže pod rameny, za loket, za krk, táhly ho dolů na polo v bezvědomí a: »Udeř! bij!« pokřikováno dvoranou...

Mihov se vzpamatoval pohlédl na ulici kalným zrakem; z dále doléhal sem šum — tleskalit řečníku. Vzdychl si, seděl za stolem a skryl hlavu do dlaní. Byl již vypil tři čtvrtky kyselého vína, které páchlo odporně po alkoholu, hlava jeho byla těžká, po rozpáleném čele mu stékal studený pot. Pil rychle sklenku za sklenkou a myšlenky se mu pletly, motaly se mu mozkiem v podivných nejasných představách, měnily se rychle před nesmírně černým pozadím — v nezměrně černém smutku.

Do krčmy vstoupil švec, piják; motal se již a jak si přisedl k Mihovu opřel se rukama o stůl a převrhl sklenici.

»Což pak ty, Mihove, tys nešel do zábavy?«
Mihov se naň ohlédl ospalým, líným pohledem.

»Nešel jsem.«

Švec se usmál a zamžoural očima. »Nu, Mihove, krejčí tě pořádně srazil. Vzal ti chleba a vedle toho ještě čest. Však jsi byl jindy vždycky přítomen.«

»Všechno mi vzal,« odpověděl Mihov pro sebe.

»Chleba mi vzal a vedle toho i čest.«

Švec se zahleděl do plné sklenice a tvář jeho stala se opravdovou.

»Poslouchej, Mihove, takhle přijdeme všichni. Také mne již to čeká — dnes nebo zítra to přijde, vím, že mne to čeká...«

Pojednou udeřil na stůl až to zařinčelo. »Avšak já nebudu taková bačkora jako jsi ty, Mihove! Já bych ho zadával uprostřed ulice — ano, zadával bych ho uprostřed ulice, přede všemi lidmi, ať mne třeba seberou!«

»Také já bych jej zadával.« — odpověděl Mihov po chvíli zamyšlen. »Ale člověk jakmile se chce vzchopiti, ruce mu klesnou — nemohu ho zadáviti.«

Oba byli opilí a dívali se na sebe tupýma, krvavýma očima. Švec promluvil opravdovým hlasem, hledě před sebe a čelo se mu svraštilo.

»Myslil jsem si dlouho, co budeš asi dělat. Čekal jsem, ale tys ani rukou nehnul; držel jsi když tě tloukli . . . Já to chytanu jinak . . .«

V jeho očích zablesklo se něco zlověstného, tvář opilce nabyla pojednou výrazu mužnosti a rozhodnosti.

Mihov odhrnul záslonu zúplna a temnem nočním zatřpytily se dvě řady osvětlených oken, občas se někdo objevil u okna, na prahu, bylo slyšeti cinkání sklenic, bylo lze zcela zřetelně rozeznati, když někdo zavolal, když se některá stolní společnost rozřehtala. Mihov se ulekl — poznal z nejasného hluku hlas krejčího a slyšel svoje jméno.

Švec se na něho ohlédl a usmál se. »Slyšel jsi ho?«

Jako náhodou vztáhnul ruku po stole a dotknul se nože, jenž ležel na ubruse. Mihovu něco napadlo, krev mu zmizela ze tváře a on náhle vstal.

»Jdu se jen trochu podívat . . . rád bych to viděl . . .«

»Jen jdi a dobře to sprav!« — odpověděl švec a klidně se díval za ním.

Mihovu se pletly nohy; když vstoupil na prah a pocítil chladný noční vzduch, byl by se skoro zvrátil. Šel zvolna, potáčeje se přes silnici a zrovna ku stavení, jež stálo před ním ve své pýše a ve svém osvětlení. Mluvil sám k sobě: »Nečekal jsi nadarmo, příteli milý . . .« Avšak nemyslíl na nic, rozhodnost byla pouze povrchní, zápal zmizel z těžké, otrávené hlavy a oči zíraly kalně a ospale.

Vstoupil na prah — zářivé světlo oslnilo jeho oči.—

»Eh, kam pak ty, Mihove, vždyť jsi opilý!« zasmál se mu do tváře tlustý kramář, který přicházel z hostince a otíral si zapocené čelo.

Mihov neodpověděl, sotva že se naň ohlédl a kráčel dále, potáčeje se shrbený a jsa již napolo ve spaní a ve trápných a nejasných snech. Vkročil do první světnice a hledal jej s tupýma a polosevřenýma očima, ale nenalezl ho; seděl tam pouze sedláci a hovořili mezi sebou, někteří pak hráli v karty, tak že ho nikdo nezpozoroval. V druhé světnici, červeně malované a elegantně zařízené bylo shromážděno panstvo. Mihov stanul mezi dveřmi před červenou záslonou. Sotva že přeměřil jednotlivé stoly opilým svým pohledem, spatřil u okna tlustý, opocený obličej krejčího. Ale v témž okamžiku, když se naň všichni ohlédli, vjelo do něho něco podivného. Smekl důstojně, uklonil se a usmál se.

»Panstvo!« promluvil vysokým, chraplavým a jektavým hlasem.

Hřmotný smích vybuchl mu vstříc, krejčel vzal do ruky sklenku a nahnul se přes stůl.

»Jsi opilý, Mihove — na, pij, to je lepší kapka!«

Mihov se poněkud vzpamatoval, mihlo se mu hlavou proč vlastně přišel a co by měl počít. Přistoupil ke stolu přijal sklenku a mrštil jí krejčímu do tváře; úder byl tak silný, že Mihov padl celým tělem na stůl a polil si ruce a oblek vínem. Krejčel stál za stolem všecek se chvěje a polekán; zbledl a smích mu zmizel se rtů. Víno se mu rozstříklo po celé tváři, po límci a kravatě, sklenice ho zasáhla nad čelem a tenký potůček krve proudil mu po levé tváři. Celá společnost vyskočila ze svých míst, někteří přistoupili ku krejčímu, kterému přítomný lékař smácel ránu. Mihovu se zdálo, že ho tlukou a jím cloumají, jak ho ale vyhodili na ulici toho ani necítil. V témž okamžiku jakmile viděl před sebou pobledlý krejčího obličej a krev, jež se mu lila po tváři dolů na rameno, vystřízlivěl zúplna. Šel domů rychlými kroky, skoro běžel a cesta se mu zdála tak velice dlouhá . . .

Doma bylo ještě okno osvětleno. Frantina seděla za stolem. Její oči byly červené, plakala dlouho. Jakmile se dveře otevřely a ona jej na prahu spatřila bledého, sklíčeného, s tváří svráštělou, bolestí znetvořenou, s očima plachýma, jakoby o milost a o soucit prosícíma, vstala rychle a přistoupila k němu.

»Podvedl jsem tě, Frantino, odpusť mi ...
 Bůh dej štěstí ... nemohu více ...«

Pustil její ruku a chtěl odejíti.

»Co myslíš, Tone, kam chceš jítí?«

»Pusť mne, Frantino ... odpusť mi!«

Zajíkal se, obešla ho slabost po celém těle a on se držel dveří, aby neupadl.

Frantina chytla jej mocně za ruku, zavřela dvéře, vzala mu kloubek s hlavy a vedla jej k posteli jako dítě.

Téhož večera změnil se život mezi nimi — v témž okamžiku zdálo se jí samé, že vede k posteli slabé, plaché, pomoci potřebné dítě. Pocítila, že jí ulehlo na rámě strašné, těžké břímě, které ji shýbalo téměř až k zemi, pocítila se býti matkou a strážkyní zároveň a pocit ten byl blahý a strašný zároveň.

Mihov ulehl a ihned usnul, Frantina pak klečela po celou noc u postele opírajíc čelo své o sepjaté ruce.

* * *

Byt Mihovových byl pěkně zařízen a prostorný: veliká světnice, která byla zároveň dílnou, na stěně naproti dveřím vysoké zrcadlo v pozlaceném rámcí, svaté obrazy na stěnách, v koutě ohromná kamna ze zelených kachlů, poblíž kamen dvě vysoko vystlaných, bíle povlečených postelí, na oknech pak květiny. V jizbě, která byla nižší nežli světnice a měla pouze jedno okno, ležel Mihovův otec, poloslepý stařec, který již po dvě leta nevstoupil na nohy. V posledních časech byl velmi mrzutý

a protivný, nařikal neustále a když volal a nikoho ve světnici nebylo tu štkal a plakal jako nemocné dítě. »Zapomněli jste na mne, poněvadž vás nemohu více živiti; zakopejte mne za živa a bude konec!«

Frantina měla s ním mnoho práce a on jí měl rád. Věřil jí konečně tak jako matce, zrovna jako dítě. Zdálo se mu zcela přirozeno, když vyplňovala každé jeho přání — podivné přání churavce — ale mocného udeření dostalo se jí jednou za to, když mu nepřinesla vína, jelikož nebylo doma ani krejcaru peněz. Plakal až mu tekly slzy po tváři a Frantina stála vedle postele všecka ulekána.

Stále více slábnul, bylo třeba jej přenášeti s postele na postel a Frantině, ačkoliv se hanbila za pocit ten, hnusily se polomrtvé jeho údy, pokryté zvadlou, sivou kůží. Také krmiti jej bylo třeba, neboť se mu ruce třásly a polévka se mu rozlévala po bradě a po košili.

Mihov vydělal ještě tolik, že mohli býti živi, avšak starý, třeba že byl poloslepý a dětinný, cítil, jak šlo vše dolů, jak se zvolna uskutečňovalo něco strašného a mrtvé bílé oči jeho se občas široko otvíraly; byla v nich nemá hrůza. »Jen ať zůstaneš zde, Frantino . . . zůstaň ve světnici, Frantino!«

Ale Frantina sama se života bála. Jakmile do něho vstoupila, již tenkrát večer, kdy stála ve svatebním šatě a se svatebním věncem na hlavě v síni a držela se křečovitě dveří, aby slabostí a nevysvětlitelným strachem neupadla, minuly všechny sny i všechny tužby zmizely —

zrovna jako kdyby ji byl někdo v onom okamžiku nahlas řekl celou její žalostnou budoucnost. Jako kdyby to byly samé sny tak minuly ony dny, kdy stáli spolu pod kaštanem za jasné podzimní noci a hovořili šeptajícím, láskyplným a důvěrným hlasem o životě, jenž na ně na blízku čekal. Jako sny . . .

Téže noci, kdy přišel domů všecek bled a ohvějící se, vzala na rámě těžké břímě a bylo to břímě tak těžké a strašné, že až pod ním klesala. Bylo těžké, neboť v témž okamžiku, jakmile je vzala na rámě, daly jí s bohem na vždy všechny krásné dny, poslední zůstatky dětské důvěry, jež zůstaly ještě v srdci hluboko skryty. Přišel život, a temno rozhostilo se bez radosti a všude bylo plno soužení. Její tvář byla opravdová a na jejím čele objevila se malá vráska.

Mihovu přisoudili týden vězení. Vrátil se domů mrzutý a od toho večera velmi sestaral. Lidé mluvili o celé věci po městě a pak se mu zpro-nevěřilo ještě více přátel; bylo mu s podivením, když někdo ještě přišel objednat oblek aneb přinesl správkou. Postil pomocníka i učedníka a občas sám seděl bez práce po celý den.

Dříve byl předplacen na německé časopisy s obrázky, avšak neměl času ku čtení. Nyní shle-dával jednotlivá čísla, sestavoval je v ročníky a četl dlouhé romány, jež se vlekly od prvního až k poslednímu číslu. Občas, na večer, poněkud se rozveselil a vypravoval Frantíně povídky o ně-meckých baronech a komtesách, o loupežnících, o hraběti Monte Kristu, o Rinaldinim a uvažovali

spolu, zdali se to opravdu kdy přihodilo čili nic, Avšak pojednou opět utichl a obrví se mu opět svěsilo: pohlédl tak podivně a zdálo se mu vše tak směšné a hanebné, že sedí jako děti a vypravují si historie, kdežto bída již hledí oknem bílýma očima dovnitř a rozevírá cenící se ústa...

Hleděla oknem a přicházela stále blíže, opírala se lokty, chytala se a blížila se, celá světnice byla již plna ledového dechu, v přístěnku nařikal otec až bylo strach. Mihov vyskočil za stolem jakoby jej byl někdo surovým hlasem zavolal, běhal po světnici se svrastělým čelem a hlavou mihaly se mu podivné myšlenky, tonul téměř úplně ve snách, jež byly tak jasné, že občas zapomněl na skutečnost a uleknut podivil se, když se ohlédl střízlivým pohledem po sobě. Snil o velikém dědictví, o tisících, docela o milionech a rozhazoval peníze na vše strany, dával je všem, již je chtěli, žebráci přicházeli k němu a když od něho odcházeli, kupovali si domy. On sám měl v městě palác, zahrady a lesy, Frantína se vozila v kočáře čtyřmi páry ohnivých běloušů, majíc v uších, na rukou, kolem krku, všude plno zlata a drahých kamenů...

Sny ty byly stále jiné, stále si vymýšlel něco jiného, neopakovalo se nic a tak užíval ve snech stále něco jiného a stále více a s větší vášní nořil se do nich. Žil již životem všech hrabat, králů, boháčů, lupičů, jež poznal z německých románů. Uprostřed četby někdy povstal a zamyslel se: on by učinil jinak, žil by jinak. A opravoval romantické dílo německého spiso-

vatele, takže jeho příliš horká obrazotvornost — obrazotvornost slabého plachého člověka beze vší energie — dodala románu pravý romantický život.

A čím více se zahloubal do snů, tím strašnějším stával se mu vlastní jeho život a když z nenadání procitl, bylo pak sklamání jeho tak veliké, že by byl mžikem ukončil vše a rozbil si hlavu o stěnu. Jen zřídka kdy se ohlédl jasným pohledem kolem a těšil se: »Jsem mlád a mohu jíti snadno kamkoli — svět je veliký; kde jich tolik žije, tam budu i já a bude žítí i moje rodina. Pouze bázlivec a zoufalec rozbíjí si hlavu o zeď!«

Ale to bylo tak jen mimochodem, zajištilo se a ihned uhaslo. Jakmile pohlédl nepozorovaně na Frantinu, která jej neviděla a jejíž tvář byla téměř zoufalá starostí a žalem, tu se ulekán obrátil a sny jeho vrátily se opět se všech stran mocnou silou.

Neviděl již, že by se Frantina vesele a důvěryplně zasmála. Její smích byl nyní jiný, chvilkový, ústa se jí zachvěla tak, že byl její úsměv skoro podoben utajenému, mocí zdržovanému pláči . . .

Avšak blížilo se něco nového, podivného. Oči zazářily Frantině podivným, nepovědomým světlem a výraz její tváře měnil se docela. Byla neklidna, očekávala něco nesmírně velikého, nějaké slavnostní události, jež zúplna převrátí veliký život a v očekávání tom bylo plno strachů a plno nekonečného blaha . . .

Na Štědrý večer, kdy všude venku pěly se vánoční písně a farní kostel zářil ve sterych světlech, na Štědrý večer, kdy bůh požehnal světu a všemu ubohému člověčenstvu, takže zmizela všechna žalost a zmizely všechny starosti, na Štědrý den přišlo štěstí, bůh požehnal domu a zmizela všechna žalost, jakoby jí nikdy nebylo bývalo . . .

Když zaplakalo na posteli novorozené dítě, Frantina se šťastně a vesele usmála jako se druhdy byla smávala. Zavřela oči, ale úsměv jí zůstal na rtech a nezmizel . . . Otevřela se jí budoucnost, v celé své kráse, radosti plná, plná blahých starostí a sladkých žalostí. Břímě, jež ulehlo na její rámě tak těžce a strašně, bylo nyní lehké, že by je byla na dlani nosila.

Mihov stál u postele a hladil jí ruku, která klidně ležela na přikryvce. Všechny jeho sny se vyplnily.

IV.

Mihovovi se přestěhovali na úbočí, tam kde se dívaly špinavé domky pochmurným a závistivým pohledem dolů na bílá stavení. Na úbočí bydlelo mnoho lidí, kteří žili dříve dole v těchže pěkných domech; skrývali se a bojovali ve tmě s životem. Byl to strašný boj — tváře planuly, oči se vpadávaly a hleděly ze hlubokých jam nedůvěřivě a očekávaly se strachem, jakmile se blížilo poslední zlo, odporný a nemilosrdný hlad.

Byla to veliká družina a v těsnou ohradu vehnala je jedna a tatáž starost, nic nebylo tajného mezi nimi. Život byl stejný, a byl stále týž — jediná a tatáž strašná starost v tisícero slovech vyjádřená . . . Upadlí živnostníci, sedláci, kterýmž byli prodali chatu i pole, pijáci, kteří nebyli k žádné práci a sami čekali, až zahynou jako dobytek v příkopě, za plotem — všichni ukryli se na úbočí do nízkých chat s nízkými okny a slaměnými střechami. Úbočí vinulo se kolem kamenitého úvalu; po obou stranách zdvihala se pustá pahorkatina porostlá pouze divokým křovím a posetá bílým kamením, takže byla podobná z dálky velikému hřbitovu.

Větší část nábytku Mihovovi prodali; najali si na úbočí velikou světnici v přízemí — domů s poschodím tam nebylo — a když postavili do ní postele, skříň a stůl, byla světnice stále ještě prázdná, holé sivé stěny hleděly tak pustě a Frantíně se zdálo, jakoby chodila cizím bytem. Kout, kde stála otcova postel, přepazili bílou plátěnou záclonou od ostatní světnice a za záclonou sténalo to a vzdychalo neustále.

Otci se zdálo, že jej vezou živého na hřbitov a plakal po celou cestu, když se třásl a kolébal na vysokém voze mezi peřinami a hadry. Děti — byly tři — křičely a smály se; měly z toho nesmírnou radost, že se stěhují na úbočí, kde jsou prostranná lada a odkud je vidět po celé dolině.

Frantína sestarala; oči jí vpadly, ztratily lesk a tvář její byla úzká, vlasy jí sesivěly. Každý

den jí ubral několik krůpějí krve — ze své krve dávala dětem chleba a kdyby bylo možno učiniti z krve bílý chléb, tu by si byla dala otevřítí žílu. Dny přicházely jeden za druhým, zcela jsouce stejné, všechny pak strašlivé.

Mihov netázal se nikdy, odkud se dostal z rána chléb na stůl, odkud se bral oběd — avšak na stole byl pěkný hnědý chléb a v poledne se příjemně kouřilo z mísy. Večer seděl pak za stolem, zavřel knihu a hleděl zachmuřeně před sebe; když se otevřely dveře a Frantina vkročila do světnice, ohlédl se na ni dlouhým pohledem, nepronesl ani slova a opřev se loktem o stůl, pohlížel oknem ven. Frantina přistoupila k němu.

›Na, Tone, chceš li několik grošů . . .«

Mihov se vzpamatoval.

›Vždyť nepotřebuji — mnoho-li máš na skléb?«

›Zbude ještě něco!« — odpověděla Frantina a bylo jí nějak těžko, když položila krejcary na stůl. Mihov schoval peníze jaksí rozpačitě a mluvil rychle, neboť by se byl rád ospravedlnil a opět ho to vábilo do krčmy.

›Však bude brzo jinak, Frantino, jenom se trochu uspokoj . . . tak nemůže již dlouho být . . . však já dostanu nějaké dílo . . .«

Nyní pil kořalku, neboť neměl peněz na víno. V kořalně mu bylo tak lehké, tam mluvil jak sám chtěl, neslyšel žádných vzdechů, neviděl ženy a starosti vzaly na sebe zcela jinou, téměř příjmnou tvářnost.

Švec, Mihův soused a přítel, seděl neustále od milého rána ve špinavé začazené jizbě, kde to dýchalo lihem a starým sýrem; nikdo nevěděl odkud bral peněz — všichni, kteří sem docházeli, byli žebráci, ale popíjeli někdy až do pozdní noci.

Také písař sem docházel, člověk bledý a suchý; na kostnatém jeho těle visel otřený, černý oblek se šosy, ještě nyní nosil černý, tvrdý klobouk, čistý límec, třeba že poněkud otřepený a nákrčník, na kterémž bylo znáti, že byl již vyprán. A také o něm nevěděli, z čeho byl živ — co dostával od psaní a od žádostí, jež psával sedlákům, to stačilo sotva na ranní kávu. Měl velikou knihovnu — staré německé romány, vázané ročníky časopisů s podobiznami, docela pak veliká historická díla — ale neprodal nikdy nikomu ani jediné knihy, byl na ně pyšný a zápisník, v němž bylo vše podrobně popsáno a číslicemi zaznamenáno, přepisoval neustále — a schválně nacházel v něm nějakou nepatrnou chybu, aby jej mohl znovu přepsati. Měl také dva ročníky „Glasnika“ a v jednom z nich byly vytištěny tři jeho básně podepsané celým jeho jménem. Tenkrát byl ještě mlád a psal u advokáta v Lublani; ale advokát jej vyhnal a po té se potloukal světem jako slabý a plachý ztraceneček, který měl stále jen tolik síly, aby snoval náčrtky, ale nikdy tolik síly, aby je provedl. Mluvil měkkým, sladkým hlasem, nikdy nevypustil nedůstojného slova a věděl mnoho. Byl jediný ve společnosti té, který měl solidní a střizlivé názory; kdyby byl býval

politikem, byl by býval konservativcem a nejoddanějším státním občanem; podobizna císařova visela v jeho světnici.

Mihov jej ctil a jsa pochybovačem, věřil jemu i ševci, který tvrdil, že jsou zákony psány pouze proto, aby se chudáci nemohli hnouti a aby boháči, kteří jsou všichni rození lumpové a zločinci, tím snáze mohli krásti.

Když byl opilý, rozkládal švec o podivných věcech; doporučoval, aby spustili s kopce velkánskou skálu, která by se valila dolů a rozdrtila celý městys, jako se potírá odporný hmyz patou... Stihl jej tentýž osud jako Mihova — přišel jiný obuvník, dostalo se mu tu a tam práce, načež otevřel obchod. Domácí obuvník pouze ještě přištipkoval; to jej však tak nehryzlo — jednou si na svého soka počíhal a z celé té přízně zabodl vetřelci nůž do hřbetu; uhodil ho příliš málo, rána se mu v brzku zacelila, ale zavřeli ho přece na tři leta; když se vrátil domů, přestěhoval se na úbočí.

Švec oddal se úplně svému osudu — v jeho slovech nebylo ani stopy osobního nepřátelství; když mluvil, že by bylo dobře, kdyby boháči a jiní takoví lidé »trochu vymřeli a se oběsili« a kdyby zákony byly přeměněny v ten způsob, aby měli chudšasové chleba, byly to pouze myšlenky, s kterými bylo příjemno se zabývat. Na sebe nemyslí; věděl dobře, že nebude nikdy jinak a proto jej také starosti nesoužily: »Ať jdou věci svojí cestou; dokud mi kořalka chutná, nebude mi zle!« Někdy přišla do kořalny jeho žena, ve-

liká, suchá ženská se souchotinářskýmá očima. Stála mezi dveřmi, prosila a nařikala a konečně si sedla k němu a pila s ním.

Také písař byl oddán osudu ve svém životě, avšak nikoliv, že by si byl zoufal, ale spíše byl přesvědčen, že je vše na světě rozumně a dobře zařízeno. Četl časopisy a potřásal hlavou, když se šířily zprávy o velikých stávkách a vzpourách, o zločinech anarchistů. Nevražil na nespokojence a revolucionáře a bál se jich. Pány ctil; smekl šel-li mimo něj zcela neznámý člověk, který byl pouze podle obleku podoben úředníku. Že jsou někteří bohatí a někteří ubozí, zdálo se mu býti zcela přirozeno a zdálo se mu také, že on byl samotěn mezi chudáky; bylo tak již usouzeno.

Přál si mnohdykrát, aby byl bohat, aby se vozil v kočáře; tu by milostivě pokyvoval hlavou, když by chudáci vedle cesty ponížně smekali. Jakmile si přál něčeho takového, tu se jeho tvář změnila; pohlížel kolem sebe důstojně a vedl si téměř pánovitě; byl pak podoben úředníku, který jest si vědom svého stavu a baží po vysoké službě. Avšak přání takové bylo vesměs nevinné, nebylo v něm ani naděje, ani závisti, on si pouze s přáním takovým pohrával, když byl dobré mysli, jako si pohrává dítě s dřevěným koněm. Zrovna tak hrál si doma občas se svými dětmi, chodil po všech čtyrech a syn jeho jezdil na něm a tahal jej za dlouhé jeho vlasy.

Ve společnosti té cítil se Mihov doma; sám nemluvil mnoho, poslouchal a snil. Byl jediný mezi nimi, který ani na okamžik nemohl se sebe se-

trásti starosti. Nemyslíl zrovna na ně, avšak ony čekaly přece vzadu, černé a veliké a vzpomněl si na ně každé chvíle, že čekají a že nadejde v brzku hodina, kdy je vezmou za krk.

Nemohl starosti se sebe setrásti a také ty sny ne, jež přicházely, když byl unaven, polospit lihem a přál si smrti. Tu obyčejně nadcházely a on se jim oddával všecek jsa vesel a šťasten. Jeho obrazotvornost byla tím plodnější, čím více rodila. Do snů přestěhoval se pravý jeho život, celá jeho síla a celý jeho rozum v nich působil, takže mu nezůstalo ničeho, když se vzpamatoval a ruce mu vypověděly službu a on chodil sklíčen krokem potácivým a líným jako nemocný souchotinami. Nerozuměl více, co se kolem něho dalo; když se mu pozvolna oči otvíraly a sny jeho letěly, tu se polekal a běžel za nimi. Nechtěl se ani již dívat, neboť věděl, co by spatřil, kdyby otevřel oči a pohlédl střízlivě. Ale nikoliv, že by se bál bídy a starosti — on ubíhal před hanbou, před velikou, ošklivou hanbou, před kterouž by padnul, kdyby se jí byl poddal. Byl si jí vědom a proto se jí bránil a opíjel se alkoholem a svými sny, aby na ni mysliti nemusil. Přes to však věděl, že přijde čas, kdy nebude nijakého vybavení, kdy nebude cesty, kudy by utekl a před tím měl strach.

Jeseň se schylovala, okna drnčela větrem a ve veliké světnici bylo chladno jako na ulici. Děti měly omrzlé tváře a netroufaly si více vyjít na ulici. Tenkráte se přihodilo, že se Frantina za jitra probudila a nevěděla kudy kam. Seděla na posteli, ačkoliv se sotva rozednívalo a přemý-

šlela; myšlenky její působily jí muka. Prosila již po celém městysi od stavení k stavení, ale všude ji vyhnali od prahu. Byla všude dlužna, u všech kupců, u pekaře, u všech sousedů a věděla, že nezplatí dluhů svých nikdy. Ty dluhy, ty byly strašny; chodila po ulici se sklopenýma očima, rychlými kroky, aby za ní nikdo nezvolal: »Mi-hovko, kdy pak bude něco?« A slyšela zřetelně, jak si vzadu za ní povídali: »To je zrovna jako kdyby kradla; člověk nemá rozumu, když věří takovým lidem — vezme na úvěr a pak ho jakživ neuvidíš!«

»Lidé boží,« odpovídala Frantina potichu, »tři děti mám doma, tři děti, které vám nikdy ničeho neučinily a jež jsou hladovy... hladovy... hladovy!«

Frantina se na posteli vzbudila — rozednívalo se již a mdlá světlost vcházela do světnice. Zde ležely na zemi všechny tři pod jednou pokrývkou, tisknouce se druh k druhu, na tváři sotva bys se dohledal červeně a ústečka měly otevřená... Frantina zaplakala hlasitě, takže se muž skorem probudil, obrátil se na posteli a mávnul rukou; po té zvedl příkrývku do výše, zavzdychal a opět usnul.

Frantina vstala, oblékla se a šla k ševci. Vypůjčila si chleba, kávy a cukru a vrátila se opatrně, aby se nikdo neprobudil. Na to si obula střevíce a přehodila přes sebe teplý zimní šátek; vzbudila zlehka muže, který se na ni s údivem ohlédl svými kalnýma a zlovornýma očima.

„Uvař kávu, Ton., a chléb je na stole; do poledne se vrátím . . .“

Ještě něco chtěla říci, snad čekala, kdyby odpověděl; stálat přede dveřmi. On se však obrátil na posteli, mlčel a zkoušel, kdyby zachytil nějaké sny, které však mizely . . .

Frantína se vypravila na těžkou cestu. Učinila sotva první krok a nohy její byly již unaveny břemenem, jež jí leželo na srdci. Kráčela rychle po umrzlé cestě, po úbočí vzhůru. Na druhé straně počal za krátko les, nízké řídké stromy byly již zcela holé, tu a tam ještě visel sežloutlý list a třásl se na větru. Půda byla valovitá a kopec zdvihal se za kopcem; některé byly do polovice holé, jiné porostlé smrcím a bukovím. Krajina byla zasmušilá, jakoby stvořená pro chudáky a zavržence. Na svahách krčily se osamělé chaty; z dálky bylo slyšeti zvon s věže chudého kostelíka a zvuky jeho byly žalostné, jakoby vzdychající. Frantína se pokřižovala a modlila se nahlas; dále v celém vřkollí nebylo člověka.

Vydala se na cestu k matce; byly tam tři hodiny chůze pěšky a čím více se blížila k rodné vsi, tím větší měla strach; stanula občas a nemohla dále, ale něco ji vzalo tvrdě a nemilosrdně za ruku a táhlo ji dále . . . „Děti jsou hladovy, hladovy . . .!“

Tři leta tomu již bylo, co byla naposledy u matky. Tenkrát se narodilo třetí dítě a Frantína vstala několik dní po porodu a vypravila se na dalekou pouť . . . Nyní si připomínala cestu onu a oněch chvil a opět stanula a zaplakala

nahlas . . . Tenkrát byla zima, Frantina se brodila hlubokým nerozjezděným sněhem. Doma na ni čekali, kráčela po osamělé cestě avšak neustále je viděla před sebou, muže i děti, jak na ni poohlíželi prosebnýma, hladovýma očima. Záblo ji, počalo opět sněžití, vítr dul a pláсты sněhu padaly se stromů. Přišla k matce znavená a nemocná, otevřela dvéře a usedla ihned na truhlu, aniž by pozdravila; přiklonila se ke zdi a před očima se jí zamlžilo. Matka seděla za stolem a pila kávu; sotva že se na Frantínu ohlédla. Když vypila kávu tázala se: »Pro co jsi opět přišla?« Frantina se vzpamatovala, jakmile uslyšela matčin drsný hlas a přemýšlela jak by poprosila. »Matko, mám dítě, již týden je tomu — na křtu jsme jí dali jméno Františka . . .«

Matka mlčela a Frantina pokračovala tiše, zvolna a hleděla před sebe na zem. »Ani na chleba nemáme . . . ani krejcaru v domě . . .« — Matka podotkla chladně: »Proč nedělá?« »Vždyť víte, že nemá práci, již po celý ten čas . . . od té doby co byla svatba.« — »Jak jsi si ustlala; řekla jsem ti to tenkrát. Sama to vidíš!«

Matka po té vstala a nesla zvolna hrnky do kuchyně; vrátila se za dlouhou chvíli a vstoupila do světnice jakoby zde nikoho nebylo. Usedla ke kamnům, vyhledala si brejle, vzala do ruky kalendář a četla. Frantina byla netrpělivá, viděla, jak ubíhala rychle veliká ručička na nástěnných hodinách, avšak bála se promluvit. Hladova byla, přála by si sklenici kávy; matka se nehýbala. »Ani na chléb nemáme, ani krejcaru v domě«

opakovala znovu po nějaké chvíli prosebným hlasem a dodala ještě tiše: »Matko . . . půjčte mi jedinou zlatku . . .«

V témž okamžiku uhodila matka kalendářem o stůl a sňala brejle. Frantina se sehnula, očekávajíc ošklivých slov, jež na ni vždy padaly jako silné rány, tak že sténala pod nimi, nemohouc promluvit, nemohouc prositi o milosrdenství. Tentokráte však nadešlo něco jiného, strašného — matka vyčtla Frantině nahlas, že nemá otce. Frantina nerozuměla — udeřilo ji to jako pěstí do čela — »ty nemáš otce!« — a jiných slov neslyšela.

Třásla se a vypoučila na matku veliké, ustrašené oči. »Co jste to učinila, matko?« Matka umkla. Šla k posteli, vyndala pod peřinou punčochu a hodila jí zlatník na zem, aniž by se byla na Frantinu ohlédla. Zlatník se zakutálel po zemi, zavířil okolo stolu a zmizel konečně pod truhlou. Frantina poklekla a hledala jej dlouho; zlatník ležel zcela vzadu ve prachu. Když odcházela, seděla matka opět u kamen, kalendář v ruce a brejle na nose . . .

Frantina přišla domů, položila zlatník na stůl načež na ni přišly mdloby a ulehla do postele . . . Tři leta nešla k matce a myslila si, že k ní více nepůjde; na dně jejího srdce šířila ji hořká bolest.

Nyní si vzpomínala na onen den — tam na svahu svítil se již zvonek rodného kostela, viděla střechu rodného domku a na okamžik proletělo její duši něco blahého — avšak ihned ji opět za-

hryzala bolest svými zuby. Kráčela zvolna po úbočí, únavy necítíc; ale nohy její se bránily, nechtěly dále a zůstávaly státi za každým desátým krokem.

Když šla mimo okna, shýbla se, bojíc se, aby ji matka nespatriła. Před prahem stanula, vzta-hnutá ruka bála se uchopiti kliku. Stiskla ji zvolna, se strachem a vstoupila do světnice tiše s tělem skloněným jako zlodějka. Z velikého šedého šátku, jenž jí sáhal skoro až k nohám, vyhlížel úzký, bledý její obličej s očima hluboko vpadlýma.

Stanula a ulekla se když spatřila matku. Matka seděla na posteli všecka jsou skrčená a tvář majíc ve dlaních. Jakmile dvěře zaskřípaly, pozvedla hlavu — tvář její nějak sesinala a byla všecka vráskovitá, oči její ležely v jamkách pod mocným obrvím. Ale hlas její byl měkký, chvějící se.

»Ty jsi přišla, Frantino? Myslíla jsem, že už více nepřijdeš.«

Ve Frantině se vzechopilo něco mocného, o čemž dříve neměla pocitu. Vzala matku za ruku a nemohla mluvit. Když matka zaplakala, zaštkala také Frantina, ale v té bolesti bylo něco nesmírně blahého . . . Matka se domyslila — pohlédla na ni s tváří podivně dětinnou, uplakanou a skoro plachou. »Však ti dám, Frantino, chceš-li, jeden zlatý . . . mám ještě něco . . .«

Frantina by byla vykopala zlatý rukama z půdy, kdyby byl ležel na sáh hluboko, jen kdyby nebylo třeba prositi oň matku.

»Jestli jsi ještě nesnídala, Frantino, dám ti uvařit kávu.«

»Nejsem hladová, matko.«

»Cesta je dlouhá a je už chladno.«

Matka šla vařit kávu a Frantina šla s ní do kuchyně. Seděly na prahu a matka vypravovala:

Nežka přišla z Terstu — sloužila tam. Přišla domů oblečena všecká po panskou, červená a tlustá a byla doma asi týden, dokud jí nebyla dlouhá chvíle. Vedla si rozpustile, smála se na celé hrdlo a nechodila do kostela; ale nadbíhala hochům, tak že se jim zhnusila a oni na ni plivali, když šla kolem. »Nyní už půjdu, matko,« pravila, »dejte mi peníze!« Matka sáhla pod peřinu a pravila: »Dám ti pět zlatých . . . buď hodná a nezapomeň na Boha!« — »Pět zlatých — co jste se zbláznila, matko? Všechno mi dejte! — Všechno mi dejte!« pravila a zachechtala se hlasitě. Také matka se zasmála a vypočítala jí pět jasných zlatníků a položila je na stůl. Nežka se více nesmála — zarděla se všecká a shodila zlatníky se stolu až se rozkutálely po zemi. »Nedělejte si blázny, matko, což pak myslíte, že nevím, mnoho-li máte?« Přistoupila k matce a chtěla jí vytrhnouti punčochu z rukou. »Pusť!« křičela matka. »Pusť!« Nežka ale nepustila — odstrčila matku stranou až se zapotácěla po světlici a padla na truhlu. Po té schovala peníze do kufru a odešla; ani se neohlédla, ani s bohem neřekla

»Ani se na mne neohlédla, ani s bohem nedala!« zaplakala matka na prahu a ukryla svou tvář v zástěře. Její tvář byla tak dětinná a ne-

nadále sestaralá a žalostí zcela znetvořená. Frantina věděla, že matka neplakala tak pro peníze, tím spíše ale plakala, že se Nežka ani na ni neohlédla a že jí ani s bohem nedala. Frantině bylo matky líto a nikdy jí tak nemilovala jako v tu chvíli . . . Úder byl tak hrozný, že se matka pod ním hluboce sehnula, že byla všecka plachá a dětinná a že hledala opory.

Pily kávu na prahu a hovořily mezi sebou.

Když se Frantina vypravila na zpáteční cestu, se zlatníkem pečlivě v šátku zavázaným, bylo jí lehké a příjemné. Matka stála na prahu a zírala za ní dlouho — Frantina se ohlédla pouze jednou, ale věděla po celou tu dobu, že matka stojí na prahu a bylo jí tak bláze, že by se byla zasmála. Vzpomněla si na domov, na děti, které čekají na ni hladoví a zrychlila kroky — vždyť nebylo více starostí, vše bylo zase dobře a příznivě a zlatník byl pečlivě zabalen v šátku . . .

Dohonil ji sedlák s vozem, zastavil koně, vzal dýmku z úst a tázal se: »Kam pak sou-sedkou?« — »Na Goličevje.« — »Tak si sed-něte!«

A Frantina se zcela nic nedivila, že byl sedlák tak přívětiv — vše na světě bylo nyní dobré a přívětivé . . .

Přišla domů, koupila něco masa a uvařila polévku. Seděli za stolem, muž i děti a jedli a byli veselí. Frantina nalila polévku do hrnku, od-hrnula záclonu a přistoupila k posteli, kde otec ležel. »Přinesla jsem vám polévky, otče!« Ale otec se nehýbal a jeho bílé oči tak podivně zí-

raly z polootevřených víček a tvář jeho byla sivá a klidná. Frantina se ulekla, vykřikla a polévka se rozlila po pokrývce.

Mihov vyskočil za stolem, tak že až židli porazil a děti se polekaly . . .

Otec zemřel klidně jakoby usnul, ani hlasu nevydal ze sebe, ani nijakého vzdechu . . .

Když ho pohřbili, zapěli mu zpěváci u hrobu pěknou píseň. Také Mihov zpíval, ale necítil velkého bolu; hanbil se spíše za svůj hříšný klid. Pouze když přišel domů a postel byla prázdná, sevřelo se mu na okamžik srdce, po té však mu bylo snáze a byl téměř vesel, nevěda proč.

Pohřbili otce ve jménu božím a pohřebníci koupili si docela smuteční kytice ze svého a kostelník zvonil zadarmo. Takový byl obyčej mezi obyvateli na úbočí. Truhlář sám byl chudšas, ale dobrý člověk; nebožtíkům dal vše jako almužnu.

›Co budeme nyní dělat?‹ tázala se Frantina.

Mihov pohlédl na ni s údivem.

›Co jsme dělali dosud?‹

Upadl zcela ve dřímající a lenivé opilství; byl opilý a jestliže někdy po celý den neokusil kořalky, byly takové dny velice řídké, jakož i jeho střízlivé hodiny. A ve střízlivých chvílích se dřímající lenost pozměnila v únavu — opíral se lokty o stůl a myšlenky shýbaly mu týlo stále níže. Ale dlouho nepřemýšlel — myšlenky jeho přeměnily se zvolna ve snění, tvář byla stále více opravdovější a temnější, starosti zmizely a pouze na čele mu zůstavily sledy, hlubokou rýhu .

Zima přicházela stále blíže, již byly z rána na oknech květy. Po té mráz poněkud povolil a sněh počal poletovati.

Matka přišla dolů s hor; otevřela dvěře a vstoupila do světnice sklíčena, sestaralá, a do velikého šátku zahalená.

„Přišla jsem k tobě, když ty nejdeš ke mně“ — pravila a usedla za stůl.

Frantina se podivila, byla ráda, ale tak ji to bylo nějak lhostejno. Hoši byli ve škole, malá Františka si hrála na zemi a skrývala se do kouta, když uzbřela cizí ženu. Mihov seděl za stolem u okna, ohlédl se stranou a napadla mu nadějná myšlenka, že dostane peněz na kořalku. Bylť popravil učíteli zimní kabát, ale učitel neplatil.

Matka dala peníze a Frantina šla vařit. Mihov pak se odebral do kořalny . . .

Den minul vesele; matka se bála dlouhé cesty, byla unavena a zůstala přes noc u Mihovových. Muž se vrátil pozdě domů, klopytal když se svlékal a spal stoje, ještě nežli ulehl do postele. Matka a Frantina nespaly dlouho do noci, hovořily mezi sebou a čím více bylo vůkol tma a ticho, tím více bylo jim příjemně a blaze u srdce a povídaly si, jak mluví lidé pouze za noci, když není nijakého zla v jejich duších.

Matka vypravovala, že Frantina nemá otce, sotva že přišla na svět, odešel a nebylo ho již a nestaral se více ani o ni, ani o dítě. Bylo to v Lublani, načez se matka vdala za dobrého, poněkud churavého člověka, který za krátko zemřel, několik roků po té, když se přestěhovali na Le-

ševje. Matka proklínala toho, jenž ji zůstavil samotnu, proklínala ho, ale milovala ho jako nikoho jiného na světě. Lidé jí říkali, že se oženil a tu uhasla její láska — myslila dlouhý čas, jak by se k němu přiloudila a pořezala jej nožem po tváři proto, aby o něj žádná jiná více nedbala . . . Nevražila také na Frantinu, na dítě, jež bylo všecko poplašeno a rozpačito a iež nikdy nepoznalo lásky a jež nemělo nikoho, kdo by je pohladil. A celá ta její nevraživost shrnula se po celý život na hlavu tohoto dítěte — a proto byla jeho cesta tak trnitá a bolesti plná; při jeho narození bylo zapsáno, že bude stále choditi od místa k místu a nikdy nedojde cíle . . .

Frantina se zachvěla, když uslyšela tato slova; věděla sama, že kráčí po hrozných cestách, že žízní, že umdlévá a že nedojde nikdy cíle, že nebude nikdy konce. Na okamžik se vyjasnilo a ona viděla před sebou celý svůj život, viděla minulost a budoucnost. Viděla, jak běží, malá a slabá za vozem, jenž jí neustále uniká, ona běží s nohama okrvavenýma — avšak nikdy nedostihne vozu . . . Ohlédla se po dětech, jež spaly po zemi a provánul jí mocný strach — byla by skočila dolů a vstoupila před ně, aby je bránila malé a slabé; tam se blížilo něco velikého a černého — budoucnost. Tak jí zírala do tváře kletba života, křížová cesta bez konce; ulekla se, sklonila se, ale neklesla. Jsouc malá a slabá, bránila se unavenýma rukama, nohy jí vypovídaly službu, ale kráčely přece dále. Ve chvíli té viděla jasně veliký kříž a vzala jej na rámě . . .

Usnulá, když bylo již k ránu a procitla opět v brzku. Matka se vypravila domů pěšky a Frantina ji doprovodila na vrch úbočí. Mrzlo, sníh byl pokryt tenkou ledovou korou, která chřestila a lámala se pod nohama.

Když se rozloučila s matkou, pustila se Frantina do městyse. Šla k paní, u které občas šivala prádlo; ale paní, bohatá a skoupá žena, neměla žádné práce a pravila jí, aby přišla až před svátky. Frantina se nevrátila rovnou domů, šla městysem dále, pěknou ulicí, kolem krásných domů. Když šla kolem školy, zdálo se jí, že slyší svého syna, jenž mluvil tenkým hlasem. Stanula poněkud a bylo jí tak sladce kolem srdce. Po té vešla k domu, kde prodával krejčí hotové obleky; kráčela po druhé straně ulice a dívala se do země. Krejčí stál na prahu před zavřenými dveřmi; měl kabát s kožešinovým límcem a na hlavě černou čepici z kožešiny. Byl již nyní velmi vypasený a jeho tlustá tvář byla veselá a spokojená, nos jeho byl poněkud červený od mrazu a vína.

»Dobrý den, Mihovko, jak pak se máte?«
Zavolal na ní přes ulici.

»Špatně,« odpověděla Frantina a chtěla jíti dále; bylo jí hanba, ježto měla spravovaný šedý šátek a roztrhané střevíce.

»Co dělá váš muž?« tázal se krejčí opravdovým hlasem a také tvář jeho se už nesmála.

»Spí.«

»Rekněte mu, ať přijde ke mně dělat, jestli chce . . . ať se přijde zeptat dnes neb zítra. Může

pracovat snadno doma a já platím dobře... ať se přijde zeptat!«

Frantina se podivila, podívala se mu zpřímá do očí a viděla, že se neusmíval zlomyslně.

»Nevím, zdali přijde, řeknu mu to.«

Běžela domů, ale jakmile vstoupila do světnice, netroufala si promluvit. Mihov seděl za stolem a četl. Oči jeho byly poslední dobou oslabeny, byly kalny a červeně obroubeny; proto nosil brejle a když tak seděl sklíčen, suchý, s velikými brejlemi s černými obrubami, tu byl úplně podoben svému otci. Dělal se mu také již na hlavě lysina a čelo bylo plné vrásků, jako by bylo nožem rozřezáno a bylo velmi vysoké.

»Tone!«

Ohlédl se a nebylo mu vhod, že jej vyrušila.

»Teď jsem zrovna byla dole v městysi, u Marjerky... nemá žádné práce...«

»Proč mi to povídá?« myslil si Mihov a četl dále. »Jestliže jí ona nemá, já jí také nemám.«

Frantina chodila v rozpacích ze světnice do kuchyně. »To on' nepůjde!« myslila si u sebe a v myšlence té bylo plno zlosti na něho. »Proč by neměl jít? Měli bychom všichni chleba a starostí bylo by konec... Co bylo, bylo, musilo tak být. Nyní je jiný život a třeba také jinak mysliti...«

Po obědě se rozhovořili. Mihov seděl za malým stolem u okna a chtěl si právě nasadit brejle, aby četl. Frantina přistoupila k němu a položila mu ruku na rámě.

»Tone, dopoledne, když jsem šla městyssem, promluvil na mne krejčí...«

Mihov se počal třásti a položil brejle na stůl.

»Co ty máš s ním co mluvit? Co on má mluvit s tebou?«

»Pomysli, Tone, tak nemůže déle zůstatí... děti nesmějí strádati, nyní chodí do školy...«

Mihovu to bylo přes příliš, byl by byl ihned utekl a hořký hněv zdvihal mu prsa.

»Co mi vyčítáš? Což jsem já vinen? Přines mi práci a budu dělat.«

»Krejčí pravil, že by ti dal práci, jdi se k němu poptat...«

Mihov vztekem zbledl a nemohl ihned odpověděti. Trásl se a jektal zuby, konečně počal křičeti, až se Frantina strachem tetelila.

»K němu dělat? A ty jsi řekla, že přijdu, ó, že už přijdu? Ty, která nemáš v sobě studu, která nemáš cti... Ó, tys se mu pokořila, tomu lumpu? »Přijde hned, ještě dnes, ještě v tu hodinu a políbí vám ruku, že jste tak milosrdný, tak příznivý...« A on by se smál ten lump, lump, lump...«

Chodil po světnici pobouřen a sklíčen, se tváří znetvořenou; pak vzal klobouk a odešel a nepřišel až v noci. Když se vrátil, byl zpit, pil na zoufalství; v kořalně mu počkali až do pěti desetinek.

Když se svlékal a hleděl po světnici svýma krvavýma očima, počal mluvit chraplavým a těžkým, zajímavým hlasem. Mluvil pozdě do noci ještě když už ležel, již v polosnu. Frantina mu odpovídala plaše a konečně umlkla.

»Oloupil mne, okradl a nyní by mi dával almužnu; cajkové spodky abych mu šil po dva-

ceti krejcařích... já, který jsem šil pro pány, když on byl ještě žebrákem... ten lump! Ty nemáš cti v těle, kdybys se jen trochu styděla, byla bys mu plivla do tváře... Ještě pěkné se ti to zdálo, když na tě mluvil, ten tlustý pán... ten lump... Já mu budu psáti... ó, já mu už psal, že pro mne znamená tolik jako červ na cestě... aby nikdy nemyslel, že snad mám bídu a že něčeho od něho potřebuji. Opravdu ničeho nepotřebuji, budu raději sám trpěti, nežli abych já... lump!...«

V opilosti, v polosnu, zdálo se mu pravdou, že mu již psal a byl rád, že mu psal takové důležité psaní.

›Já jsem nikdy nestrádal a také nebudu... užívím se poctivě... poctivě užívím také svoji rodinu...«

Zlobilo ho, když mu Frantina odmlouvala, nechtíc mu přisvědčovatí.

›Nu a živím vás poctivě nebo ne?«

›Poctivě,« odpověděla Frantina.

›Nyní to jde trochu slabě, ale v brzku bude vše jiné. Život se stále mění a je-li dneska špatně, bude zítra lépe... Já mám své myšlenky, ty nevíš jaké. Ještě něco důležitého se s námi stane... vždyť víš, že Hrastarovi zabavili chalupu? Obchod se dřívím je jako loterie.. A tak mu zabavili chalupu. Pěkná chalupa, pěkná zahrada, šest tisíc zlatých.. myslím, že bych ji koupil.. Zde myslí lidé, kdo ví jaké to nejsou peníze, šest tisíc zlatých... to nic není... četl jsem, že je

v Americe jistý člověk, který má ti—síc mi—li—onů . . .«

Vyslovoval slovo »milionů« zvolna, opravdovým a vážným hlasem a usínal opakuje ještě ve snu: »Tisíc mi—li—onů . . .«

Nazířel byl poněkud churav a plival neustále; opanoval jej bol a zoufalství. Jeho myšlenky nebyly již dlouho jasné a nyní se mu mísila úplně pravda s fantasií, takže je neuměl již od sebe zřetelně rozeznati. Připomněl si včerejší den a opět jej pojal vztek. Zároveň pocítil jakousi nedůvěru ku své ženě a poprvé pohlédl na ni úkosem, pohledem nevraživosti. Rodila se v něm myšlenka, která rostla a která se proměnila konečně v pevné přesvědčení. »Ona je vinná!« myslil si a ohlédl se na ni pohledem nepřátelským.

Vzal na svá bedra břímě, jež bylo příliš těžké, aby je mohl nésti a proto pod ním klesl, klesl do té páchnoucí jámy strádání, do té chudoby a špinavých starostí. Toho dříve všeho nebylo. Dříve žil mezi pány, byl členem čtenářského spolku a mluvil slavnostní řeči a pil víno. Pak přišla ona — a minulo vše jakoby uříz. Pověsila se na něho, pověsila mu na krk kopu dětí, — »Na, starej se o ně!« —

Tak počal ten život, ona přinesla do stavení hlad a bídu, radost pak odešla. Jak pak by to mělo jíti, když se dívá stále jakoby ji svírali za krk, nezasměje se nikdy, chodí po světnici jako stín. . . A nyní mu chce vzít ještě čest, stojí před ním s uplakanýma očima a honí ho,

aby poklekl před nohama lumpa, který ho okradl . . .

Čím dále přemýšlel, tím s větším uspokojením pohřížoval se ve hněv a hořké výčitky; bylo mu tak blaze, že mohl nevražiti a vyčítati.

Stanul uprostřed světnice a ohlédl se na ni.
 »Jakou to děláš tvář? Kdo pak ti co udělal? Anebo mi ožíváš trochu té kořalky?«

Frantina se ulekla této nenadále zlomyslné otázky, nikdy ještě tak nemluvil a také jeho tvář nebyla nikdy ještě tak zlobná.

»Nic jsi mi neudělal, ale proč bych se smála?«

Pokračoval řezavým hlasem, který ji bodal do srdce jako nůž, neboť nevěděla, co se stalo a co mu učinila, že se tak na ni zlobí. Neodpovídala mu proto, ale slzy ji zabořily v očích.

»Jen si nikterak nemysli, že jsem tvůj chasník, jestliže vezmu někdy od tebe groš. . . Také já si občas něco vydělám — a kam pak to jde? Kde pak jsou ony tři zlaté, co je poslal učitel onen týden? Kde pak jsou?«

Vstoupil před ni s rukama založenýma.

»Jeden jsi si vzal,« odpověděla Frantina, »a se dvěma jsme žili celý týden.«]

»Tož jste byli živi týden z mých peněz a proto mne neživíte zadarmo, ha? A té zlatky, co jsem si vzal, je ti líto? Však já nebudu celý den seděti za pecí, nejsem dítě . . . Ty bys ráda, abych se zapsal tomú lumpu, abych mu dělal za osmdesát krejcarů denně. Ale toho já ne-

učiním nikdy, nikdy ne, kdybyste všichni poscpali!»

Křičel a házel rukama a chodil hřmotnými kroky po světnici, stanul občas před Frantinou jakoby čekal na odpověď a pak pokračoval ve své obchůzce. Když se unavil, tu se jeho zlost znenáhla proměnila v dětskou a plačtivou žalost. Oddychoval hlasitě a vyčítal celému světu, že jím všichni opovrhují, že naň všichni nevraží, že je příliš veliký dobrák a lítostivý člověk a že si proto vykopal ten prokletý... prokletý život.

›Kdyby těbe nebylo, kdyby nebylo dětí, dnes bych zajisté nestrádal... oh, byl bych dostal nevěstu, která by mi byla přinesla do domu něco jiného nežli staré prádlo...«

Frantinu ta slova udeřila do tváře, počala plakat a vyšla ze světnice. Děti, jež přišly ze školy, běžely za matkou do kuchyně, muž pak odešel do kořalny.

Mihov sotva si byl vědom, proč se v něm zrodila najednou tak hluboká nenávisť k jeho ženě. Téhož dne, kdy jej prosila, aby šel dělat k ›onomu lumpu«, probudila jej znenadání a vši silou ze sna a z lenivé opilosti, právě když si tak v ní už zalíbil. ›Dělat, Mihove!« zavolala. ›Máš děti doma a ženu, ty však si takto vedeš, čteš romány, za kořalku utrácíš poslední krejcar... Dělat, Mihove, děti strádají, jsou to tvoje děti! Dělat, Mihove, žena na tě žebrá a ty propíjíš vyžebnané peníze! Dělat, Mihove, poniž se před lumpem, který tě okradl!«

Mihov věděl až do dna svého srdce, že má žena pravdu a proto na ni nevražil. Slyšel neustále její slova, jež byla promluvila očima svýma: »Sniž se, k vůli dětem se sniž!« a on odpovídal nahlas, odpovídal myšlenkám, o nichž se mu zdálo, že zírají z její očí, sám sobě odpovídal a ospravedlňoval se rozbouřen a všecek se třesa, když v něm cosi zašeptalo: »Pravdu má, poniž se; žena na tebe žebrá a tvoje děti strádají!«

Doma nemohl více žiti, otevřel knihu, nasadil brejle, ale čísti nemohl. Když vstoupila žena do světnice, vzpomatoval se a zdálo se mu, že mu mlčky činí výčitky, že naň hledí s vyčítavým pohledem a odhodil knihu do kouta.

»Nikdy se na mne tak nedívej!« vykřikl. »Což myslíš, že mi je to příjemno — raději bych dělal nebo četl.«

I do jeho snů, do jeho románů zasáhly výčitky, zasáhly starosti a uprostřed pěkných myšlenek chytlo ho to za prsa a zatřásló jím:

»Mihove, žena na tebe žebrá!«

A on ohlédl se zlostně na ženu, která seděla mlčky za stolem a spravovala dětem šaty.

»Také já jsem tě živil a pro tě pracoval! Měla jsi si vzítí někoho jiného; když jsi chtěla nositi klobouk!«

Pro Frantinu byl život ten hroznější nežli dříve, když muž seděl klidně u stolu a četl a pak tiše a skoro stydlivě odcházel do kořalny; nikdy před tím nepromluvil urážlivého slova. Mluvili mezi sebou málo, ale mluvili přátelsky a on jí občas vypravoval povídky jako dítě. Nyní se

však změnil — byl mrzutý a zlobný a Frantina nebyla si vědoma hříchu. Netroufala si pohleděti mu do tváře, aby jej pohled její nepohněval a stiskala zuby, aby jí slzy nevstupovaly do očí, protože neměl rád slz. Byla plachá a neklidná a vzpomínala si na dávnou svou mladost, na zakletý dům, kde sloužila zlostné staré paní a chodila po prstech sehnuta, bojíc se v temné chodbě, ve velikých světnicích, kam nikdy slunce nenahlédlo . . .

Mihov v kořalně zdomácněl; když neměl peněz, seděl po celé hodiny při jedné a téže sklence. Nízká, temná a špinavá jizba byla příjemně zakouřena; společnost seděla kolem okrouhlého stolu blízko kamen. Byli to samí přátelé, kteří znali zcela dobře jeden druhého, ačkoli podle ducha a vlastností nebyli si příliš podobní. Hovořili jaksi opovržlivě o událostech v městysi se příhodivších mezi pány a mezi lidmi, u nichž měli každodenní chléb. Jenom písař nevyslovil nepočetného slova, potřásal hlavou a chlácholil důstojnými a klidnými slovy, když druzí nadávali. Skoro každého roku přibyl do společnosti nový člověk; z počátku se cítil trochu nedomácně a nemohl se na rozhovorech dobře účastniti; stále se bouřil, stále proklínal a žertoval. Ale za nějaký čas přivykl společnosti i kořalce, uklidnil se; neměl-li ženy, chodil špinavý a rozerván a opijel se každého večera jako ostatní. Vrata se za ním zavřela, život uvrhl jej přes prah, on zůstal ležet a nemyslí více na to, jak se vrátí nazpět.

Mihov se uklidnil pouze na venek, v srdci však jej hlodalo, hlava jeho byla plna mučivých myšlenek. Také jej vyvrhl život přes prah; byl příliš sláb, aby mohl vstáti, žítí dále a vrátiti se, třeba že by padl desetkrát na kolena — avšak tak sláb přece nebyl, aby si nepřál nazpět, aby byl nehledal toužebnými zraky klíčnící dírkou v jiný svět, kde jsou lidé šťastni a pijí víno a vozí se v kočářích a trousí bohatstvím kolem sebe. Když mu bylo osmnácte let pustil se na cesty a nyní si nejasně připomínal všeho toho jako krásných snů, krásy a bohatství velikých měst a bylo mu, jakoby byl tenkrát sám užíval téže krásy a jako kdyby bylo všechno to bohatství také jeho bývalo. Nyní ulehl na jeho sny černý stín, veliká starost, ale za to byly zde lepší sny v oněch krátkých hodinách, jimž se zcela oddával.

Od onoho večera, kdy počal nevrážiti na svoji ženu a když pocítil, že se jej zároveň bojí, bylo mu vždy hanba, když přišel opilý domů. Děti se před ním skrývaly a hleděly naň z kouta velikýma, zvědavýma a plachýma očima. Od té doby, co nabyl vědomí, že nemá více domova, probudila se v něm myšlenka polo opravdivá, polosnivá, jež ho již neopustila, takže se do ní takřka zamiloval, ale neprozradil ji nikomu. Utekl by, opustil by ženu i děti a utekl by; od té doby, co neměl domova, vzbudil se v něm cestovatel, týž cestovatel, který žije ve všech slabých, ve všech snivých a nešťastných lidech. Sám — ach, zcela sám, zcela lehký a svobodný tam venku

v prostranném světě — pouze ruku by vztáhnul a nahrabal by bohatství plnýma rukama... Myslíl občas, když byl doma, zcela střízlivě o cestování. Přemýšlel, na kterou stranu by se pustil a jak by tam počal nový život. »Eh, práci dostanu všude!« pravil sám k sobě a sotvaže dopověděl, již mu odfrčely sny vzhůru do mlhavých výšin...

Minula zima, sníh tál na kopcích a po úbočí odtékala sněhová voda do doliny. Mihov byl již nemocen samou touhou. Jednou se vzbudil pozdě v noci a viděl ženu, která seděla u stolu a šila.

»Co děláš, Frantino? Což není již pozdě?«

»Je jedna; šiju pro Majerku, zítra to tam ponesu.«

Mihov se poněkud odmlčel, načež se zvedl na posteli.

»Frantino, ja půjdu do ciziny!«

Slova ta pronesl podivným hlasem, polo prosebně, polo nevraživě. Ona se vzbudila a procitla, ruce jí klesly do klína.

»Půjdu do ciziny, Frantino! Kdo by takto žil. Nemohu — půjdu do ciziny, nebo se oběsím. Ty děláš za mne proto, že piju kořalku a děti strádají a bojí se mne, protože nejsem jejich otec... Já nemohu takto, Frantino, půjdu do světa.«

Čekal odpověď, ale Frantina neodpovídala. »Svět je veliký, dostanu práci všude. Budu ti posílati na měsíc, Frantino... tam venku je výdělek zcela jiný. A až se dobře ustálím, přijdete za mnou, ty i děti... Zde pohyneme všichni do-

hromady, Frantino, zde je hřích žítí, člověk jako by viděl smrt a neutíkal před ní . . . »

»Myslíš-li že bude tak dobře, jdi!« odpověděla Frantina hlubokým a tichým hlasem.

Mihov usnul v brzku pěknými sny. Frantina plakala dlouho do noci. Dříve nežli si upravila postel, vzala světlo a posvítila si na jeho tvář. Stála vedle postele a slzy jí padaly na pokrývku. Vzpomínala si na ony večery, kdy stáli pod kaštanem a hovořili o pěkné budoucnosti, jež měla se rozevřítí před nimi. Nyní byla jeho tvář sestárnělá, všecka rozbrázděna a čelo bylo vráskovité; pouze ústa se sotva viditelně usmívala pod řídkými knofly.

»Do světa půjde a nepřijde víc!« napadlo ji. Nebránila mu — viděla v jeho očích mocnou tužbu a bála se mu říci: »Máš zde děti — co bude s dětmi?« Nebránila mu, ale srdce jí krvácelo: »Půjde do světa a nepřijde víc.« . . .

Zabolel ji hluboký soucit, bylo jí ho líto a bála se o něho. »Co se s ním stane tam venku, když je tak lhostejný a plachý a když se neumí dosti obracet, ubožák? . . . Budou s ním smýkati, budou ho odstrkávati stranou a tak se někde zahubí nebo zemře sám, bez člověka, jenž by ho potěšil. Zemře někde vedle cesty a lidé budou choditi mimo a budou jím smýkati . . .«

Stála vedle postele, lampičku majíc v ruce a slze jí padaly na pokrývku.

Nazítřít, dříve ještě nežli šel do kořalny pravila mu :

»Zůstaň, Tone, však není tak zle, však ti není třeba, abys se staral... Bude pracovatí, dokud nedostaneš díla... nebudeme strádati...«

Ulekl se — již mu zastupovala cestu: »Nechod'!« a on odpověděl příkře:

»Ty nebudeš pracovatí. Nestojím o to, aby kdo pracoval za mne. Nejsem ještě tak stár a sláb... Půjdu, Frantino, bude pro nás všechny lépe, také pro tebe i pro děti. Půjdu!«

Frantina mu více nebránila — viděla, jak se třásl neklidem a touhou; bála se o něho a láska se jí probouzela v srdci...

Šla k matce pro peníze na cestu a Mihov se loučil v kořalně celou řadu dní. Byly to dny na rozloučenou; celá společnost přijala Mihovovy úmysly a naděje za své a všichni je přetřásali s velikou opravdovostí. Poslední večer platil Mihov a ve společnosti zavládlo dojemné přátelství. Všichni ti, kteří byli již spřízněni se svými osudy a kteří se cítili jako doma se svou bídou, divili se Mihovovi, ale nikdo mu nezáviděl a nikomu nepřišlo na mysl, aby zatoužil jíti s ním.

Neoholené, úzké, vpadlé tváře skláněly se nad stolem a hleděly opravdově a zamyšleně; rozhovor byl z počátku tichý a klidný, něco svátečního tkvělo ve vzduchu. Písař měl na sobě černou kravatu, kterou nosil pouze v neděli — dříve míval za takových okolností pěknou červenou vázanku, kterou však uložil do skříně od té doby, co počali nositi červené vázanky socialističtí koželuzi a cihláři v městysi. Cítil té chvíle jako by byl otcem Mihovovým a dával mu dobrá naučení jak

má ve světě žít, aby nezabředl do špatné společnosti — ježto tam venku dělnický svět zdívočil a není více poslušen svých hospodářů a pánů. Odtud pak pochází všechna ta bída, ježto si lidé přejí života, který jim není souzen. »Ukažte mi nespokojeného člověka, který by něčeho dosáhl.«

Švec podotýkal, že jsou lidé právě proto nespokojeni, že něčeho nedosáhli a že chtějí něčeho dosáhnouti.

»Nejsou proto nespokojeni!« odporoval písař. »Jejich nespokojenost je samá nepřizeň a to je hřích. Nehledí na svou bídu, ale pohlíží na bohatství jiných. Kdyby byli také ti druzí chudáky, bylo by jim to vhod a nebyli by více nespokojeni... Člověk musí žít tak jak je mu souzeno — pták ve vzduchu, ryba ve vodě, obráceně nemůže být. Pouze s oddaností a pokorou dá se něčeho dosíci, pokořiti třeba se hospodáři, pánům třeba sloužiti.«

»A co jste vy dosáhl s oddaností a pokorou?« tázal se ho švec.

Písař mu odpověděl klidně:

»Co jste vy dosáhl, příteli, když jste šel a vrazil člověku nůž do hřbetu?«

Švec se zasmál:

»Docílil jsem toho, že je mi dnes u srdce lehký, tím lehčeji, že je ještě dnes celý bledý a slabý a schovává se, když jdu kolem. A dosáhl jsem také toho, že jsem pánem, kdežto vy jste jen služebníkem. Jestliže jde kolem soudce a ohlédne se na mne, zlobí se když nesmeknu, Na

vás se však ani neohlédne, když se mu pokloníte až k zemi.«

Písař se zapálil.

»Jak to, že se na mne neohlédne.«

»Proto, že jste služebník; čím více je služebník podoben služebníku, tím více pán pánu.«

»Proč pak nejdete dolů mezi socialisty?« tázal se jej sedlák, který se dostal do této společnosti teprve před krátkým časem, když mu posla kráva a za nedlouho na to mu zabavili chatu.

»To jsou nechutní lidé,« odpovídal švec.

»Nosí červené vázanky, to je celá jejich revoluce. Mluvil jsem s jedním z nich — jsou bojácní všichni dohromady, tichošlápkové. Aby jim dal člověk růženec do rukou a poslal je na požehnutí.«

Mihov zavolal ženu; přišla, ale nezůstala dlouho. Měla poněkud strach z té společnosti; viděla, že je Mihov již opilý, ale netroufala si mu říci, aby šel domů. Odešla tedy a Mihov zůstal. Když byla opilost všeobecná, tu srdce tála a Mihovu zarosily se oči.

»Snad se již více nespátříme, přátelé!« pravil.

»Ale nezapomenu na vás, když se mi dobře povede a až budu mít všeho dostatek... Také o tebe se postarám,« pravil, nahnul se k ševci přes stůl a strčil do něho, až se rozlila kořalka, »také o tebe se postarám a najdu ti dobré místo, abys mohl přijít za mnou...«

Také švec byl roztoužen, ale zíral opravdově.

»Nic se o mne nestarej, příteli... Kdyby se ti

vedlo nejlépe! Ale až budeš ležeti v příkopě a budeš umíratí bez přítele, tenkrát si vzpomeň, že jsem ti k cestě neradil.«

Mihov se usmál, avšak ševcova slova dotkla se ho přece nějak podivně; v brzku na ně zapomněl, ale vzpomněl si na ně opět po dlouhém čase a tenkrát poznal, že byla ševcova tvář opravdová a že se nemýlil.

Když se loučil na ulici, klopytal a motal se; švec držel jej pod pažím a vedl jej do chodby. Mihov všecek změknuv a dojemný smutek jej všeska pronikl; hledal přítelovu ruku a mluvil neobratným jazykem sotva srozumitelně.

»Mám doma děti, příteli, tři malé, nevinné děti... nezapomeň na ně, příteli... odporučím ti je... bůh ví, co se se mnou stane... vše je v rukou božích...«

Plakal přede dveřmi a švec jej těšil.

»Jdi spát, zítra záhy z rána musíš na cestu... Co se s tebou stane? Zahyneš-li... Nestarej se o děti; bude jim dobře, nezvrhnou-li se po tátovi — — spát, příteli!«

Nazítří se Mihov vypravoval z domu. Byl všecek nekliden a pobouřen, hlava ho bolela. Dal si dohromady oděv, pokud jaký měl, prádlo a své šicí náčiní; kuffík jeho nebyl natlačen a také ne příliš těžký. Po té chodil po světnici, byla mu dlouhá chvíle, byl by již rád šel. Žena vařila snídaní, děti se probudily a hleděly udiveny. Po snídaní se Mihov s dětmi rozloučil, odbyl je rychle, pouze starší osmiletý hoch zaplakal a běžel za

otcem a matkou po úbočí, dokud jej nezahnali nazpět.

Venku bylo krásně, slunce již vycházelo a střechy se v městysi svítily. Frantina nesla kufřík; mluvili po cestě málo. Jeho tvář byla zamyšlena, díval se neklidně — v poslední chvíli probudila se v srdci jeho tichá bázeň, dostal strach a tak mu napadlo, aby se vrátil. Frantina se bála, aby se nedala do pláče, proto si netroufala promluvit. Tak kráčeli mlčky po úbočí, po té po úzké stezce kolem chlumu k železniční stanici, která se z daleka svítila.

Bylo ještě časně, když tam dospěli; usedli na lavici pod košatý kaštan, který byl již skoro celý v květu.

»Což musíš, Tone?«

»Musím!« odpověděl Mihov tak tiše, že by byl vstal a vrátil se s ní domů, kdyby jej byla jen za ruku vzala.

Kaštan zašuměl a veliký vonný květ padl mezi ně na lávku; oba cítili, jak bylo kdys, a nemohli promluvit.

Zazvonilo a v dálavě zahvízdal vlak. Mihov se vzpamatoval a vstal. Peron byl téměř prázdný, několik lidí čekalo na vlak, který již přijížděl tam za zátočinou.

»Tak s bohem, Tone!« zaštkala Frantina a podala mu ruku.

On se díval tupě, tvář jeho byla všecka sivá a vpadlá.

»S bohem, Frantino!« odpověděl a chtěl dodat: »Pěčuj o děti!« ale sevřelo se mu hrdlo a

sotva že se za ní ohlédl, kráčel k vlaku a klopytl o kuffík, který mu zavadil o koleno . . . Ozval se hvizd a vlak počal se hýbati dále . . .

Frantina běžela po peronu, až k živému plotu a od plotu po nasypáném kamení. Bledá tvář vyhlédla oknem, vlak zmizel v zátočině, pouze šedý kouř valil se nad dráhou, zvedal se a mizel. Frantina stanula u plotu, zakryla tvář zástěrou a zaplakala.

Tak tedy odešel a zmizel a nikdy jej již nespatriła.

V.

Stala se veliká věc — hoch z úbočí šel studovat. Říkalo se, že na suchém dřevě vyrostla ratolest; lidé otvírali oči, když vypučelo poupě a trnuli, čekajíce podivných věcí . . . Celé úbočí bylo odsouzeno k žalostné smrti — ale chlapeci se umřítí nechtělo a hleděl, jak by smrti ušel. Naděje přišla na úbočí, něco sebou zaškubalo, zachvělo, jako kdyby zavanul jarní větřík přes zasněžené pláně . . .

Frantina šla ke krejčímu a dal jí práci. Matka se přestěhovala k nim na úbočí; ležela za záclonou, onemocněla zle a vstala pouze někdy, když venku slunce krásně svítilo. Od nemoci byla všecka mrzuta a příkra. A jako dříve vzdychalo a naříkalo to za záclonou, jako dříve tak i nyní překládala Frantina s postele na postel vyschlé údy pokryté svadlou sivou koží.

Když šla pozdě do noci a bylo všechno tiše, tu jí unavená ruka klesla do klína, oči zahleděly se utkvěle do stěny a ona se zamyslí. Zamyslí se jako dítě a sny její byly tak dětinné a nevinné jako před dávnými časy... Mihov nepsal od té doby, co se byl rozloučil. Již toho okamžiku, když viděla jeho bledý, ustrašený obličej, který se díval oknem železničního vozu, pocítila, že odchází na vždy, že odchází a že se nevrátí již nikdy. To byl vlastně ten jeho strach, který ho pojal. »Odchází a zmizí někde a umře sám, bez útěchy, bez člověka, který by jej miloval.« Šla by s ním, aby zaň mohla pracovat, ale bylo jí těžko, když si pomyslí, že sedí večer u stolu a nemůže se nikam hnouti; žebrala by po cestě, aby mu přinesla peněz na kořalku...

Avšak ze samých těch těžkých myšlenek se rodily podivné sny — ruka klesla unavena do klína, oči byly upjaty na stěnu a ona snila jako dítě... On jest vesel tam venku ve velikém světě a dobře se mu vede, pije víno a kouří doutníky a jí pečení a bílý chléb. Nosí se, jako se nosil dříve, když stáli večer pod kaštanem a hovořili o budoucnosti; všecek zmládnul. Mluví jako mluvil dříve, nahlas, mužně s rozpustilým smíchem. A tak se vrátí, možno že brzy, možno že za měsíc, snad z jara. Nepíše nic a směje se jistě po tichu radostí, když si pomyslí, jak překvapí celé úbočí, jak se na něho budou dívat, na pána, který přijel v kočáře z nádraží a oblečen je jako snad pan soudce. A pak odejdou z úbočí, usídlí se vítězo-

slavně v městysi, kde jsou bílé domy a kde svítí slunce svátečně, svátečním lidem... Tenkrát nadejde teprve svěží život, jakého dosud nebylo — dosud bylo jen pozvolné umírání, mučivé a strašné umírání jako když se člověk brání, jako když těžce dýchá a padá na kolena a ubránit se nemůže; smrt má tvrdou a nemilosrdnou ruku, uchopí za krk a nepustí víc, tiskne stále níže, člověk se sklání a svíjí na zemi, sténá a zavírá oči... Nu, smrt popustila, slunce zasvitlo do světnice a člověk vstal všecek zmládlý a krásný, jakoby se byl teprve zrodil. Vše přišlo najednou; v poslední chvíli, když již život chtěl vydechnouti naposled a smrt nemilosrdně svírala hrdlo, rozlilo se nad stavením blahoslavenství... Ten život od svatebního dne až do dne rozloučení byl samý ošklivý sen — a tak nyní všichni otevrou oči a nikde nebude více ošklivých snů, svatební věnec bude ještě svěží jakoby ho byla teprve odložila — byla to pouze jediná dlouhá, těžká noc, nyní však zasvitlo jitro a vše minulo. Nebyli již na úbočí, nestrádali a nežebrali, nechodili více roztrhaní postranními cestami jako vyhnanci a zavrženci — vše to byly samé ošklivé sny...

Odpočívala a oči její byly upřeny na stěnu; avšak na posteli, kde ležely děti, pohnulo se něco a zaplakalo a Frantina procitla. Ruka se opět vzchopila, hlava se sklonila hluboko a krásné myšlenky zmizely, bylo jí hanba, že jim podlehla a opět ji pojala lítost, že tak rychle zmizely a že to byly pouhé sny...

Děti rostly, malá Františka již chodila do školy, Antonínu bylo třináct let a šil. Byl suchý, tvář jeho byla jaksi přistárlá, a byl úplně podoben otci. Když mu bylo sedm let, bolely ho oči a báli se, aby neoslepl; ještě nyní byl mžouravý a nemohl viděti při světle; mluvil málo a byl sám pro sebe. Nestěžoval si nikdy a kdyby nebylo oběda na stole, nebyl by řekl, že chce jísti. Několik měsíců po té, když otec odešel, odebral se také Antonín do vzdáleného města ke krejčímu, jenž byl známý otcův. Nazítrí záhy z rána, sotva že se rozednilo, vydal se na cestu a matka jej provázela hodinu cesty. Šli tiše; když se Frantína naň ohlédla, jak byl suchý a slaboučký a kráčel s tělem shrbeným, oči maje upjaty do země, tu ji něco sevřelo srdce a ona jej vzala za ruku.

»Je ti snad špatně, Toníčku?«

»Proč by mi bylo špatně, matko? Vždyť otec také šel.«

A ústa se mu stáhla, jako by se mu chtělo do pláče, ale pouze se mu rty zachvěly, ale oči zůstaly suché. Vzpomněl si snad, jak zavolal na prahu a běžel po úbočí dolů za otcem, který odcházel na vždy — otec pak se obrátil a zahnal jej nazpět.

Matce bylo syna líto, tak byl slaboučký a zrovna byl tak otci podoben, cčí jeho byly právě tak hnědé a mžouravé jako tehdy, když jej ještě nosila v náručí. A vzala by jej nazpět do náručí a nesla by ho domů do světnice a krmila by jej a hladila po tváři.

„Snad bys se rád vrátil, Toníčku?“ tázala se jej.

„Půjdeš až na druhý rok, jsi ještě mlád!“
On kráčel dále, suchý, sklíčený a tvář jeho byla opravdová a klidná.

„Proč bych se vracel, když už jsem na cestě? Vždyť otec také šel.“

„A budeš psát, Toníku?“

„Co bych psal? Bude-li třeba, budu již psát. Dejte mi uzlík, ponese ho sám.“

„Počkej Toníku, až přijdeme na kopec.“

Umlkli oba; cesta byla pusta a vinula se po kamenitém chlumu; všude vúkol bylo tak osamělo a smutno, na nebi hořelo slunce a kamení bylo všecko rozpáleno. Přišli na kopec a rozloučili se. Když Toník popošel již několik kroků dále, rozeběhla se matka za ním a dala mu ještě desetník, aby si koupil na půli cesty chléb a slaninu. Zadívala se mu ještě jednou do tváře — byl tak suchý a chudý a oči jeho pohlížely klidně a oddaně z holých, červených víček. Také on pohlédl matce do tváře a sotva že se mu ústa hnula. Obrátil se a šel zvolna svou cestou dále po chlumu dolů po kamenité rozryté cestě; neohlédl se více, když ma'ka stála a dívala se za ním.

Šel, jako byl šel jeho otec; také on vzal s sebou kus jejího vřelého, krvácejícího a všecka se chvějícího srdce. Šel, odhodlán na vše, ubohý, s hlavou hluboce skloněnou, uzlík maje pod pažím; z daleka bylo viděti, jako by se ani nehýbal, jakoby stál stále na témž místě dole v roklině uprostřed rozpáleného kamení a když za nějakou

chvíli zmizel za kopcem, zdálo se, jako by byl zapadl do kamení a všude vřkol panovala samota, hrozná, dusná letní samota . . .

To bylo té doby, kdy Lojzík dokončil školu. Lojzíkovi bylo sotva jedenáct let; byl tlustý, avšak široká jeho tvář neměla barvy. Oči měl matčiny — veliké, udivené a plaché. Plakal neustále, byl hladov a stěžoval si stále; jedl více nežli Toník a pak se díval po míse ždavýma očima. Téhož roku, kdy vstoupil do školy, najednou se rozstonal a matka přislíbila jej bohu. Držel se jí za sukni a když přišel ze školy, stanul v kuchyni a vypravoval — avšak občas vypravoval podivné věci, jimž matka nevěřila; nelhal, mluvil zcela nevinně a ze slova, jež náhodou uslyšel, z povídky, již četl v čítance, splétaly se mu samé nové události a vypravoval o nich, neboť sám věřil, že o nich četl a slyšel a že se skutečně přihodily . . .

Když býval otec doma, zavolał občas Lojzík a přikázal mu, aby četl nahlas německý román. Lojzík z počátku plakal — bylo mu hrozno, když zvolna musil čísti neznámá slova, která tak podivně zněla, ale přece něco znamenala; tu a tam narazil na známé slovo, zastavil se a přemýšlel a již zvolna vystupoval život z mrtvých liter, rozjasňovalo se za černým pozadím, počalo se něco hýbatí a mluvití, avšak ještě nejasně, zajímavě, sotva srozumitelně. Byly to divné věci, divní lidé, divný život. Vše bylo jiné nežli doma, vše lepší a větší, jako kdyby tam venku byli lidé o sáh větší nežli na domácím úbočí.

Lojzík věřil, že tam venku jsou tací lidé a nikdy mu nepřišlo na mysl, že by to nebylo pravda, co je vytištěno v knize. Mluvili podivným jazykem, člověk sotva rozuměl — když rozuměl slovo, bylo to přece trochu vzdálené, zvláštní představa, kterou bylo těžko rozpoznati . . . A ten podivný nový život v krátkce mu otevřel dvěře do kořán — ztratil se v něm a snil neustále. Snil jako otec — seděl za stolem s opravdovou, skoro zachmuřenou tváří a myšlenky jeho bloudily bůh ví kde — po velikých městech, kolem vysokých bílých domů, po prostranných zahradách, kde se svítily v pozadí pyšné zámky, černými hvozdy chodil mezi rozbojníky a šlechtickými rytíři, kteří olupovali bohaté a syté lidi proto, aby mohli dávat chudšům, chodil mezi čaroděje, mezi skřítky a obry v podivných světech, kde nebylo lakoty, žalosti, starosti a kde bylo docela pěkně, když člověk trpěl a zemřel . . .

Po ukončení školy byla veliká slavnost a po slavnosti rozhodl se Lojzíkův osud. Byl nejlepším žákem a cítil se býti starým a zkušeným mezi ostatními, kteří byli veselými a rozpustilými dětmi. Také mu odevzdali velikou báseň, již měl o slavnosti přednésti. Učil se tak, že jazyk jeho již sám vyslovoval hladká slova, aniž by bylo třeba současně mysliti. Občas se z nenadání také přerekl a tu se zarděl a ulekl. Matka poslouchala a věc se jí zdála býti velmi vážna a velika, takže byla i sama znepokojena. Držela v ruce list, Lojzík stál uprostřed světnice a deklamoval — mluvil krásně, docela i ruku-občas pozvedl, takže matce

vstoupily slze do očí. Ještě posledního večera před slavnostním dnem zkoušena báseň při světle. Matka chtěla štít, ale ruka její stále odpočívala — pěkná kulatá slova zvenila po světnici a šel-li kdo kolem oken, stanul a poslouchal. »Jak pěkně mluví ten chlapec! Kdo by řekl, že je z baráku na úbočí — mluví jako pán!«

Mluvil jako otec, byl to týž vysoký, zvonící hlas, zrovna tak mu tváře hořely a právě se tak trásl rozechvěním. Spal po celou noc neklidně, převaloval se a mluvil ze spaní; matka občas vstala a přikryla jej a pohladila mu čelo, jež bylo všecko spoceno.

Ve čtyři z rána, když se již rozednívalo, probudil se a vyskočiv s postele, sáhl ještě neoblečen po listu, na němž byla napsána báseň. Stál v košili, byl v ní tak malý a dětinský; oči jeho zíraly ještě ospale a vlasy jeho byly vesměs rozčuchány.

»Poslechněte, matko, zdali to půjde!«

Matka vzala do ruky list a usedla na postel. Vše šlo hladce až do konce; matka se usmívala a celá světnice byla plna těžkého, pěkně zvonícího hlasu a zaokrouhlených vysokých slov, která se k sobě pojila tak příjemně jako korálky na šňůrce.

Bylo ještě časně, když se vypravil z domu svátečně oblečen, pěkně učešán. Matka stála na prahu a srdce jí bušilo, když se za ním dívala jak kráčel po úbočí dolů jako mladý pán.

Lojzíkovi bylo, jako by ta celá slavnost od-bývala se k vůli němu, zdálo se mu, že naň všichni

s obdivem a zalíbením pohlížeji, byl vesel a sotva že si troufal ohlédnouti se.

O sedmé byla velká mše, po té šli do školy a na to se vrátili ke kostelu, kde bylo veliké a pěkné prostranství. Tam teprve byla pravá slavnost, všechno panstvo z městýse bylo zde shromážděno, dámy ve světlých šatech a pokud bylo viděti kolem do kola na nízkém zeleném vrchu, všude stáli lidé, smáli se a hovořili, takže to šumělo vzduchem jako na sněmu.

Za kostelem byly koše plny třešní a máslových závinů, soudky piva přivalili z hostince a točili je, dříve ještě nežli se vše počalo a Lojzík viděl, jak tlustý notář nahnul sklenku, vypil ji jedním douškem a otíral si zapěněné kníry.

Žáci se seřaďovali zvolna vedle velikých vrat, kde stálo panstvo — farář, starosta, soudce, všichni hodnostáři a boháči z městýse; farář rozdílil dary. Nejdříve přišli na řadu žáci z první třídy; někteří byli bosí a ti šli v zadních řadách. Také na tvářích bylo jim lze poznati, že jsou z domků na úbočí. Zvolna pohyboval se průvod. Lojzík byl všecek netrpěliv, bylo mu horko a hleděl tam, kde se klonil starý, tlustý farář a vybíral z veliké hromady červené, zlatem oříznuté knihy a dával je žákům, kteří mu líbali ruku.

Poslední řada třetí třídy šla rychle dále, panstvo na ni pohlíželo vážnými pohledy a děti zíraly do země; byly bosy, hubení a hladoví a myslily si na třešně a na plné koše, které stály za kostelem. Po té přišla poslední třída a Lojzík byl v první řadě mezi samými panskými sou-

druhy; soudcův syn, jenž kráčel po jeho pravé straně, měl docela sametový kabátek, spodky po kolena a hedvábné punčochy. Průvod se zastavil. Farář vzal do ruky pěknou knihu, byla větší nežli ostatní, vázaná do červeného plátna, zlatými literami vytlačen byl název a hedvábná stužka z ní vyčnívala.

•To je Mihov, Lojzík Mihov!« usmál se učitel a kývnul na Lojzika. Všichni se naň ohlédli převětivými pohledy. Farář se k němu sklonil a dal mu knihu a Lojzík mu políbil ruku.

•Co pak budeš teď dělat, když jsi dokončil školu?« tázal se ho farář.

Lojzík podivením nemohl odpovědět; nikdy si nevzpomněl, čím by měl být.

•Půjde do Lublaně!« odpověděl učitel místo něho.

Lojzíkem to zachvělo a zatočilo se před ním.

•Jakž pak!« pravil farář. •Bylo by škoda takového hochal« a všichni přisvědčovali...

Po té šli dále a na řadu přišla děvčata a Lojzík kráčel mezi soudruhy jako ve snách — byl by odběhl domů a pověděl vše matce; bylo mu líto, že nebyla matka s sebou, aby mohla vše slyšeti.

Když bylo vše rozděleno a dlouhý průvod byl u konce, vystoupil farář na stupeň před velikými vraty a mluvil, před ním stáli v dlouhých řadách žáci a žačky. Lojzík byl jako opilý a nerozuměl ničemu, ač se mu zdálo, že farář pohlíží pouze na něho a že pouze pro něho mluví. Po té mluvil ještě učitel a pak měl deklamovati Lojzík;

byl však příliš malý a když vstoupil na nízký stupeň, nikdo jej vzadu neviděl. Proto jej farář zvedl a postavil na zeď, která se zvedala kolem kostela. Lojzík se z počátku poněkud třásl — načež zazvonil tenký jeho hlas slavnostně a ve-sele kolem; byl ve tváři červený a oči mu plály. Dával dobrý pozor na slova, avšak z pozadí mu něco šeptalo: »Do Lublaně!«

Viděl před sebou tváře faráře a učitele, všechny veliké pány, kteří jej obdivovali a jimž se líbil. A po návrší dolů až téměř k městysi bylo plno lidí až černo a všichni se naň dívali, obdivovali ho a líbil se jim.

Tam dole byl městys a bílé domy svátečně se svítily a dále zvedalo se úbočí, úbočí chudáků; poznal rodný domek a zdálo se mu, že matka stojí na prahu a hledí ke kostelu zrovna na něho, hledí naň a slyší jej, usmívá se, a vidí, jak jej obdivují, jak se jim všem líbí a opět se usmívá. Tak zvonil jeho pěkný tenký hlas, že plynul přes městys a zrovna k úbočí — a tam stála matka a poslouchala ho . . .

Tvář jeho planula podivným ohněm; když skončil, bylo mu jako by procítl; jako ve snu slyšel jak tleskali a volali. Učitel ho postavil na zem a vousaté, přívětivé tváře se k němu skláněly. Soudce otevřel peněženku a dal mu stříbrný zlatník.

»Na podzim, až se vypravíš do Lublaně, jen přijdi ke mně!«

Přistoupila k němu paní soudcová a paní notárka stoupla podle ní, i paní starostová, tlustá kupcová.

»Co dělá tvoje matka?« tázala se soudcová.

»Šijel« odpověděl Lojzík.

»Řekni jí, ať přijde ke mně.«

»Však to vše již zařídíme,« pravil starosta, kupec.

»Ať se matka u mne ohlásí!« pravil...

Vše to bylo tak divné, přišlo vše tak z nenadání, že by se byl Lojzík smál a plakal zároveň. Nemohl odpovídati, vše se s ním točilo. Když rozdělovali třešně a záviny, sotva že jich okusil; po té upravili veliký prostor a počaly hry. Děti se honily a křičely. Lojzík pak běžel domů nejkratší cestou přes pole, kolem měštýse, po úbočí vzhůru. Utíkal a byl všecek udýchán. V ruku měl šátek, do něhož si dal třešně a záviny, pod pažím pak tisknul červenou, zlatem oříznutou knihu zabalenou do měkkého papíru.

»Matko, půjdu do Lublaně!« zvolal, když vstoupil do světnice.

Matka se ulekla, sňala brejle s očí a vstala.

»Do Lublaně půjdu, tak řekli páni. Vše sami zařídí; pravili, abyste se u nich přihlásila. Již na podzim půjdu.«

Tak se stalo, že vypučela ratolest na zpuchřelém stromě. Na úbočí chudáků a vyhnanců vzbudila se nadějí, vše bylo znepokojeno, jizba u Mihovových byla stále plna, nejčastěji pak přicházel písař. Byl nadšen a mluvil mnoho, podivné věci z města, ze školy, zrovna jako člověk, který

mnoho věděl a mnoho zkusil. Také švec přicházel, avšak nevěřil tomu mnoho, říkal, že není co věřit těm lidem tam dole; že jej připraví do města, ale že naň po té zapomenou a opustí jej v blátě a v chudobě. Lépe by bylo, kdyby zůstal doma a kdyby nechodil ze života, ve kterém se byl zrodil a jemuž byl zvyklý. Tací, ze svého pravého života vyrvaní lidé jsou ještě mnohem nešťastnější, když se do něho vrátí tehdy, když byli zakusili sladkostí světa. A vrátí se všichni . . .

Neposlouchali však ševce, neboť byl stále opilý a mluvil jako loupežník, tak že mu nebylo co věřit. Také do kostela nikdy nechodil, a neděle byly pro něho pouze proto, aby popil trochu více kořalky nežli ve všední dny. Písař však byl rozumný a zkušený člověk; vypravoval o městských lidech, tak jako by byl znám a přítelem se všemi. Nic mu nebylo na světě neznámo, o každé věci uměl mluvit, že se člověk až divil.

Frantina měla mnoho pochůzek, zvláště na podzim, když se blížil čas. Všichni byli přívětivi, ač mluvili s ní jako se služkou a čekala někdy po celou dlouhou hodinu v temné předsíni, nežli přišla paní a s ní promluvila. Starosta dal jí deset zlatých, farář jí doručil psaní na jistého pána v městě, který poskytne Lojzíkovi obědy; u soudců dostala na Lojzika staré šaty, které bylo třeba popravit, předělati a spraviti; bylo mnoho práce a starosti, ale ty starosti jí těšily.

Když šla do noci, tu také Lojzík nespal a oni rozmlouvali tiše, aby se neprobudila stará

matka, která za záclonou těžce dýchala a malá Františka, jež ležela na truhle a stále se obracela.

Matku a syna pojilo něco blahého, skoro tajemného; velikých nadějí plné sny byly tak stejné, že jeden druhému nezakrýval a že se za ně nehanbil. Sotva že bylo lze poznati rozdíl mezi dítětem a matkou; tváře jich byly si zcela podobny, oči byly stejně snivé a zíraly skrze šedou stěnu daleko do světa, který se tam rozprostíral ve své velikosti a kráse. Jejich pohledy se setkaly a oba poznali, že myslí na otce a oba cítili, jak byla myšlenka ta těžká a žalostná.

»Kdyby byl nyní doma!«

Mlčeli, avšak za krátko se tváře jejich vyjasnily a opět se setkaly jejich pohledy. Frantina promluvila:

»Snad se s ním setkáme v městě, náhodou na ulici!«

Snad se setkají v městě, oba šťastni a veseli; Lojzík bude choditi večer po ulicích, kde stojí po obou stranách vysoké domy a krásné kostely všude kolem — a tu mu položí někdo ruku na rámě:

»Lojzíku, co pak ty tu děláš?«

Otec bude státi před ním oblečen jako pán, bude se diviti a bude všecek rozradostněn.

»Studuji, otče!« odpoví Lojzík. »Páni mne dali do školy, doma se vše změnilo, lidé jsou hodni a přívětiví a v domkách na úbočí není již chudáků.«

A vzpomněli si na Toníka.

»Kdyby byl doma Toník, ubohý Toník, který odešel jako by ho byli odsoudili na smrt.

»Nyní přijde také snadno do Lublaně . . . později . . . snad k otci, je-li tam . . . oh, ten je docela jistě tam — kde pak by jinde byl? A všichni budou pohromadě, budou pěkně živi a všechny starosti budou u konce . . .«

Dvě děti snilo a boží mír panoval v jizbě. Za záclonou těžce to dýchalo a na truhle převalovala se malá Františka.

Večer před odchodem byla u Mihovových veliká hostina. Písař a švec koupili kořalku, byla zde pohromadě polovina lidí z úbočí v prostorné světnici. Frantina upravila bohatou večeři, jedli vepřovou a bílý chléb a vonělo to kolem tak příjemně, že se docela matka na posteli zvedla, odhrnula záclonu, aby mohla viděti celou veselou společnost; talíř měla na klíně a jedla bez vidličky, ježto se jí ruka třásla.

Švec se brzy opil a hádal se s písařem, který seděl velmi moudře za stolem a uvázal si bílý šátek kolem krku, aby si jídlem oblek něpošpinil.

»Lidé jsou dobří, pouze rozuměti jim třeba!« tvrdil písař. »Nu, kdo pak je prosil, aby se postarali o chlapce? Sami si vzpomněli — otevřeli ruku, aniž by je někdo donucoval, aniž by z toho něco měli . . . Tot se ví, když člověk na ně uhodí jako žebrák u cesty, jako loupežník . . . potom nedostane nic, jsou uvrdí . . . Jenom ne pány obtěžovat!«

»Vždyť je dobřel« odpovídal švec. »Což pak oni neobtěžují nás chudáky? K čemu pak jsou

boháči? Proto, aby nás obtěžovali! Nás všechny, kteří jsme zde, obtěžovali tak dlouho, dokud nás nesvlékli úplně do naha a pak nás vyhnali sem na úbočí. Mne pak vedle toho ještě zavřeli.«

Společnost se rozesmála. Neměli ševce ve veliké vážnosti, když mluvil, že by člověku vlasy vstávaly, avšak poslouchali ho rádi.

»A co učinili nyní důležitého?« pokračoval.

»Což myslíte, že se postarali o chlapce ze samé dobroty, že je k tomu vedlo srdce? Postarali se o něho na krátký čas, takové dobré skutky jsou jim pro zábavu, která je mnoho nestojí. Až se zábavy nabaží, budou také dobré skutky u konce. Říká se, že si z nás chudšů dělají blázny a já bych od nich nevzal ani provrtný krejcar.«

Lojzkovi bylo nepříjemno, že švec takto mluvil a také Frantina nebyla s tím spokojena.

»Kdyby mi nedali nic jiného, nežli jednou jediné dobré slovo,« pravila, »byla bych jim také za to vděčna.«

»Toť se ví,« smál se švec. »Vědí, že jste tací, proto si dělají blázny a nosí hlavu ještě více vzhůru. Až nebude žádného, kdo by jim ruku políbil, nebudou ji více nastrkovati.«

»Z vás mluví nepřízeň,« vyčítal mu písař.

»Nepřízeň, jak pak jinak; pouze je škoda, že nejsou všichni lidé nepřizniví; pak by bylo jinak na světě!«

Lojzik pil kořalku, která jej v brzku omámila a hlava jeho naplnila se velikými a blahými myšlenkami. Byl by byl rád s matkou sám, aby se mohli rozhovořiti o Lublani, o krásných do-

mech, jež tam jsou, o pěkném životě, který je čeká v budoucnosti. A ještě dále se ubíraly jeho myšlenky, vystupovaly stále výše, jak dokončil již všechny školy, jak byl slavným a velikým, jak byli všichni u něho, matka, otec, Toník i Františka; všeho bylo stále s důstatek na stole, pečeně, vína, otec seděl po celý den u stolu, kouřil a četl romány, matka chodila po panských pokojích a uklízela, aby jí nebyla dlouhá chvíle; večer pak bylo na stole světlo a všichni dohromady mezi sebou hovořili — byl Štědrý večer, pak Velikonoce. A občas přišel do vsi švec — dali mu vína a přátelsky ho pohostili; potřásl hlavou a nemohl promluvit špatného slova. Přišel písař, poklonil se ještě ve dveřích; bránil se poněkud, avšak usedl přece za stůl a uvázal si kolem krku bílý šátek a smál se, jako kdyby mu svíce v očích svítily. Přišli všichni — všichni obyvatelé z úbočí přišli, všechno bylo hladovo, všichni byli rozedraní, nesmělí chudáci a on je pohostil všechny, bylo to veliké spolčení a teprve pozdě v noci vraceli se na úbočí v deseti kočárech, zpívali po cestě a povykovali, víno jim bylo vstoupilo do hlavy a zmizela z nenadání všechna chudoba, všechna zlá hořkost zmizela ze všech srdcí; úbočí chudáků, které zíralo dřívě dolů na městys temně a závistivě, otevřelo tupé oči a hledělo nyní dolů jasně a vesele jako bratr na bratra...

Společnost se rozešla, když bylo již pozdě a když v městysi již uhasla skoro všechna světla. Venku bylo pak ještě slyšeti dlouho hlas ševcův, který prozpěvoval po úbočí. Ve světnici páchlo to

silně po kořalce a vzduch byl plný tabákového dýmu. Frantína otevřela okna; měsíc svítil.

Lojzík vstal a před ním se počalo točiti. »Hleď, jsem opilý!« pravil a zasmál se; zdálo se mu to podivným a veselým, že byl opilý, nebylo mu to nepříjemno a pouze vše se točilo a kolébalo, kam jen popatřil; kolébal se z lehka stůl, jako kdyby jej byl ze spodu někdo hřbetem zvedal, kolébaly se dveře, kolébala se okna a půda se občas trochu zatřásla. Usedl na postel. Matka přistoupila k němu a pohládila ho po vlasech.

»Jdi spát, Lojzíku! Což nevíš, jaký den nadchází zítra?«

Lojzíkem to škublo, ihned vystřízlivěl a oči jeho pohlédly bystře kolem.

Když se svlékl a již delší čas ležel, tu se pojednou zvedl na loktech a pohlédl směrem k matčině posteli. Matka klečela na zemi a byla sehnutá a Lojzík slyšel jak šeptala. Na stole bylo světló hluboko staženo, tak že bylo ve světnici skoro temno.

»Matko!« zavolal Lojzík zlehka a vztáhl ruku. Matka pozvedla hlavu zvolna a ohlédla se na Lojzíka; její tvář byla podivně mladá, celá bílá a beze všech vrásek, ústa její se klidně usmívala.

»Já nemohu spát.«

»Modli se nahlas!«

Pokleknul v posteli a modlili se polohlasně. Za záclonou oddychovala matka, malá Františka ležela na zemi a usmívala se polootevřenými ústy. Venku byla krásná noc a boží mír plynul nad celou krajinou.

Když se rozednívalo, tu matka Lojzika již na cestu vypravovala. Stará matka se vzbudila a kašlala za záclonou, malá Františka seděla pouze v košilce na zemi a plakala. Běžela až na práh za bratrem a matkou, kteří byli svátečně oblečení a měli veliké uzle v rukou.

»Jdi domů, Františko!« zvolal Lojzík, který byl již venku. Avšak malá Františka běžela za nimi a plakala hlasem. Matka se rozhorolila: »Domů, Frantino!«

Tu maličká se vrátila, klopýtla a padla. Když vstala a chtěla jíti dále, plakala a dívala se za nimi; běželi rychle po úbočí.

Na nádraží bylo ještě všude prázdnó a také vůz byl prázdný, do kterého usedli; ostatní vozy byly plny vlašských dělníků, jichž zahnědlé tváře hleděly malými okénky. Sedli si k oknu a hleděli jak ubíhala krajina kolem — pustá krajina, pouze kamení a samý bodlák.

Avšak v brzku se vše změnilo, již se objevovaly zelené trávníky, tam v dolině svítila se pole, slunce zářilo na bílé domy, jež bylo viděti; byly malé a četné jako dětské hračky upravené z bílého papíru. Vlak občas trochu zastavil, průvodčí volali vysokým hlasem, opět to zarachotilo, zatřásló se a opět to šlo dále, nyní po krásné rovině, již zrovna k Lublani.

Lojzíkovi bušilo srdce, tak že je slyšel; hleděl pozorným zrakem a zdálo se mu, že již vidí, jak v dálce svítí něco jako perla, něco divukrásného — docela zlatá věž lublaňského kostela. Zíral a bleskotalo to stále, míhalo se v mlze, bylo lze

stále více rozeznávají, ale po té z nenadání vše zmizelo, zrovna před očima. zvedal se černý chlum jako kdyby teprve v tom okamžiku ze země byl vyrostl . . . Avšak hle, vysoký dům, tu opět druhý a pak jeden vedle druhého; tam štíhlý komín továrny, tam prostranná zahrada s barevnými skleněnými koulemi, které se třpytily na slunci . . . Vysoké stavení zůstalo v zadu, otevřel se malý svět, otevřela se najednou dlouhá a široká ulice s domy po obou stranách a v pozadí se zvedalo dvě vysokých červených věží s něčím zlatým, lesknoucím se na vrcholi . . . Zahvízdalo, vlak zaharašil a zastavil se. Lojzík a matka vystoupili z vozu na prostranný peron lublaňského nádraží. Bylo tam lidí všude plno, byli větším dílem panský oblečení a někteří mluvili německy. Dlouhá ulice vedla z nádraží do města a proto se pustili zrovna tím směrem.

»Snad přijdeme do nějakého kostela,« prava matka.

Přišli ke kostelu, vysoké schody vedly k velikým dvěřím. V kostele bylo temno, ale nádherně, tak že si sotva troufali dále. Staré ženy seděly v lavicích, některé se modlily polohlasně a vzdychaly; na postranním oltáři hořely svíce; starý duchovní, sehnutý a holohlavý sloužil mši, ministrant kráčel tiše po koberci, ženy klečely v dlouhé řadě před oltářem . . .

Když vyšly z kostela, hodila matka krejcar do pokladničky. Pokřižovali se svěcenou vodou a nastoupili cestu po městě. Všude bylo plno lidí vozy harašily kolem. Věčný jarmark!

Do večera všechno pořídili. Lojzík byl zapsán ve škole, byli u pána, který slíbil, že bude dávat Lojzíkovi známky na obědy a také byt našli ve Floriánské ulici proti malému kostelu, který byl podoben samotnému filiálnímu kostelíku na notraňském chlumu. Do domu se šlo širokou chodbou přes dvůr, po schodech a po dlouhé pavlači, která visela na zdi kolem celého dvora a třásla se, že člověk nejistě kráčet.

Paní byla obstárlá, veliká a tlustá žena; děti neměla a pravila, že jí muž zemřel a slze vstoupily jí do očí, tak že jí bylo Frantíně velmi líto. Byt byl prostranný — dvě veliké pěkně zařízené světnice s četnými postelemi, které stály v řadě podle stěny jako v nemocnici. Pět studentů již přišlo a Lojzík by šestý a paní čekala ještě dva. Někteří bydleli zde již předešlého roku, byli větší a rozpustilí. Paní položila Lojzíkovi ruku na rameno a pohládila ho poněkud po vlasech, vypyťovala se ho přívětivě a líbezně se usmívala. Vzadu u okna se chlapi rvali a smáli — ona se živě obrátila a tvář její se ihned změnila, byla škaradá a přísná.

»Lumpové, budete zticha!«

Lojzík se její tváře ulekl, matka ji neviděla. »Odevzdávám vám jej, buďte na něho laskava, neboť není zlý a dohlídněte na něho!«

Tak se matka poroučela a Lojzík ji doprovázel dlouhými ulicemi k nádraží. Jako by se bylo slunce zatmělo, jako by byla mlha na město ulehla a zakryla celou tu krásu, tak těžce bylo

oběma u srdce. Matka držela Lojzika za ruku a kráčeli zvolna ničeho nemluvice . . .

Když se Lojzík s matkou rozloučil, chodil do večera po městě, bloudil z ulice do ulice, prohlížel si domy a krámské výklady, kde bylo tolik pěkných věcí, jež nikdy ještě neviděl. V chodbě prodávala žena piškoty a bonbony a on si koupil piškotů a jedl. Potkával mnoho dětí, které šly s matkami aneb ve společnosti veselých společníků, kteří nejspíše také přišli z daleka jako on. Minula ona blaživá radost, již bylo plno jeho srdce, když se vypravoval z domova a když jel směrem k Lublani. Byl nyní samotný a bál se; všude kolem cizí lidé, ulice se všude křižovaly bez konce všude byly veliké domy, jež se dívaly nepřívětivě jako by se na něho chtěly zbožiti.

Byl unaven a rád by se byl vrátil domů; ptal se a sotva že našel svůj nový domov; dům zdál se mu zcela jiný, mnohem menší a mnohem více špinavý a byl by ho byl ani nepoznal, kdyby byl neviděl kostelík naproti.

»Kde pak jsi chodil? Budeš takhle začínati? — Neřekne nic a jde a do noci se toulá. To bude z tebe pěkný student.«

Tak jej paní přivítala, obrátila se a šla do kuchyně. Byla červená a tlustá a mluvila křiklavým hlasem a Lojzík se třásl, když vstoupila z nenadání do světnice.

Dříve nežli šli spát, modlili se růženec; Lojzík byl unaven, dřímával, když klečel před židlí a opíral se na ní lokty. Zvolna se mu klonila hlava na ruce, na oči pak uléhala těžká dřímota.

»Budeš se modlit!« vykřiknuto uprostřed modlitby.

Lojzík se vze chopil a uleknut poznal, že je v cizí světnici.

U stolu klečela paní, aby viděla po celé světnici; kolem do kola vedle postelí a před židlemi klečeli studenti a modlili se ospalým, zpívavým hlasem. Větší student, který byl již více udomácnělý, skrýval mezi lokty knihu a četl — bručel stále nesrozumitelná slova, aby paní slyšela jeho hlas. Lojzík to viděl, zahledl se na něho a jak naň pohlížel, tu se naň z nenadání opět sneslo spaní, umkl a zdálo se mu, že klečí doma s matkou, že právě současně se pomodlili večerní modlitbu a že se modlí nyní ještě potichu tytéž modlitby, jež se člověk modlí pouze srdcem a jež nesmí slyšeti lidské ucho. Ukončil a chtěl vstáti — ale jakmile se hnul, vše se zachvělo a on spatřil cizí světnici a cizí lidi. Všichni byli nepřívětiví, suroví a zlí.

»Kam jsem zašel, o Bože?« myslil si Lojzík a hrůza jej pojala. — »Kam jsem zašel? Kde je matka, proč mne zůstavili samotného?« Slze mu počaly padat na ruce.

»Co pak se šklebíš, ty tam?« vykřiknuto řezavě z ospalé modlitby. Hlavy se zvedly, všichni se zvědavě na Lojzíka ohlédli. Slaboučký a rozmazlený hoch, který byl přišel také teprve předešlého dne, zaplakal, když spatřil, že Lojzík pláče.

Modlitba byla u konce a připravovali se ke spaní. Lojzík ulehl, přikryl se až k ústům a zavřel oči. Paní zhasnula světlo.

Ale ve tmě, v tišině zmizela mu tíže z víček, zmizela únava a on si jasně uvědomil kam se dostal, že je sám, daleko od domova a že mezi ním a matkou je nesmírná vzdálenost, že je za horami, na konci světa ona tichá jizba, kde tak příjemně spával. Něco mu stisklo hrdlo a on zaštkal.

»Ticho!« ozvalo se ze tmy.

Lojzík tiskl přikrývku ke rtům, aby štkání nebylo slyšeti. V tišině, v mučivém polosnění, v bodavém žalu, jež mu svíral srdce, myšlenky jeho se mu podivně pletly, nerozeznávaly již skutečnost od snů... Vzpomínal si na otce — odešel do cizího světa, mezi cizí lid, který jest zlý a nemilosrdný; Bůh ví, co mu udělali, Bůh ví, kde nyní spí, samotný a smuten v temné cizí světnici, kde čekají strašidla před oknem, přede dveřmi, čekají a plíží se vzhůru, vztahují ruce, přicházejí blíže... Probudil se a zachvěl se — to byl on sám, to nebyl otec... strašidla čekají a blíží se vzhůru, přicházejí k němu, vztahují ruce... Vykřikl a probudil se.

»Ticho!«

Čelo měl spocené; opět přitáhl si pokrývku až k ústům, aby nebylo slyšet štkání.

Vzpomínal na bratra; tak byl churav, sláb a špatně viděl a šel také do cizího světa, mezi cizí lid, který jest zlý a nemilosrdný. Co s ním učinili, Bůh ví — ani se brániti nemohl, byl pokorný

a slabý; poslouchal klidně, když nad ním křičeli, sklonil se a zavřel oči a nevyřkl slova, když jej byli pěstí . . . Zachvěl se — to nebyl bratr, to byl on sám a zlí lidé, velcí, tlustí a červení křičí nad ním a bijí ho pěstí . . . Vykřikl a probudil se . . .

Něco zaskřípalo, vstoupilo na zem a přišlo k posteli; Lojzík netroufal si ani dýchat, přešel ho strachem mráz.

›Budeš zticha, ty! Sice půjdeš spat na pavlač! Co pak myslíš, že jsi sám?«

Smrdutý dech mu zavanul do tváře, tvrdá ruka jej uchopila a zalomcovala mu za ramě až zaplakal.

Po té jej pustila, postel opět zaskřípala a všechno bylo opět tíše.

Obešla jej beznadějí, tak jako by ani necítil.

Všichni odešli do světa, také jej vyhnali a svět je zlý, všichni v něm žalostně zahynou. Rozprášili je, vyhnali je najednou, aby neviděl jeden druhého a aby si nemohli pomáhati . . . Pouze malá Františka je ještě doma, ale ta také půjde a pak půjde matka ubohá, ustrašená a stará, všechna sklíččená půjde, bude se opíratí o hůl a půjde po úbočí vzhůru, sem, kde čekají na ni zlé a tvrdé ruce . . .

›Matko!«

Nic se nehnulo; vzduch byl všecek zadýchaný, na postelích dýchali soudruzi, paní pak chrápala.

Usnul uprostřed velikého smutku, něco ulehlo mu na mysl jako kámen a tlačilo jej po celou noc . . .

VI.

Frantina si vzpomněla na onen den, kdy se rozloučila na nádraží s Lojzíkem. Vlak ubíhal dále úžasnou rychlostí jakoby letěl strachem ze zakletého kraje — trávničky míhaly se kolem, pole i kopce a již byla opět krajina pustá a osamělá, tak že se Frantině zdálo, že vidí tam v dáli, ve večerním šeru úbočí chudáků, kde chodí smrt a hlad od chýše k chýši a tuká na dvěře, tiskne kliku, vstupuje do světnice, kde leží na zemi otrhání a hubení lidé a očekávají svůj konec s pohledy, jež jsou ustrašené a žalostné zároveň.

Vlak ubíhal — v nesmírné dálce bylo město a v městě, v neznámém domě mezi neznámými lidmi bylo dítě, samotné a plaché, bez člověka, který by je miloval...

Snad ji tenkráté pojal skutečně onen hluboký strach, snad jí ležel pouze na srdci jako nesrozumitelný sen a nyní si naň vzpomněla a rozuměla mu... Slyšela nyní zřetelně, co se ozývalo oné noci z dálavy, co plakalo v temnotě, když se v noci probudila a se strachem poslouchala. Zaštkalo to v temnotě, zavolalo plachým a prosebným hlasem. »Proč jste mne vyhnala matko? Proč jste mne zůstavili samotného v neznámém domě, mezi neznámými lidmi?« A vzkřiklo to, zavolalo tak tajemně, jakoby pod pokryvkou hlasem plným hrůzy: »Matko!« —

Tak to tenkráté bylo a opakovalo se to ještě stále, plakalo to a prosilo stále ještě z dálky...

Frantině zeslábly oči od slz a od práce; no-

sila brejle a také s brejlemi viděla málo a nemohla již mnoho štíti; při světle jí pálilo v očích, jako kdyby je žhali žhavým železem. Vydělala si pouze ještě dvacet krejcarů denně; ježto šila špatně, nedal jí krejčí naposled žádné práce; v létě pracovala u sedláka na poli, v zimě spravovala pro chudáky z úbočí, ale práce ta byla z většího dílu zadarmo; občas spravovala také prádlo lidem z městyse, avšak to bylo stále řídkěji, lidé si nyní počali spravovati sami. Zvolna vykonávala vše to, sotva že si byla toho vědoma, jak šlo vše s ní zvolna dolů, k nahé, drsné žebrotě, ale na tváři i na těle jí to bylo znáti, neboť byla všecka sehnuta, jako by jí bylo šedesát let.

Za záclonou umírala matka, umírala po celé léto. Ležela tiše a jednou zemřela, když nebylo nikoho ve světnici a venku byl blátivý a deštivý den. Frantina zžstřela okna temnými šátky, přišli sousedé a vystavili mrtvolu. Nikdo neplakal, bylo pusto, tiše a žalostno v umrlčí světnici, pusto a žalostno jako venku.

Za pohřbem šlo několik ženských s velikými, roztrhanými deštníky; pohřebníci stoupali rychle po úbočí dolů, byli mrzutí a byli by rádi přišli již z deště do kostela. Zvonilo se malým zvonem; sotva to bylo slyšeti, pouze občas z nena-dání někdo zaštkal, jako kdyby bylo zvoněno na poplach malým rozbitým zvoncem.

Když se Frantina vratila z pohřbu a přestýlala matčinu postel, našla v punčoše zlatník. Byl to poslední zlatník a matka jej pečlivě skrývala;

měla jej pod hlavou a občas jej ohmatávala třesoucí se rukou zdali jej neztratila. Byl ještě teplý a všecek ošoupaný, tak že na něm nebylo už ani císařovu podobu poznati.

Byla unavena a nemocna; seděla u stolu. Malá Františka chodila do školy již na druhý rok a stála před ní s kusem bílého chleba v ruce. Na okna bubnovaly dešťové kapky, světnice byla prázdná a tichá.

•Nyní jsme sami, Františko!•

A Františka položila chléb na stůl a zaplakala, nevědouc proč.

K večeru přišel švec, přinesl bochník chleba, něco masa a sklenici kořalky.

•Mihovko, proč byste nás zvala, my se pozveme sami. Ještě jsem nikdy nezažil pohřbu, aniž bych byl nepil; to jest při tom hlavní věc. Mrtvola do hrobu, a účastník pohřbu do krčmy, tak to má být.•

Byl už poněkud opilý a také již sestárnul; huňaté obrví mu sešedivělo.

Přišli účastníci pohřbu, chudáci z domků na úbočí. Poslední doby jich mnoho pomřelo a do jich světnic nastěhovali se jiní — a tak to šlo neustále: z městyse na úbočí, z úbočí do hrobu. Před rokem pracovali dole v cihelně a bářáčníci, kteří byli živi z práce v cihelně, byli sami žebráci. Dříve pracovali pouze v létě a za pěkného počasí, ale zimu ztrávili o suchém chlebě a o kukuřičném moučníku. Nyní však nebylo již suchého chleba, ani kukuřičného moučníku. Mnoho se jich vystěhovalo do ciziny, někteří,

slabší a nemající naděje, většim dílem pijáci přestěhovali se na úbočí a čekali na svůj konec.

»Nu, Mihovko,« pravil švec, když pili a jedli.

»Jak pak je se studentem?«

Frantina se naň ohlédla jakoby ho prosila o smilování.

Švec nečekal na odpověď.

»Půjde ještě dále nebo se vrátí domů?«

Frantina se vzchopila a v její drobném těle rozlila se veliká síla.

»Půjde, půjde! . . . A když všichni na něho zapomenou, budu chodit od stavení k stavení. Pouze ještě jeden rok, pravil, pak bude se již starat sám o sebe. Bude učit druhé, hleďte, jak je pilný a moudrý . . .«

Svec pokýval hlavou.

»Co pak takto hovoříte? Vždyť jsem věděl — jaké to bude z úbočí jít studovat. Jiní lidé se budou na něho starat — to by bylo pěkné! Něco takového se ještě nikdy nestalo. Lidé se starají o sebe a mají pravdu. Není jejich povinností, aby se starali o jiné. Kdo sedí v teple, ať chválí Boha a ať se nestará o ty, kteří venku mrznou . . . Rekl jsem, že naň zapomenou a skutečně naň zapomněli, ani jsem sám nemyslel, že naň zapomenou tak rychle . . . Mihovko, kdo nemá sám silných plecí, ať se nevěsí na jiné a ať si nenakládá břemena, jež unésti nomůže . . . Chlapec se zničí ještě dříve nežli by byl zničen na úbočí . . . Tak nám je všem usouzeno a tak se také stane.«

Písař, který se byl přišel také podívat, seděl na posteli a rozlobil se.

›Takové řeči jsou hříchem. Myslíte-li, že je tomu tak, starejte se o sebe! Či byste byli rádi, kdybych vám řekl, že zhyne jako opilý v příkopě? A jest možno, že se tak stane.«

Švec se nerozlobil, ale odpověděl klidně: ›Nebyl bych tomu rád, ale také bych se proto nermoutil, kdybyste mi řekl něco takového. Co je člověku usouzeno!«

Všem bylo trapno a písař mlčel. Také on již velmi sestaral, byl sehnut a jeho dlouhý, špičatý obličej byl potažen drobnými vráskami. Staral se o Lojzika, neboť se zabýval tichou nadějí, že by dal do škol také svého syna; pouze jej bolelo, že se jeho syn tak špatně učil, ačkoliv jej přiučoval doma a vypravoval mu o pěkném životě v městě, aby v něm tak probudil touhu po školách; sny však poslouchal zamýšlen a snil raději o lese, o veverkách, jak za nimi lezl po drsných smrkových kmenech, o loupežnících, o vojácích, o Indiánech, jež byl viděl malované v otcových knihách. Otcí bylo to velmi nemilé a záviděl Mihovce, která měla jiného syna.

›Jakže — nyní je ve třetí třídě?«

›Ve třetí!« odpověděla Mihovka a něco jako pýcha zasvitlo v jejím obličejí. V témž okamžiku si však na něho vzpomněla, jak jej viděla posledněkrát před třemi měsíci, když se vracel do města z Vánočních svátků; pýcha zmizela a bolest zařízla se jí do srdce.

›Ve třetí třídě,« opakoval písař. ›Nu, a pak ještě pět let a bude ve svém živlu. Jak tak uteče těch pět let, člověk by ani neřekl! — Hleďte, jak

je tomu dlouho, co odešel Mihov do světa? ... Šest let tomu již bude a zdá se člověku, jako by to bylo dnes. A nepíše nic?«

»Nic nepíše,« odpověděla Frantina.

Pisář se zamyslel. Mihov odešel do světa a nic nepíše, snad se mu vede dobře, snad na všechno zapomněl. Setřásl se sebe všechno, jako kdyby nikdy nebyl žil na úbočí; jako kdyby se byl narodil teprve v onu chvíli, když usedl do železničního vozu a ujížděl ven do velikého světa! Nyní je na vše pozdě, nyní se již otvírá pod nohama hrob, nyní jsou již zataraseny všechny dveře, aby mohl utíkatí ... Lítost byla tichá, okamžitá, sotva že hnula resignací, která ulehla již dávno na srdce a která mu poskytla klidu, jakého nikdy na úbočí nezažil.

»Kdyby byl raději zůstal zde!« — ozval se švec. »Nepíše nic — toť se ví že nepíše! Co by vám psal, o peníze? Nepíše nic, protože je mu hanba. Kdyby vám měl psát něco dobrého, to by se byl již dávno přihlásil. Tak ale mlčí a ... nu, co je mi do toho, co si počne, ale měl zůstat doma. Každého večera měl svoji kořalku a s tím mohl být spokojen. Umřel by v míru, ale takto se šel na stará leta vláčet po světě; to mu nebylo třeba ... Pijte, Mihovko, a nermuťte se pro to! Ještě se dějí divy na světě.«

Poslední slova promluvil pouze ze soucitu, když viděl její přepadlou tvář.

»A Tonik také nedává o sobě ničeho vědět?« tázal se pisář.

»Také nic!«

Na okamžik umkli všickni — všude bylo cítiti rány, kde jen se slovo dotklo. Písař se pokoušel přenést rozhovor na jiné věci, avšak ve společnosti nebylo dobré mysli, všichni hleděli zamýšleně — soused znal bolesti sousedovy a proto mlčeli. Jen švec občas trochu rozpustile promluvil, ale jeho rozpustilost byla hořká a jedovatá. Také kořalky bylo na mále a když seděli nějakou dobu před prázdnou lahví, zvedl se písař a mlčky dal s bohem a ostatní odcházeli za ním. U dveří se švec obrátil a pravil k Frantíně klidným, poněkud příkrým hlasem.

„Nebudete-li mítí zítra chleba, přijďte jen k moji ženě.“

Zavřel dvěře a odešel.

Sotva že utichly venku poslední kroky, sotva že ulehla na její srdce těžká samota, dostavily se s velikou silou všechny ony myšlenky plné hrůzy a bolesti, které za dne poněkud usnuly, ale které klovaly v polosnu neustále a klovaly stále, ať kolem šuměl smích a veselý hovor, ať mluvila nahlas, aby je utlumila. Neustále klovaly a tukaly na její srdce kostěnou rukou a nesmilovaly se nad ní a neusnuly. Když nadešla samota, ozvaly se křiklavými hlasy, obepjaly ji se všech stran, a nepustily ji. Samota byla ještě hlučnější, nežli hluk lidí, strašnější byly tváře, jež zíraly na ni, nežli byly tváře zlých lidí, jež by byla snadno snesla, snadno poprosila, a před něž by byla snadno poklekla a jež by se byly snad smilovaly; pádnější byly pěsti, které ji bily do tváře a na prsa, jež sice neviděla, jimž však nemohla unik-

nouti a nemohla je prositi. »Smilujte se, lidé boží, co jsem vám učinila, že mne bijete? Smilujte se, lidé boží, co vám učinily moje děti, které jsou tak slabé a plaché, že se nemohou brániti, že ani prositi nemohou.«

Noci byly dlouhé; sotva na hodinu, k ránu, odstoupily od ní těžké myšlenky únavou a ona zadřímala. Ve snu vracely se jí opět podivně přetvořené a všechny jejich obrysy nesmírně se zvětšily. Přihodilo se zřídka, že mdlá naděje jí zasvitla, ale také ta naděje byla ve snách podivně znetvořena, byla nepřirozená a dětinná a stín ošklivých starostí bylo na ní znáti...

Nadešlo jitro, jitro chudásů; zachmuřené a mlhavé. Frantina vstala unavena od snů a připamatovala si v témže okamžiku trnovou cestu, která na ni čeká a přešel jí mráz po těle. Ve světnici bylo dusno a páchlo ještě umrlčínou, po světle a po kořalce. Na stole ležel kus chleba; ježž byl švec přinesl, také kávy bylo ve skříni a Frantina počala vařiti snídani. Ohlédla se ze síně po úbočí — vše bylo ještě tiché, a kalná voda tekla rozervaným příkopem do doliny a zlehka hrčela. Nikde ještě ani dvěře nezavřely — úbočí celé spalo ještě těžkým a dusivým snem opilého žebráka, ježž byli vyhnali přes práh do deštivé noci a on ulehl do příkopu.

Uvařila snídani; když zaharasily hrnce na stole a rozšířil se zápach kávy, vzbudila se malá Františka. Promnula si oči a tázala se ještě v polosnu:

»Kdy přijde Lojzík?«

›Až bude leto, až bude škola u konce.«

›Matko, mně se zdálo, že byl doma. Přinesl mi piškoty a byl pěkně oblečen.«

›Vstaň, Františko, bude sedm hodin, musíš do školy.«

Františka seděla na posteli, zamyslíla se do snů, jež byly tak krásné a tak rychle minuly. Vše bylo jiné. Bylo to o Vánocích, na stole byly koláče, dvéře se otevřely a do nich vstoupil Lojzík, pěkně oblečen, pod pažím veliký uzlík a v uzlíku samé piškoty a bonbony.

›Proč pak nejdeme ještě do Lublaně, matko, když je tam tak pěkně?«

›Není pěkně v Lublani, Františko, lidé jsou tam zlí.«

Františka se udiveně zahleděla; zdálo se jí nemožným, že by lidé byli v Lublani zlí, kde jsou přece veliké domy a kostely a kde jest všeho bohatství dostatek.

Na farním kostele ozval se zvonek a Františka skočila s postele a oblékla se rychle. Když vypila kávu vypravila se do školy; bosé nohy její brodily se v blátě a ona poskakovala po úbočí dolů přes louže a příkopy. Počalo opět pršet a mlhy a déšť smáčely jí vlasy.

Matka zůstala samotna, usedla, aby spravovala. Avšak srdce jí tlouklo těžkými tužbami a čas ubíhal tak podivně, bála se a bylo jí tak úzko. Když odbila na věži desátá hodina vstala, vzala na se zimní šátek a pokřižovala se přede dveřmi.

Na úbočí setkala se se ženou ševcovou, která nesla chléb a kávu od kupce.

»Kam pak, Mihovko?«

»Mám pochůzky v městysi,« odpověděla Frantina.

»Mám tam těžké pochůzky... sám Bůh, aby se smiloval!«

A šla rychle dále.

Kráčela kolem stavení, kde bydlel písař. Díval se oknem a pozdravoval ji.

»Kam pak tak časně Mihovko?«

»Dolů do městýse, k lidem... těžká cesta.« Písař rozuměl.

»Pojďte sem trochu, Mihovko... Až budete s nimi mluvit, nebuďte příliš důtklivou... to je zlobí, znám je!... Řekněte pěkně, zkrátka, tak a tak. Nehořekujte, nensilujte... a dejte pozor na každé slovo; řekne-li vám někdo něco bolestného, myslíte si, že jste neslyšela... Nu, mnoho štěstí!«

Frantina sotva poslouchala; pohlédla dolů na městýs... ty bílé domy byly tak nepřívětivé, tak pyšné a stále tak chudým uzavřené; vyhlížely jako lidé, kteří v nich bydlili...

Tak počala její trnitá cesta, nikoliv poslední, jedna ze sterých, plna ponížení, strachu a sklamáni.

Otevřela veliké dvře a ulekla se když zaskřípaly. Čekala v temné chodbě, kde nikoho nebylo. Konečně přišla služebná po schodech s horního bytu, stanula a chladně se ohlédla na Mihovku.

»Na koho pak čekáte?«

Ve Frantině se něco hnulo.

»Co na mne tak hledíš?« myslila si. »Což jsem přišla tebe o něco prosit?«

»Pán je doma, zaklepejte!« odpověděla služebná lhostejně a odešla.

Frantina zaslechla cinkot vidliček z blízkého pokoje, ze kterého vedly ven do chodby skleněné, zeleně zastřené dvěře.

Čekala. Cinkot utichl, hnula se židle a starosta otevřel dvěře, vstoupil do chodby. Byl to veliký a silný člověk a jeho neoholená tvář svítila jakoby by byla sádlem namazaná.

»Co pak chcete, Mihovko?«

»Přišla jsem vás prosit za syna, který studuje,« odpověděla Frantina a sama se podivila svému silnému, zcela nežebřavému hlasu.

Starosta se rozhorlil.

»Ano, toť se ví, myslíte, že to půjde takhle dále. Já něco dám, dám, ale vezměte si, co chcete... Co pak dělá váš syn? Vždyť se nic neučil!«

Frantina byla ráda, že starosta mluvil, že nešel jen tak mlčky kolem, jak učinil již mnohokrát — ani se neohlédl a dělal jakoby ji ani v chodbě nebylo.

»Učí se, je pilný!« odpověděla rychle. »Pouze... večere nemá, byt nemůže platit a také obleku nemá, chodí roztrhán.«

»Pěkná matka!« usmál se starosta pohrdlivě. — Ona mu pohlédla do tváře a viděla, že to řekl schválně proto, aby ji zarmoutil.

»Ničeho nemám!« odpověděla zvolna a tiše. »Kdybych mu mohla pomoci, usekla bych si

vlastní ruku. Nemám, abych mu koupila jediný kus chleba k věčeři...«

»Co pak dělá starý?«

»Odešel a nevím kde jest a nepíše také nic.«

»Ten se velmi chytře rozhodl. Já bych to také tak učinil — pěkně do světa, děti pak cizím lidem na krk... Ale zmýlil se, tak to nepůjde dále. Něco člověk dá, ale konečně je mu to také přílišné.«

Frantina sebou škulba — myslila si: odvrátí se a půjde a ji nechá státí v chodbě. Přistoupila blíže a mluvila rychleji:

»Vždyť jste slíbil, pane starosto... tenkrát, když šel do školy... já sama bych na to nebyla myslila... důvěřovala jsem... A nebude-li zítra peněz, vyhodí ho na ulici... a bude všemu konec... pro Boha vás prosím...«

Trochu přemýšlel, načež sáhl do peněženky a dal jí pětku, pěkně složenou, ještě zcela novou.

Chtěla děkovati, ale on se obrátil a ihned pokročil ke dveřím, jež vedly do krámu.

»Ale ať mi nechodíte zase tak brzo obtěžovat!« zavolal za ní, když byla už u dveří. Blaživá vděčnost, která se jí v srdci probudila, zmizela v téměř okamžiku. Když jí totiž podával pětku, tu vyrostl před ní, vysoký a ušlechtilý člověk a také jeho tvář se byla změnila; pocítila, že byla hříšnicí, když myslila dříve, že je surový a drsný. Nyní však, když odcházel těžkými kroky do krámu, tu byl opět tak surový, tlustý a hrozný, že se člověk bál před něho vstoupiti, a chvěl se, když se naň ohlédl jeho drsné sivé oči.

To bylo pět zlatých, ale dluh byl veliký ještě. Pět jich bylo třeba, nejméně ještě, beze všeho ostatního. A hoch chodí otrhaný po Lublani a hladov je, jelikož nemá večeře — chodí po městě, dívá se snad po výkladech, kde jsou koláče a klobásy, je hladov a myslí si: »Co dělá matka, že se o mne nic nestará, že mi nedává chleba, kus pěkného bílého chleba...«

Dále Frantino!

Kráčela zvolna po schodech, kde bydlili soudcovi. Stanula, když přišla do velikých dveří jež byly stále zavřeny a bylo třeba zazvoniti. Ruka její zvedla se k černému knoflíku, ale netroufala si stisknouti, váhala. Uvnitř bylo slyšeti řezavý hlas, hádali se. Frantina se chtěla již vrátiti, pojal ji strach. Avšak něco zašeptalo ji do ucha a rozkřiklo z povzdálí: Jest hladov, chodí po ulicích a dívá se do výloh a je hladov...«

Stiskla tedy knoflík a zazvonilo to tenkým zvukem. Sotva že služebná otevřela a Frantina vstoupila, přišla již k ní paní po pavlači. Byla suchá, sivá ve tváři, nosila brejle a spodní rť její byl veliký a nadutý.

»Ohledně syna, který studuje...«

»Ať jde pást krávy! Žebráci ať zůstanou doma! Na cizí účet je snadno studovati. Kdo nemůže, ať nechá být. Takových pánů by bylo snadno a s důstatek... dnes ten, zítra onen... celé úbočí by toho bylo plno... Ať jde krávy pást...
S Bohem!«

Paní byla již dále na pavlači vstoupila do pokoje a přirazila za sebou dvéře. Frantina stála klidně, tvář jí hořela studem a žalostí...

Přišla služebná, obstárlá ženská a usmívala se z pola dobrodušně, z pola škodolibě.

»Kdybyste byla přišla o půl hodiny dříve, neb o hodinu dříve, bylo by vše dobře... Pokojská ji rozlobila a nyní je jako divoch. I kočku vystrčila do síně a má ji přece raději nežli svého muže.«

»Pouze o půl hodiny!« myslila si Frantina a odcházela po schodech. »A k vůli té půl hodině... je on hladov a nedostane chleba. K vůli pokojské, která snad rozbila talíř... Co on učinil pokojské, že nedostane chleba k vůli ní?... A jaká tvář, že by se člověk pokřižoval a strachem utekl. Jako nějaký lupič! . . . «

Stála na ulici a přemýšlela. Ale on čeká hladov a ona zde stojí, jako kdyby se jí nikam nechtělo a přemýšlí.

Dále Frantino!

. K faráři. Farář, starý, mrzutý a zamklý člověk, ohledl se stranou, trochu poslouchal, dal jí stříbrný zlatník a vrátil se do pokoje, sotva že tak mimochodem zakýval hlavou.

Nikoho nebylo, kdo by se přívětivě usmál a řekl jí: »Nu, sedněte si trochu, Mihovko, a vypravujte!« a kdo by vyslechl se soucitem, jak se mu tam v městě vede, jak ho honějí ze stavení a jak jest hladov a otrhán. Nikde nebylo nikoho, kdo by jí řekl: »Nate, vypijte si sklenku vína a nestarejte se již, už nějak bude; leta mřeji, že

člověk sám neví, kdy a jak se skončí všechno to trápení, ještě ráda si naň někdy vzpomenete.« — Nikdo takhle nemluvil, chodila mezi samými cizáky a všichni ošklivě na ni pohlíželi, srdce jejích byla těžkými závorami uzavřena a ani štěrbina se neotevřela.

Šla kolem stavení krejčího; krejčí otevřel dvéře, vstoupil jí v cestu a pozdravil. Stála před ním jako žebračka, tvář skloněnou, tělo sehnuté.

»Nu, kam pak, Mihovko?«

Ani se neusmál, jeho tlustá tvář zůstala opravdová. Tázal se pouze ze zvyku a nebylo mu příjemno, že stála před ním jako žebračka a hleděla naň očima, jež nahlas prosily.

Přistoupila blíže, pojala ji naděje.

»Jest to nepříjemné putování, mistře, takové putování nikomu nepřeji. Syna mi dali do škol, hleďte a nyní nemůže dále, vyženou ho z Lublaně.«

Krejčí se podivil, opravdový soucit vyzíral mu z očí.

»Nu... proč by ho vyhnali... co pak udělal?«

»Byt nemůže platit, hladoví a jest roztrhaný.«

Krejčí se zamyslí.

»Hleďte, kdyby byl váš starý zůstal doma měl by nyní u mne dosti práce... Co pak počnete vy sama? Teď nemůžete ani kalhoty poctivě stlouci... Nu, a mnoho-li je dlužen?«

»Deset zlatých; pět dal starosta...«

Třásla se očekáváním, — hle, již sáhl do vnitřní kapsy, vytáhl ruku opět a vrátil se do krámu.

»Počkejte trochu.«

Když vyšel z krámu, vypočítal jí na pruku pět lesklých zlatníků.

»Až bude chlapec doma, ať si přijde ke mně vezmu mu míru na oblek... S Bohem, Mihovko!«

Pokyval hlavou a zavřel za sebou dvéře.

Frantina běžela domů, v kapse cinkaly jí zlatníky a její myšlenky byly provázeny veselou hudbou...

Otevřela dvéře a zůstala státi jako zka-menělá.

Za stolem seděl Lojzík, s tváří odulou a červený od větru, boty zablácené a oblek až u krku postříkaný.

Když vstoupila matka do světnice ani se neohlédl a ani nepozdravil.

»Proč jsi přišel domů, Lojziku?«

Oči jejich se setkaly a byly zaroseny.

»Nyní mám peníze, Lojziku; zítra se vrátíme do města.«

Lojzík zíral do země.

»Matko, já bych raději zůstal doma... nemohu tam již žít, je tam jako v pekle... Raději bych zůstal doma, nyní už všechno není nic platno a nebude také nikdy nic...«

Jeho mladý, ještě dětinský obličej jakoby okamžikem sestaral, zíral opravdově a temně, mluvil klidně, aniž by si vzdychl aneb zaplakal.

Matka se polekala a přistoupila k němu.

»Lojziku, nemluv tak, zítra půjdeme. Vše bude opět dobře, pouze nebuď tak smuten, hleď! Kolik pak ještě let? Minou jako by sfoukl. Buď trpělivý — nyní máme peníze a příští měsíc už nějak bude, postarám se poněkud dříve, aby nebylo třeba běhati poslední den... Jsi hladov, Lojziku?»

Matka běžela uvařit snídani, Lojzík se zul, neboť měl mokro v botech a přistoupil ke kamnům. Jakmile ucítil v těle teplo, opanoval jej klidný a blažený pocit; bylo tak pěkně a příjemně doma za pecí, kde nebylo nikoho, aby se člověk bál, kde nebylo třeba dávat pozor, aby příliš hlučně nešlápl, aby se nějak nemotorně neobrátil, aniž by se neozval křik: «Ty, hochu, chovej se slušně — a zaplať raději!» Nebylo třeba pohlížeti do země, aby se nesetkal se zlýma očima, které byly stále na něho upřeny: »Zaplať, žebráku, aneb si jdi!» —

Bezstarostně otevře si dvěře a jde na ulici, aniž by naň někdo drsným hlasem zavolal: »Nejlépe bude, když se více neukážeš; do zítřka budu čekat, déle ne, ani hodinu déle!» — a v té teplé, domácí jizbě nebylo také svědků, kteří by se mu po straně vysmívali, že neplatí a že je roztrhaný a hladový...

Tam venku jest rodné úbočí, přívětivé a pěkné jako žádná ulice v městě a tam jsou sousedské domky, nízké, slamou kryté a přívětiví lidé v nich bydlí, kteří nevyřknou žebráku bolestného slova a pozvou jej k míse kukuřičného moučniku, otevře-li dvěře a prosí-li o almužnu...

Ozval se zvon farního kostela, zvonili snad nebožtíku, avšak tak sladké byly hlasy té známé domácí písně, že Lojzík srdce poskočilo; minula žalost, minuly všechny starosti.

Seděl za pečí, hlava se mu klonila a on zadřimal. Když přišla matka do světnice, chodila po prstech, aby ho neprobudila...

Po snídani šel si dát vzítí míru na oblek ke krejčímu; odpoledne minulo rychle, přicházeli se poptávat sousedé a také písař přišel a byl všecek zdrcen a smuten.

»Jak mohou takto vyhnati člověka!«

Za krátko se však upokojil.

»Není to nic zlého« — pravil, »mnohým se tak stává. Třeba trochu trpěti, dříve nežli člověk něčeho dosáhne. Kdo se bojí každého větrka, nedosáhne nikdy ničeho. Co pak se stalo? Učinil malý pochod, šel se trochu projít, a domů se podívat. To je vše... Nu, a bude zase lépe... Jen aby můj syn byl jiný! Nic bych se nebál takových starostí, pouze kdyby mohl s ním do školy... avšak již jest pozdě. Buďte ráda, Mihovko, že jest takto!«

Sešeřilo se a Lojzík se v brzkou odebral spát; byl unaven a usnul, sotva že ulehl.

Ještě ani slunce nezasvitlo, když jej matka z rána vzbudila; byl by rád ještě ležet, tak teplo bylo v domácí posteli a snilo se tak příjemně.

»Bude pět, Lojzíku, musíme na cestu; vstaň!«

Oblekl se a snídal; když seděl s matkou u stolu přišel švec a přinesl Lojzíkovi boty, které mu byl přes noc poopravil.

»Mnoho-li pak jsem dlužna?« tázala se matka.

Švec nic neodpověděl, vytáhl z kapsy desetník a položil jej před Lojzika na stůl.

»Abys měl něco na cestu!« pravil a odešel.

Malá Františka ještě spala, ale probudila se, když odcházela matka a bratr.

»V troubě máš kávu a obědvati budeš u ševců; již jsem to zařídila... Hleď, abys nezanedbala školu!«

»Přineste mi něco, matko!«

Šla za nimi až ku prahu a dívala se jak šli po úbočí, pevnými stejnoměrnými kroky jako lidé, kteří se vypravují na dalekou cestu. Když zmizeli, tu jí bylo pojednou Lojzika líto, Bůh ví proč, bylo jí žalno, že mu včera večer vyčítala, že jí nic z města nepřinesl a když pak si šla pro kávu do kuchyně a sedla si ke stolu, tu se v té samotě bála a zaplakala.

Matka a Lojzik vypravili se tedy pěšky do Lublaně, jelikož jízdné jim bylo příliš drahé a na byt by jim pak bylo málo zůstalo, na večeři pak zhola nic.

Nahoře byla obloha jasná a pouze dále na obzoru odpočívaly sivé oblaky; ale jakmile se zvedlo slunce a mlha obestřela celou oblohu, bylo vlhko a nepříjemno. Cesta byla všecka měkká a rozmočena, tak že se jim boty hroužily do bláta. Přecházeli neustále s jedné strany silnice na druhou a opět nazpět, ale všude bylo stejně a konečně tomu úvykli. Městyš byl v brzku za nimi a samota se rozprostřela vůkol.

›Vzpomínáte si matko,‹ usmál se Lojzík, ›jak jsme jeli po prvé do Lublaně? Tenkrátě byl krásný den...‹

Také matka se usmála, jako se usmívá člověk, když si vzpomene na něco, co se mu zdá dětinné a nerozumné, ale čeho by si přece přál, kdyby se vrátilo.

Když si vzpomněl Lojzík na onu prvou jízdu, tu zdálo se mu jako by byl jel do daleké země, kde jest vše z cukru a medu — a přicházely mu na mysl pozdější cesty, jež byly všechny smutné až hořko vzpomínat. Když se vracel po prvé domů — bylo to o Vánocích — byla silnice umrzlá a mráz řezal do tváře, tak že přišel domů všecek ozáblý a ležel nemocen po celé svátky. Ležel nemocen, koláčů nebylo, matka koupila v hostinci kus závinu, ale vše bylo jako zaraženo, sotva že si troufali mluvit, neboť jim něco leželo na srdci jako můra. A přece měl v sobě plno strachu, když se loučil s domovem a vracel se do města. Tam v městě byla paní veliká, tlustá žena se zlýma očima a se zlým hlasem, která jej přivítala mlčky a čekala, kdy jí položí peníze na stůl. Peněz s sebou nepřinesl, šel tiše ku své poličce a vzal knihu do ruky. Báł se a cítil, že stojí paní v kuchyni poblíž dveří a dívá se naň. Konečně přišla do pokoje a Lojzík se ani neohlédl. ›Nu, co pak je, Lojzíku?‹ tázala se. Lojzík se zarděl a zíral do knihy. ›Matka pravila, abyste trochu poshověla, že to pošle ještě tento týden.‹ Paní neodpověděla ničeho a vrátila se do kuchyně. Avšak večer pojednou vstoupila před něho a promluvila tak chladným hlasem, že

ho až zabořelo, jako kdyby nad ním křičela. Právila: »Víš, ty, Lojziku, o žebráky nestojím. Nemůžete-li platiti v pravý čas, pak jdi! Nejsem zvyklá, abych čekala na těch pár krejcarů, pořádek musí býti. Piš jen matce, nebude-li peněz v sobotu do šesti večer, nebudeš více u nás spáti.«

Tak mluvila u přítomnosti ostatních, kteří seděli okolo stolu a jedli závinu, jež si byli přinesli z domova, když umkla a odešla do kuchyně, tu jeden ze soudruhů, který přišel do bytu ve stejnou dobu s Lojzikiem, uřízl veliký kus závinu a položil ho na stůl říka: »Na, jez, Lojziku!« Také ostatní naň vzpomněli a Lojzik měl bohatou večeři...

To bylo po prvé, ale později se mu již od-cizili. Neustále, měsíc za měsícem, rok za rokem, opakovala paní tatáž slova, jež byla stále zlovon-nější a stále ošklivější. Poznenáhlu si také sou-druzi navykli mysliti, že je žebrákem, že bydlí za-darmo a že mu člověk snadno může cokoliv říci, jako žebráku, který přijde prositi přede dvéře a usedne pak na schody s miskou mezi koleny.

Nebyl více jejich soudruhem, pohlíželi nan s očima polo soucitným, polo opovržlivým. Když mu kdo něco daroval, daroval mu to jako chu-ďas, ne jako soudruhovi: hodil kus chleba na stůl a ani se naň neohlédl, ani nepromluvil přívě-tivého slova. Lojzik pak slyšel dobře: »Na, když tak koukáš, žebráku!« —

Světlice mu byla cizí v prvním okamžiku a a byla mu pak cizí stále více. Přicházel se stra-chem a sotva si troufal otevřít dvéře, a odcházel rychle jako by utíkal, oddechl si venku a bylo mu

lehčeji a brzo zapomněl na vše na hlad i na byt když chodil po ulicích, neboť zde nebylo nikoho kdo by jej obtěžoval a odstrkoval.

A čím více se blížila doba, kdy bylo třeba vrátiti se do bytu, tím více mu bylo těsno, chodil zvolna, s tělem shrbeným oči jeho zíraly bojácně a nedůvěřivě.

Doma si netroufal hlasitě promluvit, netroufal si ani židli přestavit a občas bylo jeho chování jaksi podloudné, díval se po straně a skrýval se v koutě, tak jako kdyby měl nějaký zločin na svědomí. A do samotné duše jeho ulehlo konečně něco beznadějného, tajemného, samolibého; plachost pronásledovaného a útlocitného dítěte, je- muž padne bolestné slovo na srdce jako úder pěstí, měnila se znenáhla v neprostodušnost; že- brota, již byl pln celý jeho život a již mu ne- stále vyčítali, rozlíla se poznenáhlu po celé jeho povaze a když mluvil se soudruhům, který byl oblečen lépe než on, tu se jeho celá postava bezděčně zkrivila a jeho tvář byla ponížena a otrocká...

Těch myšlenek, jichž bylo jeho srdce plno, když putoval po prvé do Lublaně, nebylo už nikdy, nikdy již nezasvitly ze stínu otrockého ži- vota, jenž jej příliš záhy přetvořil ve starého a mrzutého hochu. Avšak na místo nich dostavily se myšlenky jiné, nerozumné a snivé, myšlenky smut- ného a nešťastného člověka, který hledá opory chvě- jící se rukou a nachází jí teprve ve světě, jež si byl sám utvořil a o kterém ví dobře, že si jej stvořil sám.

Dříve snil pěkně rovnou čarou: — dokončí školy, bude pánem a vezme matku i otce i všechny ostatní k sobě; bude to příjemné živobytí, bez starostí, plno lásky a tichého veselí. Nyní se však sny podivně rozvinuly, sáhaly bůh ví kam, nikde jim nebylo konce. Tiché radosti nyní nebylo — jeho štěstí bylo hlučné a blýskavé; vzpomínal si nejasně na otcovy romány a žil v nich; bylo mu, jako by byl již někdy okusil, téhož podivného života v zakletých městech, kde jest vše ze zlata a drahých kamenů, ve velikých městech, kde jsou paláce, tak že lublaňské divadlo je u porovnání s nimi pouhou kolibou a kde se vozí císař s deseti páry koní v pozlaceném voze po nesmírně široké silnici... Okusil již tohoto života a tento život čeká naň i v budoucnosti. Přihodí se něco neočekávaného, podivného a v témž okamžiku se vše změní, bude vší bídy konec a všechna vzpomínka na ošklivou minulost bude utlumena. Když četl o velikém vojevůdci, byl sám tímto vojevůdcem a ještě mnohem slavnějším; když četl o slavném umělci, byl také tímže umělcem a měl pytle peněz a rozsypával je jako plevy. Byl pěvcem a malířem, byl sochařem a hudebníkem — jakmile jen kde přečetl nějakou povídku, nějaký životopis, nějakou krátkou poznámku; z jednoho samého slova, z jediného jména, vyrůstal košatý strom nejsmělejších snů a rostl k nebesům a rozprostíral od obzoru k obzoru svoje větve... Tak se dělo za poníženým, plachým, stále zamyšleným jeho obličejem. Občas jej učitel vyvolal a tu se Lojzík ani nehnul, díval se do stěny očima tupýma...

»Mihove! Tys se velmi změnil, z tebe se stal lenoch a půjde-li to tak dále, nebude z tebe nikdy nic!...«

A z Lojzika se stal skutečně lenoch. Ubíral se zvolna do školy, snil po celé cestě a když přišel ke školní budově, z níž vyzírala tak nepřívětivá a pustá okna, tu mu bylo líto pěkných snů a on zabočil postranními cestami do stromořadí a do lesa, aby byl zcela sám a svůj a mohl si hrát se sny, jak se mu líbilo. Byl-li sám, tu mával rukou a mluvil nahlas; také mezi lidmi na ulicích se vždy z nenadání polohlasně zasmál. Ulekl se však svého hlasu, bylo mu hanba a on ubíhal dále, aby se po něm neohlíželi: »Co pak se ten hoch zbláznil?...« Upravil si život jiný, neboť skutečný život byl tak špinavý, plný starosti a hrůzy...

»Kam jsi se zamyslel, Lojziku?« tázala se ho matka. Z počátku kráčeli zvolna, ale v brzku počal Lojzík ubíhati rychleji, tak že mu sotva stačila. Hlavu měl skloněnou, ústa se pohybovala. Myslel z úplna jasně, jako by byl učinil velikou výhru v loterii a jakoby byl přijel na úbočí k matce v panském kočáru s dvěma páry koní.

Myslel si, že to bylo všechno skutečnost. Matka stála na prahu a byl tu také švec; mluvili o něm a matka byla všecka smutná, neboť přemýšlela jak jest hladov a roztrhán. »Kdo pak to jede tam v kočáře s dvěma páry koní? Ještě nikdy neobjevil se takový kočár na úbočí, pokud se pamatují za těch deset let!« — Matka ho pak ihned poznala. »Ježíš, Maria! — Lojzík v kočáře!« — On

skočil rychle dolů, ještě dříve nežli se koně zastavili. »Matko, vše je u konce! Jen brzo z úbočí, jen rychle matko! V městě mám veliký a pěkný dům — jen rychle matko!« — A vzal ji pod pažím a ubírali se dále, ba běželi s úbočí, s úbočí vyhanců, ztracených, prokletých lidí... dolů do překrásného života...

Vzpamatoval se, pohlédl kolem, oči jeho se probudily, matčin hlas přivedl je k vědomí... Smutná krajina kam jen pohled sáhal; blátivá silnice; sivé nebe — samota a smutek všude vřkol.

»Nyní nejsme ještě ani na půl cestě, — jak se ta silnice vleče, když jest bláto... Posledně když jsem šla domů, byla cesta o polovici kratší.«

»Tys unaven, Lojziku?«

»Nejsem zcela nic unaven.«

Ale byl unaven a krácel namáhavě; cesta zdála se mu býti bez konce; ještě od předešlého dne, kdy byl přeměřil tutéž cestu z města, byly jeho nohy odřené a pálily ho.

»Ale vy jste již unavena, matko?«

»Oh, nejsem unavena — jak pak by to bylo, kdybych byla už teď unavena.«

Avšak také ona byla unavena, když se ohlédla po silnici, která se vinula v nesmírné dálavě a pojal ji strach a ona pokročila rychleji, jako kdyby chtěla jediným pouze krokem přeskočiti dlouhou dolinu, jež se rozkládala od chlumu ke chlumu. Avšak pouze tělo její se sehulo, nohy pak stoupaly těžce a stejnoměrně jako dříve.

Mlha se zvedla, sivé oblaky visely na nebi a počalo pršetí.

»Máte, matko, peníze na celý dluh?« tázal se Lojzík a bylo lze postřehnouti, že otázku tu již dlouho v sobě tajil, již od předešlého večera, ale netroufal si ji vysloviti, neboť se bál, aby matka neodpověděla: »Však bude dosti poloviny; ať počká, Bůh se slituj!«

»Všechno mám, Lojzíku, nic se nestarej!«

Lojzík pokročil rychleji a veseleji.

»Kdybyste měla dosti peněz, matko, šel bych pryč odtamtud,... jen kdybych mohl jíti pryč odtamtud, bylo by pak vše dobře...«

»Jen malé strpení, Lojzíku, vše se již změní...«

A opět mu ulehlo na srdce něco hořkého a těžkého a tvář jeho vzala na se onen stařecký a příliš časový výraz opravdovosti, jež poznala Frantina na mužově obličejí.

»Myslím, matko, že se to nikdy nezmění.«

»Jen buď trochu trpěliv... nesmíš takto mluvit, je to hřích... Jestliže myslíš, že se to nikdy nezmění, pak se to také opravdu nezmění; nesmíš takto mysliti...«

Oba byli postříkáni blátem až ku hlavám; matka poněkud postála, aby si oddychla, avšak bála se, aby Lojzík nepostřehl její únavy a pokročila opět rychle. Avšak Lojzík to viděl a také jeho zabořely nohy, usedl by a odpočinul by si trochu.

»Vy jste unavena, matko?«

›Nyní budeme již v brzku na polovině cesty, jen rychle ku předu...‹

›Jestli jste unavena, matko, sedněte si trochu na okraj.‹

V jednotlivých sporých přestávkách stály na obou stranách silnice okrajní kameny, na nichž odpočívali chudí pocestní, když byla silnice blátivá a tráva promočena.

Matka i Lojzík sedli si naproti sobě a museli mluvit hlasitěji, aby si rozuměli.

›Psal něco Toník?‹

›Nic nepsal. Šel odtamtud pryč, nevím kde je.‹

›A otec?‹

›Také nic.‹

Seděli sotva minutu a pak pokračovali v cestě; nohy jejich byly stále těžší a neobratnější, byly jako dřevěné a ani se v kolenou nechtěly ohýbat. Kráčeli nyní již po rovině, jež se rozprostírala až k Lublani. Na levé straně se ještě stále zvedaly nízké chlupy, jež ustupovaly pozvolna stále více stranou a ztrácely se v dálavě. Skoro na každém byl malý, bílý kostelík; když tlouklo sedm, tu Lojzík smekl a oba se nahlas modlili; v samotě ozývala se jejich modlitba podivně a smutně jako zdoluhavý poutnický zpěv.

Uprostřed cesty stál u silnice hostinec, kde stávali vozkové. Nebylo před ním žádného vozu. Hostinský přistárlý člověk, s přívětivou tvář, z níž mžikaly dobrodušné oči, stál na prahu; vstal nejspíše teprv a šel se podívat na počasí.

»Vstupme dovnitř, Lojzíku, několik kapek slivovice ti bude třeba.«

Hostinský je pozdravoval již z daleka.

»Kam pak? Do Lublaně?«

»Do Lublaně! Dejte nám osminku slivovice.«

»Hoch je váš syn, toť se ví?«

»Můj syn, student!«

»A, student, vidal!«

Postavil na stůl pálenku a půl bochníka bílého chleba.

»A dobře se učí?«

»Dobře... jen kdyby bylo jenom učení!«

»Starostí má člověk, toť se ví!... Studování stojí, stojí!«

Do světnice vstoupila hostinského dcerka, třináctileté děvčátko; veliké hnědé její oči pohlížely bystře a veselé, drobná tvář její byla velmi něžná a téměř bílá, jakoby byla vychována v těžkém městském ovzduší. Lojzík se na ni ohlédl a bylo mu hanba, že byl tak chudě oblečen — nevěděl ani proč.

»Přines jen — cesta je ještě dlouhá — jen přines Aničko, kousek masa, kousek šunky!«

»Již jsme snídali, když jsme šli z domu... kávu...«

»Tož aspoň pro studenta, ať se chlapec nají, když je mlád, bude lépe studovati... Víte, také já měl studenta —.«

V jeho příjemném úsměvu objevilo se ihned cosi trpkého, ale odešlo to zase rychle.

»— a ten chlapec mi umřel, ubožák. Byl tichý a pilný... nu! Až půjde zase váš chlapec

kolem, ať se u mne přihlásí. O Vánocích, když jdou studenti na prázdniny, bývá jich vždy plno u mne, zůstávají až do noci a velmi je zde veselo . . . Tak, Aničko! Jen jez, hochu, s prázdným žaludkem nelze studovat!

Frantina a Lojzík jedli, dokud nebyl talíř prázden; hostinský stál opodál a hovořil. Bylo mu příjemno, když viděl člověka ve světnici. Nyní když byla železnice, přijíždělo málo vozů a stavení stálo o samotě, tak že sem přicházelo pouze v neděli několik sedláků z bližších vesnic. Byl to zámožný rolník a daleko v okolí byla všechna půda jeho. Po smrti ženy a syna bylo mu velmi krušno a smutek vnesl do něho něco dětského.

Když odcházeli, tu se Lojzík ohlédl; na prahu stála hostinského dcerka a jemu se něco v srdci pohnulo; kráčel lehčeji a myšlenky jeho byly veselejší; bylo mu, jako kdyby se byl dožil něčeho velmi pěkného.

Silnice vedla skoro rovnou čarou po rovině; nebylo viděti ani konce, ani záhybu; stromy, jež rostly podle silnice v dlouhých přestávkách, v dálavě se úplně spojovaly; a tam v mlze, velmi daleko, zvedalo se něco šedého. Lojzík poznal lublaňský hrad, zdálo se mu docela, že vidí na hřebeně dlouhou řadu mladých stromů. Avšak za krátko vše opět utonulo v mlze, jež se houlila od obzoru a opět nastala vůkol temnota, bylo viděti prostorné trávníky, malé lesíky a neplodné močály. Když byli vystoupili z hostince, byli veselí a zdálo se jim, že bude cesta nyní brzo u konce; silnice se však nesmírně vlekla a když se ohlédl

na zad, byl hostinec ještě zcela blízko, jako kdyby byli učinili teprve několik kroků. Nohy jejich byly již znaveny a následkem sezení ještě více neobratné a tvrdé.

›To už nemá žádného konce!‹ vzdychla matka.

›Snad přijede nějaký vůz,‹ odpověděl Lojzík a ohlédl se do zadu.

Z povzdálí přijížděl skutečně selský vůz, do něhož byli zapřaženi dva koně; vůz ujížděl rychle, tak že to stříkalo na obě strany až do příkopů.

›Snad nás vezme s sebou,‹ pravil Lojzík. ›Již mne vícekrát vzali . . . vůz je prázdný, toť se ví, že nás vezme.‹

Sedlák seděl na předku sám a poháněl neustále; vzadu ležely pytle a jak se vůz trásl a kolébal, pytle poskakovaly.

›Nevzal byste nás s sebou?‹ vzkřikl Lojzík.

Stáli u cesty a postříklo je po oděvu a po tváři; vůz se mihnul kolem, sotva že ho spatřili. Kráčeli tedy mlčky dále a teprve za dlouhou chvíli promluvil Lojzík.

›Půjdeme, však už není daleko.‹

Matka mlčela — bylo ještě velmi daleko a únava ulehla již na celé tělo a nohy se pohybovaly jako zdřevěnělé, ani je necítili. Také hlava byla těžká a bez myšlének a oči zíraly ospale. Kráčeli podle sebe, sklíčení, postříkáni blátem a nepromluvili skoro ani slova, dokud nepřišli k lublaňské mýtnici.

V samotě a tichu vrátily se Lojzíkovi sny, z nichž se byl dříve pojednou vybavil... Vezl se domů v kočáře s dvěma páry koní; vezl se po silnici, aby spatřil opět ony kraje, kde chodíval kdysi kolem všecek ubohý a hladový; vůz zastavil se před hostincem uprostřed cesty a hostinského dcerka stála na prahu a pohlížela naň s údivem a radostí, ježto byl tak pěkně oblečen.

»Mýtnici jest již vidět z daleka!« promluvila matka a Lojzík se probudil. Procítl a byl opět na blátivé silnici, hlava byla zase plna trpkých myšlének — tam je město a tam opět onen strašný život; cizí světnice, kde se nesmí směleji šlápnouti, ani nahlas promluvit a kde pohlížejí přísné, zlé oči.

»Budeme tam brzo,« odpověděl lhostejně.

U mýtnice si otřel o trávu boty, aby nešel do města všecek zablácen. Za krátko přišli ze silnice na dlaždění, do městských ulic. Vozy rachotily kolem, domy stály stále hustěji po obou stranách a stále byly nádhernější. Dříve se zdála Lojzíkovi cesta nekonečnou, ale nyní byla podivně krátká, ulice se řadily za ulicemi jakoby se míhaly kolem; již byl tamto dřevěný most, již zabočila ulice vzhůru k jeho bytu. Kráčeli stále volněji, čím blíže přicházeli. Před domovními dveřmi stanuli. »Musíme nahoru!« pravila matka a šla zvolna chodbou po schodech a pavlačí. Když byli přede dveřmi vzala matka za kliku, ohlédla se na Lojzíka a otevřela zvolna a opatrně, jako když přichází zloděj do prázdné světnice a ohlíží se pátravýma a plachýma očima,

nohy máje ještě na prahu pouze tělo sehnuto, tak aby mohl snadno a rychle zavřítí dvěře a zmizeti, kdyby v koutě něco zaharašilo.

Paní byla v kuchyni, spatřila je a nepozdravila.

»Dobrý den, paní!« pravila Frantina ještě mezi dveřmi, »přinesla jsem vám, co jsme dlužní. Nehněvejte se nikterak, že jste musila trochu čekat.« —

Paní připravovala těsto na závin, ale ani se neohlédla, když mluvila.

»Víte, milá ženo, nemám ráda takových obtíží. Nemůže-li kdo platiti v pravý čas, at si vybere jinde; dostanu studentů, kolik bych jich chtěla, on ale sotva najde kvartýrskou, která by měla tolik trpělivosti.« —

Matka vytáhla peníze a vypočítala je na stůl; paní pohlédla po straně, přepočítala je jediným pohledem a vrátila se opět ku své práci.

»A také chlapec není více takým, jakým býval; jest zavilý a lže. Posledně, v neděli, řekl, že půjde na nešpory, ale viděli ho venku v lese. Budete vidět, že z něho nic nebude!«

»Což jsi opravdu lhal?« tázala se ustrašená matka.

»Opravdu!« odpověděl Lojzík. Spatřil, jak se mu kmitl před tváří přísný pohled, avšak nyní byla vedle něho matka a tu se nebál.

Paní neřekla matce ani »sedněte si!« a tak po nějakou dobu stála v rozpacích, konečně se krátce poroučela a Lojzík jí doprovázel.

»Proč jsi lhal?« tázala se ho matka.

»Kdybych byl řekl, že půjdu do lesa, tu by mne byla nepustila z domu, já však nemohu býti doma... nemohu býti doma!« opakoval hlasitěji, ba skoro vykřikl a matka umkla. —

Za krátko po obědě vypravila se na zpáteční dlouhou cestu; měla strach před nekonečnou dlouhou cestou a odkládala ji od minuty k minutě, dříve nežli vstala. Také Lojzík bál se rozloučení; dokud byla matka v městě, cítil se býti jistým a nebál se lidí. Před školou se rozloučili a když se matka ještě jednou za rohem ohlédla, viděla, že také Lojzík ještě stojí přede dveřmi a pohlíží za ní. Oběma bylo těžko, jako kdyby se něco mezi nimi přetrhlo, že jsou nyní druh od druhu nesmírně vzdáleni a oba samotní a opuštěni...

Nadcházel soumrak a počalo pršet; zároveň se zvedl vítr a celé pláštve deště lily se jí do tváře. Cesta byla podobna občas hnědému, blátivému jezeru, voda jí sáhala přes kotníky a lila se s hora do střevců a nohy její stoupaly jako bosé ve chladné vodě.

Uprostřed deště, v nepřívětivé samotě, kde nebylo nikde človíčka vůkol, opanovala ji veliká beznaděj. Stmívalo se, lilo se stále více, vítr jí rozvazoval šátek a srážel ji ze silnice k příkopu. Kráčela jako opilá a kdyby jí byly nohy jen na okamžik klesly, byla by padla beze vší vůle, ale i beze strachu, poddávajíc se hroznému osudu. Bezúčelno jest, jestliže se člověk vzpírá osudu; život ubíhá dále svojí cestou a nedá se změnit.

VII.

Františka, sestra studenta Lojzika, seděla u stolu na kraji židle, připravena jsouc na cestu. Na lavici vedle kamen ležel veliký uzel; v něm bylo Františčíno prádlo a její nedělní šaty. Šátek měla již na hlavě, pila ještě kávu, jež byla vřelá, tak že by si byla rty spálila. Tenkrát bylo Františce čtrnáct let a vypravovala se do služby. Byla malá a útlá, ale tvář její byla kulatá, pouze trochubledá a také rty její nebyly příliš červené. Oči její, jež byly jinak jasné, byly nyní uplakané a zíraly smutně.

Vedle matky seděla za stolem suchá, obstaralá ženská s kostnatým obličejem, na kterém visela svadlá, sivá, velmi vrásčitá kůže. Když jedla, bylo možno postřehnouti, že jí schází zuby, spodní ret se jí zvedal ku špičatému nosu. Přišla, aby vzala Františku s sebou a doprovodila ji do služby, do malého městečka, vzdáleného as tři, čtyry hodiny; obstarala jí službu u pánů, u notára, který potřeboval děvče k dětem. Františka se loučila a přicházelo jí to těžko, v posledním okamžiku dostala strach před cestou do světa i před ženskou, která jí brala s sebou, jako kdyby ji prodávala; i lidí se bála, do jichž služeb se vypravovala. Byli to pani — tvrdí a nemilosrní.

Naproti Františce seděla matka s lokty o stůl opřenými. Tvář její velmi byla sestaralá, byla hubená a na lících jevily se hluboké důlky; zírala mžourajíc, na dva sáhy již nerozeznávala lidí a dívala-li se déle, oči jí slzely.

Ženská pobádala k odchodu a Františka vstala.

›Musíš-li jít, tož jdi!‹ pravila matka; přistoupila blíže, aby viděla zřetelně na Františčinu tvář.

V tom však položila Františka uzel na lavici a odpověděla rychle.

›Zůstanu, matko!‹

›Ne... ne... ne!‹ odpověděla ženská a uchopila uzel. ›Nyní jsme se již domluvili jak a co. Již jsi dost stará, než abys se držela matčinych sukni ... Ani se nemusíte tak loučiti, jako kdybyste se posledněkrát viděly. Však přijde občas domů, některou neděli...‹

›Tak s Bohem, Františko!‹

Jako mimochodem dotknula se matka rukou Františčinu tváře a v téměř okamžiku Františka zaplakala. Ženská ji vzala za ruku a vlekla ji ke dveřím.

›Co pak ještě nebude konec? Co pak jest to!... V deset musíme tam býti... Nu, s Bohem, Mihovko!‹

Šly a matka vyšla s nimi přede dveře. Neplakala, oči jí jen slzely jako vždycky a tvář její zdála se býti zcela klidna. Hleděla dolů tam po úbočí, do mlhy, jež byla neustále před jejíma očima a tam kolébaly se dva stíny, — jeden z nich byl malý a útlý, mlha houstla, stíny zmizely.

Matka vrátila se do světnice, usedla na lavici a hlavu přidržela rukama.

›Všichni odešli, mé děti a nechali mne samotnou... Do světa šli, zavržení, ztracení!«

Veliký černý růženec visel u kamen. Vzala jej do ruky a rty její pohybovaly se jako v modlitbě; avšak myšlenky její byly tupé a těžké, plazily se po zemi a nemohly se povznésti.

* * *

›Co budeš živit dítě, když nemáš sama co jíst! Je dost stará, ať jde sloužit!« —

›Co by dítě strádalo doma, když jest venku dosti chleba! Byl by to hřích — a nyní jsi už docela nemocná!«

›Budeš-li ji míti neustále doma, nenaučí se ničemu — což bude po celý život u matky?«

Tak a podobně mluvili sousedé, Františka šla sloužit a matka zůstala doma. Zůstala samotná ve veliké prázdné světnici, kde byl na stěně pouze ještě špinavý, sivý obraz, v koutě stará a rozlámaná postel, u okna stůl a dvě židle a u kamen lavice. Skříň, truhly a ostatní židle rozlámali a spálili v zimě, když byl mráz a víchř fučel velikými šterbinami do oken.

Nohy jí občas otékaly, tak že nemohla choditi; šla-li dělat na pole, dostala pouze oběd a desetník na den, byla druhým jen v cestě a brali ji do práce pouze z milosrdenství. Spravovati více nemohla, neboť neviděla na stehy a mimo to jí bolely oči zírala-li delší čas skrze brýle. Do jizby vešlo úplné, surové, nřhé a zahanbující mužactví, usedlo za stůl, tak že byl v jizbě neustálý mráz a strach.

Zhusta přišel se k ní podívat švec a přinesl chleba, jež položil na stůl, jako by mu bylo hanba před skytáním milosrdenství. Byl již starý, neholil se již ani a jeho tvář byla celá porostlá sivou, štětinatou bradou. Mihovka se ho bála, když mluvil, tu jako by řezal slova ze srdce, tak byla strašná a tak dobře je poznávala i ve svém srdci. Občas nemluvil nic, pohlédl sotva do světlice a šel dále; ale, když byl opilý, tu usedl ke stolu a seděl dlouho až do soumraku, dokud se nevrátil opět do krčmy. Žena mu byla zemřela na souchotě a to jej velmi sebralo; vzpomněl si teprve po její smrti, že ji měl rád.

Také písař byl velmi sestaral; byl suchý jako tříška a v sivé jeho tváři nebylo znáti ani kapky krve. Syn jeho byl již na zkušené a chodil Bůh ví kde a nedal o sobě věděti. Přišel-li na úbočí listonoš, stál písař na prahu a díval se nezahne-li snad k němu; listonoš stoupal zvolna vzhůru a písaři se již zdálo, že jde rovnou k němu — avšak on pokýval zlehka hlavou a šel dále.

Lidé sestarali, pozměnili se, jen úbočí samo se nezměnilo. Zemřel-li některý chudás, přišel do prázdné světlice druhý a zdálo se, že jest zcela nebožtíkovi podoben. Tentýž vyschlý obličej, tytéž zoufalé temné oči. Také chudé chatrče se nezměnily, rozpadávaly se tak zvolna, že bylo lze postřehnouti jen v desíti letech malé změny; omítky nebylo na žádné, z nich a na slaměných střeších, pokud je neorval a nerozmetal podzimní vítr, vy-

růstal mech; okna byla tu a tam zalepena papírem . . .

Dole v městysi však se život měnil; nové domy povstávaly, přicházeli noví lidé, bylo tam stále hlučněji a veseleji; ale čím více se městys rozšiřoval, tím více bylo úbočí plné. Dříve byly některé světnice zcela prázdné; nikdo v nich nebydlel a vítr fučel rozbitými okny. Nyní se shromažďovali pod takovou střechou sami lidé, jež vyvrhl život před prah. Městys se šířil, úbočí pak se plnilo — čím větší byla kuchyně, tím více bylo pomejř.

* * *

Písař doufal.

»Kdo ví, vždyť není nikde zapsáno, že by museli všichni zahynouti. Přejde snad dnes nebo zítra a bude mi oporou na stará leta. Očekávám ho.«

Očekával syna neustále; když se ozvaly pod oknem kroky, když zaskřípaly dveře, vždycky se vzbopil.

»Svět je veliký a proč by zrovna on nenašel místa, kde by bezpečně seděl. Nepíše mi, čeká, za to mne pak z nenadání obveselí... Budete vidět, jak se vrátí...!—«

A viděl ho před sebou, velikého, černě oblečeného se zlatým řetízkem na vestě: »Dobrý den, otče, vy jste snad myslil, že nepřijdu!«

Tak nebylo minuty, aby naň nemyslíl; mluvil i snil o něm.

Švec však o ničem nesnil, v nic nedoufal. Dcera jeho šla sloužit k sedlákovi, syna dal

k obuvníku do městyse, k témuž, jež jej byl vyhnal na úbočí. Zůstal sám a nebyla mu dlouhá chvilka; za dne spravoval, večer pak seděl v krčmě.

»Já nedal děti tak daleko,« pravil, »a to proto, aby našly spíše zpáteční cestu na úbočí.«

Ale když šel kolem stavení, kde samotařila Mihovka, tu jej postrkovalo něco podivného ke dveřím. Nebyla to naděje, spíše to bylo bezděčné přání, aby se nevyplnilo jeho smutné proroctví: »Všichni upadnou v niveč a vrátí se na úbočí a na úbočí zahynou, jak jim bylo usouzeno od začátku!« —

Mlčel a čekal jestli Mihovka promluví, avšak na její tváři viděl, že se nic nezměnilo a téměř zlovlná radost probudila se v jeho srdci, zvláště byl-li opilý.

»Nic nepíší? Toť se ví, že nepíší!... Jak by psali, když se mají hůř nežli my. My žijeme takhle klidně a strádáme doma, ve vlastní světnici, kde nás živý člověk nevidí, aby se nám mohl posmívat. Avšak strádati mezi cizími lidmi, to jest vždy něco jiného; strádání ještě není nejhorší — potloukati se kolem, prositi lidí, jež tě odhánějí od prahu — to je zlé, Mihovko! Kdyby jen byly zůstali na úbočí! Co je vyhánělo ven? —«

A samotné Frantině zaťukalo něco na srdce: »Proč vlastně šly?«

Stále menší byla její naděje, sama jí více nevěřila a jen si tak občas hrála s krásnými

myšlenkami, o nichž věděla, že jsou dětinné a že se nikdy nevyplní...

Do Lublaně šla před rokem, na podzim. Přišla do jeho bytu, ale Lojzika tam nebylo.

»Kde je Lojzík?«

»U nás není — nebudu přece mít lidi zadarmo na bytě.«

Frantina div neupadla.

»Kam šel?«

»Nevím; nešla jsem za ním.«

»Kdy odešel?«

»Bude tomu již měsíc; což vám nepsal?«

»Nepsal!« odpověděla Frantina a usedla na židli v kuchyni.

»Také do školy poslední doby nechodil,« hovořila paní dále. Byl zcela zanedbán, ztracen. Chodil roztrhán kolem jako lump, kalhoty měl po kolena rozeklané... Však mu také shledali někoho, koho by učil; byl by si vydělal dva zlaté za měsíc, ale pustil to; ani čtrnáct dní tam nechodil.«

Frantině doléhalo něco těžkého na rámě; klonila hlavu a neslyšela již ničeho. A paní vypravovala dále.

»A také jinak bych ho byla neměla na bytě. Byl nepoctivý -- přišla-li jsem někdy do kuchyně, viděla jsem, jak si ukrojil kus chleba; ani se nepohnul, vstrčil chléb zvolna pod kabát a šel na ulici... Ten úplně propadne, nebude z něho nic. Také na Boha zapomněl a nyní se mu za to tak vede. Večer nedbal, aby se modlil; když drnží poklekli, tu se pěkně svlékl a ulehl. Do kostela

nešel nikdy, ležel doma v neděli po celý den, ani se neobul. Ovšem, měl také takové boty, že by se byli lidé za ním ohlíželi; avšak do kostela mohl přece snadno jítí, neboť Bůh nedívá se na boty . . . «

Když paní ještě mluvila, Frantina zvolna vstala a šla ke dveřím.

»Tož mi nemůžete pověděti, kde bych ho našla?«

»Říkají, že byl poslední čas u divadla; kde bydlí nevím . . . Kdyby býval jiným, snad bych byla měla s ním ještě trochu trpělivosti, ale takto ještě pohoršoval druhé a proto jsem mu řekla — — «

Frantina otevřela dvře a vyšla. Ulice se křižovaly, cizí domy, cizí lidé. Netázala se nikoho po Lojzíkovi, ale dívali se za ní, když klopytala a narážela o lidi. Pak už ji v městě nikdo nespatriil.

»Ztratil se, jakož mu bylo souzeno od začátku . . . «

* * *

Frantina byla samotna a světnice byla plná vzpomínek, jež jí šepotaly do ucha, hovořily nahlas, sestupovaly se stěn, zvedaly se ze země a točily se kolem ní. Usmála se občas, když mluvily příjemně a ji chlácholily a těšily . . . Tenkrát viděla za stolem muže, jenž byl ještě mlád a vesel, ne tak mrzut a sklíčen, jako když se loučil. Také ona sama se změnila, když se změnil on: chodila lehce, oči její byly bystré,

jako kdyby jí bylo dvacet let a jakoby teprve před hodinou odložila svatební věnec — jediná pouze noc byla mezi tím a strašné sny oné noci se k ní vracely. Jako kdyby žila dlouhým životem plným hrůzy a utrpení; muž odešel, zmizel a zemřel mezi cizími lidmi; měla tři děti, tři hezké a přívětivé děti, ale všechny odešly a zemřeli mezi cizími lidmi. Pracovala do krve, všechny noci se promodlila, ruce její byly slabé; avšak vstoupila do nich veliká síla a mocnou silou bránila děti své, držela je za ruku, aby jí je nevytrhli z náruče a nezahnali do světa — ale odešly přece druh za druhem a ona běžela za nimi, jak šly po úbočí, za nimi běžela po nesmírné osamělé krajině, ale nedohonila je už, zmizely, mlha byla před jejíma očima a nohy jí vypovídaly službu, klopýtaly, ona upadla a čelo její narazilo o kámen vedle cesty...

To byly samé strašné sny, to byla jediná pouze noc a ta minula... Nyní však se vrátil muž — ale hle, vrátily se také děti, Toník přišel, přišla Františka a také Lojzík přišel, byl pánem a smál se, jako se dříve nikdy nesmával... Mezi prsty chrastila zrna velikého černého růžence, ale se stěn hovořilo to dále, vesele to rozprávělo a vypravovalo o krásném životě, jež tam venku panuje:

»Tak jste se starala o nás, matko, dávala jste nám jisti, kdy jste si sama nedopřála chleba; žebřala jste na nás, kdežto pro sebe byste byla nepronesla slova; odívala jste nás, kdežto sama jste se třásla mrazem; nyní, matko, budeme my

vás živiti a oblékati a budete míti všeho s důstatek...“

Bránila se, usmívajíc se, tak ji obsypávaly laskavostí a vděčností...

Hrála si pouze s krásnými myšlenkami a nevěřila jim; ale přece je volala a bála se, aby jí nezmizely; ony prostířely světlý závoj před hrůzou, jež byla v zadu a zírala — ta tam neustále svýma dutýma očima... Ale jakmile se závoj zvednul, tu se zachvěla a zaštkala, tu nadcházely strašné myšlenky a naplňovaly všecku samotou.

Kam odešel tvůj muž, který tě miloval a jehož jsi i ty milovala? Nedržela jsi jej dosti za ruku, pustila jsi ho; neboť jsi ho málo milovala; tvá láska byla příliš slabá, aby jej byla uchopila silnýma rukama a přitáhla jej k tobě. Šel jako poutník bez domova a ztratil se, zemřel mezi cizími lidmi; nebylo nikoho, kdo by mu byl řekl laskavého slova a v poslední hodině mu zatlačil oči.

Kam odešel tvůj syn? Vzpomínáš-li si, jak jste šli po úbočí dolů po osamělé cestě a jak se díval do země a nepromluvil ani slova velikým smutkem, jež mu ležel na srdci. Odešel, jako na smrt odsouzený a šel za otcem — ztratil se a zemřel mezi cizími lidmi.

Kde je tvá dcera, jež byla ještě tak malá a slabá a již si vyhnala z domu mezi cizí lidi, kde se ztratí a zemře na těle i na duši?

Kde je tvůj syn, jenž odešel na cesty s tak velikou nadějí a ztratil se ve světě jako kousek papíru na větru?

Kde jsou všichni, kteří tě milovali a jež jsi i ty milovala? Odešli a nevrátí se více ...

Černá zrna růžence chrastila mezi prsty, rty se pohybovaly v modlitbě — avšak myšlenky plazily se po zemi těžké a znavené, nebesa se neotevřela, aby mohl mezi ně zasvitnouti světlý paprsek ...

* * *

V dlouhotrvajícím podzimním dešti blížil se zvolna vysoko naložený vůz po silnici k městysi. Nahoře na pytlích a bednách třásl se člověk v rozervaném oděvu a poskočil vždy, jakmile kolo narazilo o kámen. Bídné herky kráčely podřímujíce a také vozka dřímal; jakmile zakýval hlavou, tu se mu vylila voda z klobouku na kolena. Vůz jel zvolna k městysi, zastavil se před nejbližším krámem a člověk v rozervaném šatě slezl s vozu. Ani se neohlédnuv kráčel drkotavými a znavenými kroky dále, promočen, s tělem sehnutým, v ruce třímaje malý uzlík. Když šel kolem krejčího, tu ho krejčí přivítal na prahu:

„Hej, Toníku! Mihove!“

Ale tento se ani neohlédl, jako kdyby ho nebyl slyšel a kráčel dále směrem k úbočí. Byl velmi suchý, sklíčený, zachmuřený s očima mžouravýma. Řídké kníry vyháněly mu na bradě a pod nosem, tváře jeho byly vpadlé a prozrazovaly souchotě. Když kráčel po úbočí oddechl si za každým druhým krokem, zastavoval se díval se vzhůru.

Švec se právě ubíral do krémy když se s ním setkal.

»Mihove! Buďto otec, nebo syn?«

Poutník chtěl jíti dále.

»Stůj, člověče! Což neznáš ani tvé sousedy?«

Přistoupil k němu a vzal jej za rámě. Toník se naň ohlédl a zamžoural vyvalenýma, červeně vroubenýma očima, jako kdyby byl pohleděl do světla.

»Syn to je, avšak kdyby se na něj nepodíval z blízka, zmýlil bych se. Co tě přivedlo nazpět na úbočí?«

»Jest otec již doma?«

»Tvůj otec? Není dosud doma a myslím, že přijde také, jako i tys přišel... Pojď trochu se mnou, hochu!«

»Musím domů.«

»Jen se nestarej, přijdeš beztoho příliš záhy a tolik toho nevypijeme, aby to nemohlo do krku.«

Popohnal jej před sebou do krčmy.

»Čtvrtinku přineste!... Nyní pěkně pij a vypravuj.«

Toník však mlčel a zíral před sebe na stůl. Švec pil.

»Tož pij! Budeš střízliv a umlkneš, až budeš v hrobě; nyní však mluv a pij!«

Toník vypil na doušek.

»Nu, jak pak to chodí ve světě, he?« tázal se švec hlasem poněkud vysměvavým.

»Myslil jsem, že jest otec doma,« odpověděl Toník zamýšlen. »Posledně v noci, budou tomu již dva měsíce, stál jsem u okna. Otec šel kolem

a volal na mne. Bylo světlo, viděl jsem ho zřetelně.«

»To se ti něco zdálo, hochu!«

»Nic se mi nezdálo. Stál jsem u okna a on šel kolem a volal na mne.«

Odmlčeli se; švec naléval.

»Kde pak jsi byl tenkrát?«

»Nevím, bylo to snad v Zálesí — ale snad ne...«

»Jak to... u čerta! To budeš přece vědět kde jsi byl! Kde pak jsi všude chodil?«

»Po světě, kudy mne honili.«

„Což pak jsi neměl žádné práce?«

»Nevidím.«

Švec se trochu zamyslel.

»Nu, ovšem, jest-li nevidíš... Proč pak jsi tedy šel odtud?«

»Co bych byl dělal doma?«

»Co doma? Proč pak jsi se nyní vrátil?«

»Vždyť jsem se nevrátil! Přišel jsem pouze mimo a půjdu zase dále.«

Švec se divil stále více, díval se po straně na souchotinářský jeho obličej, jenž se klonil nad stolem a v jeho pohledu bylo cosi jako soucit.

»Kam půjdeš?«

»Kamkoliv! Jako jsem posud chodil.«

Švec se zlostně usmál.

»Dokud nezůstaneš ležet v některém příkopě, co?«

»Dokud nezůstanu v některém příkopě!«

Oba zůstali v krčmě až do soumraku. Po té se Toník zvednul.

Stavení kam směřoval, bylo zrovna takové, jako když je byl opustil. Vstoupil do síně a otevřel dvéře. Matka seděla u kamen, zvedla hlavu a upřeně se naň dívala. Toník položil uzlík na lavici a usedl ke stolu.

»Jak se máte, matko? Sel jsem tak kolem, na vás se podívat a vešel jsem do stavení, abych k vám trochu nahlédl.«

Mluvil zvolna a ihned na to zakašlal hlubokým kašlem.

Matka přistoupila k němu, sklonila se až k jeho tváři, aby ho zřetelně viděla a pak zaplakala.

»Proč pláčete, matko?« podívil se Toník.

»Co ti tam ve světě udělali, že jsi tak ubohý a nemocný?«

»Nic mi neudělali... Což otec, nebyl dosud doma, matko?«

»Nebyl.«

»Když jsem jednou stál u okna, bylo to v noci, před dvěma měsíci, šel kolem a volal na mně.«

Matka sebou trhla.

»Já jej také slyšela — budou tomu dva měsíce a bylo venku světlo. Také zde šel kolem a zavolal do světnice; když jsem přistoupila k oknu, nebylo tam nikoho — ale tam po úbočí kráčel jeho stín a ztratil se v písařově chatě...«

»To umřel!« zvolal Toník klidně a opřel se lokty o stůl.

»Co dělá Lojzík?«

»Nestuduje již, ztratil se.«

Toník se ani nepohnul.

Ve světnici se setmělo, seděli ve tmě a bylo vidět pouze dva bleďé obličejje. Toník vstal.

»Já nepůjdu ležet, matko — zítra musím dále.«

Matka vzala ho za ruku tak silně, že jej až zabořelo.

»Kam půjdeš? Kam že musíš jít?«

»Dále! Přišel jsem se na vás pouze podívat a nyní jsem vás viděl.«

»Nikam nepůjdeš, Toníku, dítě mé!« mluvila matka měkce a něhyplně. »Zůstaneš nyní u mne. Počkej, uvařím ti večeři, jsi hladov... a světlo udělám, abychom viděli... a pak půjdeme spát...«

Uvařila kávu, přinesla chléb na stůl a po večeři mu pomáhala, když se svlékal; uložila ho ku spaní jako dítě a sama ho přikryla. Usnul brzo, ale dýchal hlasitě a těžce. Čelo jeho bylo vrásky pokryté, obrví stáhnuté a na tvářích objevil se stín chorobné červeně, ústa byla suchá, rozpukaná a horká; těžký, páchnoucí dech vycházel mu z úst...

Sotva že se na zítří rozednilo, zbudil se a chtěl se rychle oblékati.

»Kam pak, Toníku?« tázala se matka, uleknuvši se a skočivši s postele.

»Musím,« odpověděl Toník, chtěje uchopiti spodky, jež byly na zemi, zavrával a upadl a loktem udeřil o dvéře.

»Tonku,* zvolala matka a poklekla k němu. Pohledl na ni vodnatýma, klidnýma očima, ústa jeho byla krvavá a ruka, jíž se opíral, tkvěla v louži krve. Hlava se mu klonila, matka mu položila ruku kolem krku a zakrvácela si prsa.

Tonk umřel ještě téže noci.

* * *

Krásné myšlenky docela vymizely, ačkoli v nich bylo málo naděje a ve světnici uhostila se samá hrůza.

Venku pak se blížila zima, již zachyňvala se okna ve větru, jenž fučel od severu. Na úbočí se zimy báli; pálili nábytkem a ukradenými poleny, avšak mráz přicházel rozpraskanými dveřmi, rozbitými okny a led tvořil se na vlhkých stěnách. Skučení a vzdychání větru spájelo se s nářkem nemocných, kteří leželi v chladných světnicích, oděni pytlou a starými cáry. Kdo měl peněz na kořalku, proseděl celý den v krčmě, za noci pak spal hlubokým spánkem pijáka a mrazu necítil.

* * *

»Ztratí se a vrátí se opět na úbočí a zde zahynou, proto, ježto jim to bylo souzeno již od počátku!« — pravil švec.

Matka čekala na ně a čekaly na ně holé stěny, na nichž se tvořil led, aby je přijaly do poslední náruče, vyhnance, kteří přicházejí umírat.

Venku byla zima, okna se otřásala větrem, který přicházel od severu.

Někdo se venku ozval, zaklepáno na dveře, přišla Františka; vracela se zvolna, jako zlodějka do rodné jizby. Na hlavě měla klobouk, vyrudlý a roztrpený; její oblek byl městský, ale zašpi-něný a uválený, střevice měla roztrhané a na rukou rukavice, z nichž jí prsty čouhaly. Byla větší, ale ještě více drobná, nežli když odešla. Tvář její byla bílá, průsvitné oči pak pohlížely plaše a patrně slzy zařízly pod nimi dvě hlubokých rýh.

Matka šla opět vařit kávu.

›Jen když jsi se vrátila, Františko, nyní bude vše zase dobře!«

Františka pila kávu a mluvila zvolna a klidně.

›Nevrátila jsem se, matko; přišla jsem jen tak kolem, abych nahlédla domů, co tu děláte. — Zítra půjdu do Lublaně.«

Matka ji vzala za ruku.

›Nikam nepůjdeš, Františko, zůstaneš u mne... Venku ve světě je tak strašno... a mráz jest a zima.«

›Musím, matko!« odpověděla Františka a zírala na stůl.

›Co bych dělala u vás? Musím do služby.«

Ohlédla se kolem po studené, prázdné jizbě, na matku, jež byla všecka sklíčena, tvář majíc rozbrázděnu sterými vrásky a čárkami, oči polo-slepé, tiché a bojácné; ústa se jí křivila k pláči jako dítěti, ale hlasu nevyšlo z hrdla.

•Kde jsi chodila tak dlouho, Františko?•

•Byla jsem v Gorici, potom v Terstu, nyní půjdu do Lublaně. Nepsala jsem vám, poněvadž jsem měla smutné živobytl. Přišla jsem nyní, neboť jsem myslila, že je otec doma... Když jsem byla v kuchyni a plakala jsem, přišel ze zadu ke mně a dotknul se mého ramene a zticha mne zavolał... Bylo to před dvěma měsíci a měsíc svítil do kuchyně...•

Matka skláněla se blízko k ní, aby jí viděla dobře do tváře a bylo jí jakoby viděla tu tvář někde druhdý, v dávné minulosti. Celý její život mihnul se kolem ní — a viděla tutěž tvář na napjatém plátně. Pouze tvář to byla a kousek života, rukou nebylo. Na hlavě široký bílý klobok růžemi okrášlený; pěkně zdobená halenka zlatem protkaná; oči veliké, zvědavé, dětinné a plachý úsměv na ústech. Kdy se jí toto zdálo, kdy to bylo? Něco jí zabořelo v srdci, zapomenutá a nejasná rána poněkud zabořela, jako kdyby se jí právě byl někdo z lehka prstem dotknul; zabořelo pouze okamžik — sny prchly mimo a zmizely dříve nežli jim porozuměla.

V lampičce nebylo oleje a tak seděly bez světla. Z protějšho stavení padal sem oknem paprsek světla zrovna na Františčinu tvář, jež byla ve světle tom ještě drobnější a bledší; v uších se jí bleskotaly veliké skleněné náušnice.

•Co pak ti tam ve světě, Františko, udělali, že jsi přišla domů tak nemocná?•

Františka vypravovala dlouho do noci, když již ležely obě v posteli a matce se zdálo, že se

vrací dávná její minulost, podoba za podobou tak jasně vše a pravdivě, jako by se vše odehrávalo v oněch polozapomenutých časech, jež se byly proměnily již v nejasné sny.

Okna drnčela větrem, měsíc venku svítil; švec vracel se z krčmy a prozpěvoval.

* * *

Pozdravil ji vesele a přívětivě jako kdyby ji byl znal již ode dávna. Bylo to na večer, z jara v osamělé ulici, kde stálo po obou stranách mladé, zaprášené stromořadí. Stanula a ulekla se, srdce jí zabušilo podivnou radostí. Bylo jí tenkrát patnáct let a její tvář byla všeka ještě dětská. Stála před ním a hleděla do země a tváře jí hořely. On se usmál a pohládl ji.

»Jak se jmenuješ?«

»Frantina.«

»Toť se ví, jako bys mohla mít jiné jméno. Proč pak jsi zde již tak dlouho nebyla, Fanny? Čekal jsem na tě, věděl jsem, že přijdeš sem — večer za večerem jsem čekal a tys tu nebyla. S těžkostí jsem tě očekával, Fanny!«

Usmíval se a jeho usmívající oči svítily podivně — byl v nich soucit i láska i veselá rozpustilost zároveň.

Byl mladý a krásný, byl oblečen jako pán, měl pěkně nakroucené knírky a poněku rozčuchané vlasy, jež se draly z pod bílého slaměného klobouku a vinuly se po čele v pěkných kučerách.

»Tam v zadu je lavička, Fanny, není tam nikoho a je temno; pojď se mnou a sedneme si tam trochu.«

Vzal ji za ruku a šli a usedli na lávku. Tam bylo stromoví košatější, kaštany již kvetly a zavanul-li vítr, padaly na lávku vonící květy.

Když tak seděli, položil jí pravici okolo krku, levicí pak jí pozvedl tvář a políbil ji na rty, tak že se všecka zachvěla, když ucítila na tváři jeho kníry.

»Hleď, Fanny, čekal jsem na tě a věděl jsem dobře, že přijdeš, pouze se mi zdálo podivným, že jsi tak dlouho nepřicházela... Ale tvoje srdce je plno. milosrdenství a proto jsi přišla. Věděla jsi, že je mi opět těžko u srdce a že potřebuji tvé líbezné potěchy a jako jsi přicházela vždycky v takových dobách, tak jsem na tě čekal i nyní. Co jsi dělala tak dlouho, kde jsi chodila?«

Zasmál se a nečekaje odpovědi, políbil ji.

»Můj život, Fanny, byl po celý ten čas tak divoký a nerozumný, že se za to stydím a že jsem všecek unaven; byl skutečně již čas, že jsi přišla, byl jsem již všecek nemocen a volal tě neustále... Hleď, tak se dostavují ony hodiny, když je člověk syt hříchu a života a žádá si trochu samoty, trochu té tiché a nevinné lásky, a takového drobného, dětského, plachého obrázku, jako jsi ty, Fanny! Pak si znávané srdce odpočine a připravuje se na nové hříchy; proto se pak opět vrací, když přijde únava a smutek...«

Smál se a líbal ji.

»Jak jsi dětinská, hezká a nerozumná, o, Fanny, jako vždycky! Nyní se mi zdá, jako bych se ani nemohl tvé tváře a tvých očí nasytiti... Ale přijdeš Fanny! Přijď š každého večera?«

Frantina přicházela každého večera. Kaštany šuměly a vonné květy padaly na ně.

»Jednou, Fanny, byl jsem ve Vídni a zabloudil jsem docela na předměstí, tam kde je vzduch pln prachu a továrního kouře. Tam jsou hezká děvčata, Fanny, mají bledé tváře a veliké smutné oči. Tam jsem se s tebou setkal za soumraku a zrovna jsi byla tak jemná a drobná jako nyní a zrovna takové oči jsi měla, snad jsi byla ještě mladší. Nesla jsi v rukou velikou krabici — to nebylo hezké — a kráčela jsi rychle, abys mne nemohla viděti, abych na tě nemohl promluvit. Ale promluvil jsem na tě, neboť jsem tě byl ihned poznal. Také ty jsi mne poznala a zasmála jsi se na mne. Tenkrát jsme příjemně žili — každého večera v dlouhých předměstských ulicích já a ty, vstoupili jsme do té neb oné chodby a líbali jsme se. Občas šel někdo kolem — vzpomínáš si? — a podíval se na nás tak divně: »Co pak ten člověk chodí s takovým dítětem?« My jsme se však smáli a vstoupili do chodby... Pamatuješ se, jak jsi byla pak u mne v atelieru? Dal jsem ti na hlavu veliký bílý slaměný klobouk okrášlený růžemi, tys oblékla barevnou halenku zlatem protkanou, krátkou bílou sukénku a měla jsi malé, jemné střevíčky. Tak jsem tě maloval, tys pak pohlížela zamyšleně velikýma očima,

zrovna na mne jsi se dívala a já viděl lásku, jež byla ve tvém srdci... Pamatuješ-li se na to?«

Frantina si vzpomínala — vše to bylo pravda. Měla na hlavě široký bílý slaměný klobouk, oblečena byla v barevnou halenku, bílé rukávy jí sahaly sotva k loktům. On mluvil měkkým, líbezným hlasem a vše bylo pravda...

Šla s ním neznámými kraji, neznámými ulicemi, přišli do velikého domu, stále po schodech vzhůru, do velikého pokoje, kde byl skoro celý strop ze skla. Tam jí dal na hlavu veliký bílý klobouk, ona oblékla barevnou halenku a bílou sukni, jež jí sáhala pouze po kolena; on seděl a maloval ji. Mezi malováním promluvil najednou:

»Jaké máš rozpuknuté ruce, Fanny!«

Skryla si ruce a styděla se...

Nadešel soumrak, stíny se blížily... a tenkrát zachvěla se Františka a po těle jí přešel mráz...

On sklonil hlavu a hleděl na ni temnými a zlověstnými očima a jeho tvář byla všechna znetvořena. Vstal, přistoupil blíže, Františka vykřikla, ale něco drželo ji za hrdlo a oči se jí šířily hrůzou.

Po té stanul uprostřed pokoje.

»S Bohem Františko... jdi!«

Františka šla, nohy se jí třásly, když běžela po schodech... Doma nemohla usnouti, převalovala se po celou noc a plakala; když se setmělo opět, šla k němu a on jí opět čekal...

Obraz zůstal nedokončen, rukou nebylo. Pouze obličej vyhlížel z plátna, bílá a jemná tvářička,

oči veliké, plaché a padal na ně lehký stín širokého klobouku . . .

Večery byly již dlouhé a teplé a každého večera běžela Františka do osamělé ulice, kde šuměly kaštiny a čekala na něho, ale on nepřicházel. Oči její dívaly se se strachem ulicemi dolů skrze temnotu; kroky se blížily a pohybovaly se mimo; přišel také osamělý párek, šeptal mezi sebou a zmizel. Tichá, jasná jižní noc dýchala vůkol, obloha byla plna hvězd . . . Františka se vracela, nohy její byly těžké a klopýtaly . . . Na rohu zůstala státi a zírala do zadu ulice. »Snad ještě přijde, opozdil se . . . přijde a něco mi poví. Což pak nikdo nepřijde?« Zalekla se a vrátila se opět. Ale nyní se ulekla i samoty. Stíny se vlekly před ní i za ní, slyšela šeptání, téměř na blízku slyšela kroky po písku, ale když se ohlédla, nebylo nikoho. »Přijď! Co jsem ti učinila, že meškáš?« — Někdo se z dál zasmál a smích přicházel blíže, Františka se zachvěla a skryla se za kaštan, opilec vracel se z krčmy, klopýtal a mluvil sám k sobě.

»Co jsem ti učinila? Přijď!«

V takových večerech tváře její opadly a oči byly celé uplakané . . .

Bylo to v soumraku a on šel kolem po ulici, jež byla plna lidí. Šel s krásnou dámou a smáli se a hovořili vesele. Františka stála blízko na prahu a on se jí skoro loktem dotknul. Chtěla jej zavolat, ale z hrdla vydral se jí pouze chraplavý hlas. Ohlédl se, podíval se jí zrovna do tváře, klidně, jako kdyby jí ani nebyl viděl. Šli dále a

smáli se, hovořili mezi sebou a ztratili se mezi lidmi . . .

Setkala se s ním po druhé, když šel po ulici sám. Kráčel rychle a díval se do země, jeho obličej se byl změnil a z očí mu svítil zlověstný oheň.

Františka běžela za ním a vzala jej za ruku.

»Proč jsi nepřišel . . . čekala jsem na tebe tak dlouho, celý večer . . .«

On stanul a pohleděl na ni. Stála před ním malá v celé své chudobě a tvář její byla vyhublá a uplakaná.

»Kdo jsi? Neznám tě!«

Obrátil se, šel klidně dále . . .

Františka čekala a hledala jej dále. Věděla, že nemůže vše tak strašně skončiti; on pouze žertuje s její dětinnou láskou, ale vrátí se a pak se budou opět smáti a líbatí jako dříve. Ale proč odkládá tak dlouho, když jsou večery tak krásné a teplé?

Šla k němu, atelier byl uzavřen. Starý, mrzutý domovník jí řekl, že pán odcestoval a že se již nevrátí. Téhož dne Františka vypověděla službu a odcestovala do Terstu, aby jej vyhledala. Zrovna v Terstu se s ním opět setkala, jako kdyby jí byl někdo prstem ukázal rovnou ulici: »Tudy jdi, Františko, zde jest ještě znáti v prachu jeho stopy.«

V Terstu chodila po dva dny hladová a unavená po ulicích, načež dostala službu. Věděla, že jest blízko něho — bylo jí, jako kdyby slyšela z městského lesa jeho hlas, občas se něco kolem

mihlo jako jeho tvář, jeho oči... »Nepustím ho, až půjde kolem,« myslila si. »Vezmu ho za ruku a půjdu s ním. Budu jej tak dlouho prositi, aby se smíloval, až se zasměje a řekne: »Vždyť to byl všechno jen žert — jak jsi nerozumná Františko, proč bys plakala?« — A pak se vrátí ony krásné večery, všechn ten krásný život se vrátí!« —

Setkala se s ním skutečně třetího dne na cestě, jež se vine z města k pahorku. Vzala jej za ruku a nepustila jej.

Usmál se, ale jeho úsměv byl odporný; Františka se třásla, ale držela ho za ruku a prosila ho očima o milosrdenství.

»Hleď, Františko, proč chodíš za mnou? To bylo z jara, ale nyní je již pozdní podletí a brzy přijde jeseň a zima. Neměj mi za zlé, Františko, a zapomeň na mne do jara. Z jara se vrátím.«

Usmál se úsměvem, který projevoval soucit a pohrdání zároveň.

»Z jara se vrátím, Františko, až budu opět trochu unaven. Ale teď na mne nemysli, Františko, s bohem!«

Ubíral se dále cestou, jež se vine z města na pahorek a Františka stála a hleděla za ním. Nevěděla ani sama, jak pustila jeho ruku, proč za ním neběžela a nevolala jej; stála jako ukovaná, jako kdyby ji byl přičaroval. Teprve, když zmizel za záhybem, hnuly se i její nohy a ona se vrátila do města zvolna a tak znavena, jakoby byla prochodila celý den a celou noc...

V jeseni pocítila, že jest město prázdné; ne-slyšela již z městského hluku jeho hlas, ohlížela-li se po tvářích, byly všechny cizí a nikdy nemíhl se jí už kolem jeho obličej a jeho oči. Vypravila se na cestu.

Po dlouhém putování přišla pozdě na podzim do městyse, jenž byl vzdálen tři hodiny cesty od domova. Tam dostala službu u hostinského a zůstala tam až do zimy. Věděla, že jest blízko a hledala jej. Šla přes most osamělým krajem, kde byly vůkol vysoké skály. V úzké dolině tekla pod vrubami tichá zelená voda, poblíž břehu, uprostřed zahrad zvedalo se bílé stavení s vysokou zdí kolem, tak že bylo podobno tvrzi. Naproti stála nízká, dlouhá, poloprázdná chata, jejíž okna byla zavřena a těsně zastřena, dveře pak byly zamčeny. Přišla podvečer a třásla se strachem a radostnou nadějí, cítila, že je blízko.

Kolem šel člověk v rozervaném šatě, s tváří celou zarostlou. Pohlédl na ni velmi bystře a předstoupil před ni.

»Co tu děláš, Františko?«

Ustoupila na krok do zadu a chtěla jíti dále.

»Nu, nic se neboj, však jsme staří známí, což pak mne už neznáš?«

Mluvil jektavým, tenkým hlasem a mžoural očima.

»Vždyť jsme sloužili spolu celé léto, ještě déle, jak dlouho je už tomu? Dlouho tomu bude, dvacet, třicet let! Ty jsi se nic nezměnila, já však sestarál... Víš li, že paní zemřela?«

Františka se naň udiveně podívala.

»Ano, zemřela,« vzdychl. »Byla to dobrá paní, pamatovala na mne v testamentu po celý můj život, dostávám u notáře každý měsíc po jednom zlatým... Nyní bude brzo již prvního... Ale chata musí zůstatí jak je, pravila, a já dávám pozor, aby zůstalo vše tak, jak bývalo . . . Tož, s bohem, Frantino!«

Stmívalo se, ve farním kostele zvonilo klekání. Františka šla zvolna po osamělé, pískem posypané stezce, pod vrby občas zašelestilo a stromoví bylo již holé a větve jeho byly černé a mokré. V zadu v dolině, pod skalami bylo temno a strašno; Františka netroufala si dále a vrátila se.

Ve velkém domě okna již se svítila bílým světlem, za záclonami míhaly se stíny; Františka slyšela hovor a smích a poznala také jeho hlas.

Vůz zarachotil na nádvoří a ona běžela kolem zdi k velikým vratům, jež vrátný otvíral a jež skřípala v rezivých stěžejích. Tam stál panský kočár a koně byli již zapřaženi.

V domovních dveřích objevila se krásná dáma, kterou byla s ním potkala Františka v městě; byla zahalena do pláště, jenž sáhal až na zem, zvedla jej trochu, tak že bylo viděti drobné, šedohnědé střevičky a ubírala se ke kočáru. Za ní kráčel on, až na prah, rozmlouval nahlas, směje se s obstárlým pánem, jenž mu byl velmi podoben a jenž měl právě tak jako on sametový kabát a na hlavě široký klobouk. Stiskli si ruce, on běžel za ní a vskočil do ko-

čáru. Kočí jel zvolna dvorem ku vratům, kde stála Františka.

Když jel kočár mimo, on vyhlédl okénkem a usmál se odporným úsměvem.

»Až na jaře, Františko! S Bohem!« zavolal, když mu pohlédla do tváře ulekanýma a prosebnýma očima.

Také dáma vyhlédla okénkem, pokývala na Františku a usmála se.

Kočí zamával bičem, kočár mihnul se kolem a zmizel za zdí. Když Františka za ním běžela, viděla pouze, jak se mihl přes most a zmizel ve stromoví . . .

* * *

»Nyní půjdu do Lublaně!« pravila Františka již v polosnění; bylo jí teplo a příjemno pod pokrývkou. Venku se obloha vyjasnila a měsíc svítil na postel. Spánek skláněl se jí na oči, myšlenky se jí již pletly jako ve snu, mluvila stále tišeji, zajímavěji, nesrozumitelně, až utichla, dýchajíc klidně a rovnoměrně a za polootevřenými, usmívajícími se rty svítily jí bílé zuby . . .

Ale matka její poslouchala dále a v jizbě mluvilo to dále zcela jasně a srozumitelně. Viděla všechny zastávky křížové cesty, jež se končila na rodném úbočí, jak bylo napsáno.

»Ztratí se všichni a vrátí se opět, protože jim bylo souzeno, aby zahynuli na úbočí.«

Vrátí se bleďá, vyhublá, sklíčená, zahalena do uválených panských hadrů, v roztřepeném klobouku na hlavě . . . Světnice bude zcela prázdná

a bude páchnouti po umrlčině a po shasnutých lojových svíčkách. S vlhkých stěn bude kapati a kapky budou mrznouti; vítr bude fučeti rozbitými okny, rozpraskané dveře budou se třásti. A přede dveřmi bude státi ona a bude zvolna tisknouti kliku a nebude si troufati otevřítí. Zvolna . . . zvolna budou se otvírati dveře a do světnice bude nablíkat plachý, zcela umučený drobný obličej a oči budou pátrati . . . Dveře zůstanou otevřeny, drobné tělo bude seděti na lavici, hlava se bude kloniti ke kolenům, oči se budou občas zavíratí a zavrou se navždy; rty budou se ještě pohybovatí a budou šeptati: »Přiď, proč meškáš tak dlouho? Dávno již minulo jaro; přiď!« Budou šeptati a umlknou na vždy . . . Na stěnách se budou svítiti ledové kapky, vítr bude skučeti ze síně a rozbitými okny . . .

»Zůstaň, Františko, nechod!« zvolala matka ve spaní a probudily se obě. Počalo se rozednívati a Františka vstala.

»Půjdeš tedy, Františko?« tázala se matka a její tichý hlas pravil: »Zůstaň u mne, dítě, nechod' nikam!«

»Musím, matko! Dostanu již nějakou službu v Lublani,« odpověděla Františka klidně, aniž by se ohlédlá.

Vypravila se, stanula uprostřed světnice. Bála se pohlédnouti matce do tváře, svíralo jí to v prsou.

»S bohem, matko!«

Podala jí ruku a odcházela ke dveřím.

»Jestli se již nevidíme, Františko,« zaštkala matka a držela ji silně za ruku.

»Proč bychom se neměly viděti?«

Stála s hlavou skloněnou a v srdci jí něco rozhodně promluvilo:

»Nikdy již!«

Ubírala se po úbočí, tu a tam zavrzly dvěře, vstupovali lidé do dveří a dívali se na ni. Švec vyhlédl oknem a poznav ji, zavolal:

»Františko!«

Ani se neohlédla a kráčela rychle, oči májíc upřeny do země.

»Františko, v brzku se opět uvidíme!«

Jeho hlas byl podivný, zlobný i soucitný zároveň, obrátila hlavu a uviděla kostnatou, rozcuhaným vousem zarostlou tvář pijákovu; oči vězely pod huňatým obrvím v hlubokých jamách.

Zapamatovala si tvář tu se vši zřetelností a vídala ji pak později, po dávném čase, jak se nad ní skláněla a byla plna soucitu . . .

Obešlo ji něco neporozuměného a ona běžela dolů k městysi, směrem k nádraží. Slyšela, že ji volal nazpět třesoucí se hlas, jenž zanikal ve větru:

»Františko, zůstaň!«

Matka vracela se do světnice a opírala se rukama o stěnu, aby dospěla k lavici, neboť se jí půda loupala pod nohama a strop se zvedal a opět klesal . . .

VIII.

Byl studený březen; déšť, jenž se lil dlouhými tenkými proudy, byl chladný jako sníh. Jestli na hodinu ustal, zafířel ledový vítr. Zimní sníh tál zvolna a v noci mrzlo, takže byly trávníky pokryty za jitra ledovou kůrou tak tvrdou, že dešťové kapky od ní odskakovaly a rozstříkávaly se jakoby o sklo narážely.

Lojzík Mihovův putoval po silnici z Lublaně. Ruce měl zastrčeny v kapsách kalhot, límec krátkého kabátu ohrnul si vysoko k uším a skrýval do něho ojíňenou bradu. Jinak jej počasí valně nezajímalo; hvízdal si polohlasně a nezdálo se mu ani potřebno vyhýbati se loužím, jež pokrývaly silnici; levou nohou poněkud poskákoval, neboť jej snad na patě dřela bota; snad také mu pronikl některý cvok podpatkem.

Kolem přikodrcal se selký vůz a pokropil jej blátem.

»Kanálie, když mne nevezmeš s sebou, tož mne aspoň nech na pokojil« vykřikl za ním.

Občas ohlédl se po okolí a připomínal si studentské časy, když chodil v těchto krajích s velikou nadějí a s velikým smutkem v srdci. Vzpomínky ty nemusely býti vesměs smutné, neboť se i usmíval. Připomněl si, jak jednou putoval s matkou k Lublani a jak po celou cestu přemýšlel o nějaké divné budoucnosti, jež byla tenkrát velmi blízka — bohatství, panský kočár, dva páry koní, všechn život tak blahý jako věčný Štědrý večer... Připomněl si vše to a bylo mu

u srdce ještě veseleji, tak že potřásal hlavou a smál se polohlasně.

Naproti němu přicházeli dva četníci v dlouhých pláštích, pušky majíce na ramenou. Kráčeli pevně a zrovna, tak že se jim musil vyhnouti stranou. Pohlíželi na něho pochybnými pohledy a ačkoli se ani neohlédl, poznal podle kroků, že se za ním dívali. Smál se a myslil si:

»Jestli se teď ohlédnu, přistoupí ke mně a budou se mne tázati drsným hlasem: Kdo jsi? A já bych jim odpověděl — no, co bych jim řekl? — Lojzík Míhovi! — Chvála bohu, jméno mi ještě zůstalo! Jméno člověk nikdy neztratí — ať si je sebe více chudobný, jméno má přece. Tak je na světě vše spravedlivě a dobře zařízeno.«

Vyjasnilo se trochu, slunce zasvítilo na louže a zalesklo se na trávnících pokrytých tajícím sněhem. Lojzík zamžoural, sluneční světlo mu lahodilo a shrnul si límec dolů, ačkoliv byl mráz a sluneční paprsky měly tolik teploty jako v lednu. Na západě byla obloha již zcela jasná, světlá modř šířila se stále více, sáhala stále výše a oblaky pohybovaly se zvolna za východní a jižní hory. Sotva na píd' vysoko stálo již slunce nad horami a bylo tak chladné a bleďé, že oči snadno do něho zíraly. Lojzík díval se zrovna do slunce a smál se jako dítě.

»Hleďme, ještě nikdy jsem tě neviděl; ale dnes jsi se obnažilo přede mnou, ty důstojné veličenstvo a já se na tě dívám; styď se!«

Zasmál se, načež zahvízdal veselý pochod a stoupal v taktu dále po silnici, která již vysychala,

ježto déšť právě ustal a slunce ohlédlo se na ni svým ospalým, ještě znaveným okem.

Rovina ožila, s pravé strany blížily se hory a zastiňovaly dolinu dlouhými stíny. Lojzík spatřil z povzdálí osamělou krčmu a vzpomínal vesele na milého a hostinného krčmáře; zrychlil kroky a když přišel ke krčmě, zamířil rovnou do ní. V síni setkal se s krčmářem a zaradoval se.

›Kde pak jsem tě viděl, počkej jen? ... A, tys onen student, již vím. Jen dovnitř, jen dovnitř!«

Vešel dovnitř a Lojzík spatřil u stolu společnost dvou mladých pánů a hezkou dceru hostinského, jež se naň ohlédla velikýma očima. Byly to tytéž oči jako tenkrát a Lojzík opustila dobrá nálada, zabořilo jej u srdce a pocítil v sobě nesmělost a plachost.

›To je ten student, Aničko, přines mu vína a chleba.«

Pán s malými knírky a brejlemi ohlédl se, pohlížel naň pátravě nějakou chvíli.

›Nejste vy Mihov?«

›Toť se ví, že jsem Mihov, Alois Mihov!«

›Ach, hledíme, tož sedni si jen sem — já jsem Krivec, Josef Krivec ...«

Podal mu ruku a díval se naň s údivem.

›Neznám žádného Krivce ...«

Po té se najednou zařehl a otočil se na patě.

›Ach, Krivečku, Krivečku! ... Jak pak to vyhlížíš? K čemu pak máš brejle? A i bradu máš, Krivečku! ... Co pak zde děláš?«

»Co, zde dělám?« odpověděl Krivec spíše klidně a chladně a přeměřil dlouhým pohledem Lojzíkuv zanedbaný a spravovaný oblek. »Jsem u vás učitelem již dva roky.«

Lojzík přisedl ke stolu, druhý pán, suchý a jaksi velmi ustaraný, byl tehdejší praktikant z městyse. Z dlouhé jeho tváře vyhlížely veliké, avšak prázdné a tupé oči.

»A co ty, Lojzíku? Co pak ty počneš?«

»Nic nepočnu. Snažil jsem se dlouho a úporně a nebylo z toho nic a jestli je beze snahy tatáž čertovina, proč by se člověk s nepotřebnými věcmi soužil?«

»Ach, tak!« odpověděl učitel lhostejně a ohlédl se ještě jednou pozorně a zvědavě na Lojzíkovu tvář. A tvář ta neodpovídala zcela nic veselým slovům Lojzíkovým; smál se jako když do kosti řeže. Líce jeho vyhlížely jako zvadlá kůže, nos jeho byl ostrý a průsvitný jako umrlčí, oči ležely v hlubokých důlcích. Řídké vousy, jež vyháněly pod nosem a na bradě, dodávaly tváři jeho něco odporného, pijáckého. Ruce měl na stole — byly to ruce kostnaté a kůže byla na nich vrásčitá jako u starce. Když mu byl podal ruku, pocítil učitel opocenou a slizkou dlaň.

»Kam pak máš nyní namířeno?«

»Domů; jdu se podívat na matku, je-li ještě živa. Neviděl jsem ji už pět let a ona myslí, že se vrátím v kočáře s dvěma páry koní...«

Vyprázdnil sklenici a červeň vstoupila mu do tváře, podivný oheň mu zaplál v očích,

»Pamatuješ se, Krivečku, na naše lublaňské časy? Pamatuješ se, jak jsme rejčili? O, Krivečku, zapěj ještě jednou svým vysokým hlasem, ať tě slyším dříve, nežli umru.«

»Kde pak jsou nyní lublaňské knajpy!« odpovídal učitel opravdově. »Nyní máme jiné starosti, můj drahý!«

Ložník byl vesel, byl by se smál a prozpěvoval.

»Kdy pak jsi zmizel z Lublaně?« tázal se ho učitel.

»Nevím, jednou jsem se ztratil, když jsem neměl na oběd, ani na byt... Víš-li však, proč jsem šel od divadla? Proto, poněvadž mi na scéně žaludek kručel...«

Učitel potřásl s nelibostí hlavou a praktikant se usmál.

»Pomysli, byl jsem ve Vídni a chtěl jsem se dát zapsati — kam myslíš? Zrovna na akademiil! Vždyť jsem byl dobrý kreslič.«

»U čerta a proč jsi se nedal zapsat?«

»Jak to? Byl jsem otrhán a netroufal jsem si vejít do vnitř... Pak jsem hrabal sněh a vydělal jsem si zlatý denně, ale to bylo pouze tři dny, dále jsem nemohl...«

»Proč ne?«

»Proto, poněvadž už nesněžilo.«

»A jak jsi se dostal domů?«

»Jel jsem pět dní na státní útraty — ale byla to příjemná cesta, člověk neměl žádných starostí... Ty dny mi zůstanou věčně v paměti; jíš a neptáš, se odkud to přišlo; spíš, a žádný tě

nevyhání ze dvěří — jako pták pod širým nebem . . . Na to jsem byl opět po celý rok v Lublani.«

»Což pak tě nepřivedli až domů?«

»Ztratili mne po té, jako prázdný pytel . . . Ale pak, bratře, to byl život! . . . Pomysli si, že jsem kradl jablka za vodou — to je veliké umění a k tomu je potřebí více trpělivosti a cviku, nežli na příklad k nějakému šulmajstrovství. Pak jsem se dostal k advokátu.«

»Proč jsi u něho nezůstal?«

»Po prvním platu, ježž mi byl dal, radostí jsem se tak napil, že jsem nepřišel dva dny do pisárny . . . pak jsem si tam více netroufal . . . To však nebyla poslední niť, kterou jsem zpřetrhal; tenkrát přestalo všechno . . . A nyní jsem zcela svoboden.«

»To nebyl pěkný život,« poznamenal učitel.

»Nebyl pěkný, avšak musilo tak být, a po-divil bych se, kdyby se někdy z nenadání změnil. Nikdy jsem neviděl, že by byl bodlák plodil ušlechtilé ovoce; roste pouze proto, aby jej šku-bali osli.«

Učitel dal nalíti vína a hostinský přinesl Loj-zíkovi šunky a bílého chleba. Když spatřil červené a příjemně vonící maso, tu mu zasvítily oči; po-jídal je mlčky a rychle, levicí pak držel talíř, jako by se o něj bál.

»Jak je nyní v městysi?« tázal se, když si byl utřel ústa.

Krivec učinil velmi opravdovou tvář a při-sadil si brejle blíže k očím.

›Já, příteli, držel jsem se věrně svého povolání, jak jsem si byl předsevzal, když jsem byl ještě ve škole . . . ‹

›Tož myslíš ještě stále retovati svůj národ?‹ usmál se Lojzík.

›Národ ne, avšak přece zcela malou jeho část, vždyť je to také něco . . . A ty ani nevíš jaký je náš lid. Jestli jsi viděl opilé lidi v krčmě, ty se ti zošklivili — ti položebráci i úplní žebráci, kteří pijí a proklínají a upadají jako dobytek. Ti, kteří jsou lepší, utíkají do Ameriky, do Němec, do Bosny a žebráci, pijani, kteří jsou příliš lehkomyslní a líní, aby pomáhali, zůstávají doma . . . Tak jsi, možná, vídal lid a tam jsi jej posuzoval. Já však jsem jej poznal s jiné stránky a není lepšího na světě. Nyní máme v městysi čtenářský spolek . . . ‹

›Vždyť ten byl již dříve!‹

›Pro pány, ale člověk jenž páchnul po dobytku, do něho nesměl. Nyní jsme však sami selští hoši a pracovníci; zařídili jsme si pěknou knihovnu, odebíráme časopisy, zpíváme a bavíme se; to jsou zcela jiné zábavy poněvadž jsou i lidé jiní. Pomysli, že se někteří zcela ve tváři změnili, od té doby, co jsou ve spolku.‹

›A na takový způsob je chceš zachránit?‹ tázal se Lojzík.

›Proč ne na takový způsob? Bída je veliká, avšak inteligentní člověk dovede si pomoci, duševní ubožáci pak jsou dvakrát tak ubozí — skryjí se a očekávají svého konce . . . Ale to je přece jen pouhým počátkem. Lid je třeba buditi;

až procítne a protře si oči, bude si již sám pomáhati. Navykne si na společnost, bude viděti, že všecek sám nepořídí ničeho, že nutno, aby se opíral druh o druhu . . . To nám již dříve ukázali socialističtí koželuzi, kteří se spojili a kteří nejsou již otroky svých pánů. Podívej se na ně v neděli a poznáš jim pouze na ruku a na černých nehtech, že jsou dělníci. Doposud na ně hoši nevražili, neboť jim byli příliš zpanštělí, nyní však už není mezi nimi nepřátelství . . .

»Dojemná idyla!« poznamenal Lojzík.

»Není ještě, ale byl bych rád, kdyby jí byla.«

»Jestli si domýšlíš něčeho obzvláštního na svoji činnost, to se mylíš. Co je nového na tvých úmyslech? Staré fráse a jiného nic.«

»Ovšem že staré fráse,« odpověděl učitel klidně. »Co pak jsem řekl, že myslím na něco nového? Což chce podnikati nějaké experimenty? Zamýšlím podnikati vše podle starého, podle šablony a také podle těchže starých frází, o nichž vím, že jsou sice staré, ale za něž se docela nestydím. Kdyby dělal každý podle novoty, co pak by bylo? Pěkně po rovné, známé cestě a tak myslím, že přijdeme nejdále. Hlavní věcí jest, aby byl člověk opravdový a poctivě smýšlel.«

»Namáháš se zcela nadarmo!« odpověděl Lojzík. »Jsi zrovna takový snilek jakýms byl v Lublani, když jsi měl sotva co dát do úst a studoval jsi, jak bys pomáhal jiným. Tak jsi zapomněl, že jsi sám žebrákem. Ale marné je studovati, pomoci nelze . . . Řekl jsem ti již, jak jsem žil. Nu, co mylíš, že ve mně nebylo nijaké sly,

nijaké energie, nijaké tužby, abych byl živ a pomohl sobě i jiným? Vše to zde bylo v dostatečné míře a já se soužil a vzdoroval. A resultát? Odřené nohy a od strádání zkažený žaludek . . . Nelze pomoci a vše jest odsouzeno k žalostné smrti!«

Učitel podíval se na něho udiven a byl skoro smutně dojat.

»Ty díváš se všude jen na sebe. Tys odsouzen k žalostné smrti!«

Lojzík odpovídal klidně, jakoby ve slovech učitelových nebylo ničeho trpkého.

»Vidím všude sebe, toť se ví! Kdo pak pohlíží jinak? Narodil jsem se na úbočí, na úbočí chudáků a na čelo byla mi vtištěna pečeť již za mého narození, pečeť žebráka, jenž jest odsouzen k žalostné smrti. Proto, hled, bylo marno všechno moje snažení — kdy — bych se byl dotkl zlata, bylo by se proměnilo v uhlí, jako v oné pohádce . . . «

»Fatalista! Nevěřím ti, kdybys se vzpouzel. Víš-li, že jsi odsouzen, nemůžeš míti ani vůle, ani síly — a vůbec by bylo směšno, abys se tomu vzpíral, když jsi věděl, že je ti to souzeno.«

»Nejsem fatalista, věc je jiná. Stalo se snad zcela nahodile, že jsem poznal svůj osud . . . a kolik jest těch, kteří neznají svého osudu, jenž jim byl určen při jich narození a doufají i mučí se až do konce. Padne-li člověk desetkrát pod křížem, vstane opět a klopýtá dále. Já jsem však seznal, že není hodno vstávati a že je lépe zůstatí ležet na místě.

›Myslíš-li, že je tak lépe, nemohu tě přemlouvati. Pro mne jest lépe, že se namáhám; jestliže mne neuspokojuje život dnes, rozveselí mne snad zítra . . . Myslíš-li, že by byla tvoje práce bezúspěšnou, bylo by ovšem nerozumné, kdybys pracoval.«

Rozhovor tento byl učiteli zjevně nepřijemný a proto zavolał na hostinského dceru, jež nesla sklenice skrze světnici.

›Slečno, Anno, proč jste nás opustila? Přisedněte trochu k nám.«

›Mne již nepoznáváte?« usmál se Lojzík.

Pohlédla mu pozorně do tváře, zarděla se a oči její rozšířily se údivem. Lojzík vstal a podal jí ruku.

›Tak jste si zajisté nemyslila, že se sejdeme po tak dlouhém čase . . . «

A myšlenky obou se setkaly, něco pěkného zasvitlo z jich minulosti. Ona, polo dítě, on mladý student, seděli ve světnici sami, slunce venku svítilo. On se sklonil k ní a koktal nesrozumitelná slova a horké rty dotknuly se rtů, oba se zachvěli, zarděli ve tvářích, oba plašili jako hříšníci. Seděli ruku v ruce mlčky a netroufali si pohlédnouti sobě do oči . . . To vše zasvitlo do života jako paprsek slunce, jež na okamžik oblaka odhalil; zasvitlo a zmizelo.

Nyní stál před ní vyhublý, nemocný, v šatě rozedraném; tvář se mu změnila, byl obrostlý, na lících byly hluboké jámy a vedle úst byly odporné zářezy . . . Myšlenky jejich se setkaly,

Anně sevřelo se srdce žalostí, Lojzík pak náhle vystřízlivěl.

»Kde jste chodil tak dlouho?«

»Ve světě; nyní se vracím domů; snad se ještě někdy spatříme.«

»Což vy se znáte?« tázal se učitel. Na tváři objevila se mu červeň.

»Známe se od dřívějšíka,« odpověděl Lojzík.

»Tenkrát byla slečna ještě dítětem a páni z městyse sem ještě nechodili.«

Pili dlouho, avšak rozhovor nebyl již tak živý. Venku se úplně vyjasnilo, slunce pak bylo již dávno zašlo, celá dolina byla již v hlubokém stínu.

Lojzíkovi bylo horko, omámilo jej víno, jemuž nebyl zvyklý. Když vstal od stolu, skoro se motal. Anna mu podala ruku na rozloučenou, ale bála se ho a byla ráda, že odešel. Jemu pak bylo u srdce příjemno od hojně vypitého vína a od vzpomínek. Tvář jeho byla ještě více vpadlá, oči jeho byly červené, chtěl vypraviti ze sebe na rozloučenou něco pěkného a přívětivého, ale jazyk jeho byl těžký a vypovídal službu.

»Nyní jdu umřít, Anno!« — pravil, když držel její ruku; myslil, že se směje, ale úsměv jeho byl tupý a odporný. »Jdu umřít, Anno . . a kdy . . .«

Myšlenky se mu popletly, učitel šel kolem něho a narazil na něho, tak že Lojzík zavrával do síně.

Vraceli se pohromadě k městysi, kamž bylo skoro dvě hodiny cesty. Kráčeli rychle. Cesta

byla již téměř zcela vysušena. Na obloze svítily hvězdy, ale měsíc dosud ještě nevyšel a bylo temno. Lojzíkův obličej hořel horkem, po těle však mu byla zima a vítr fučel tenkým jeho oděvem. Z počátku kráčel trochu ztěžka a nebylo mu dobře, po té však poznenáhlu vystřízlivěl a rád by se byl pustil do veselého rozhovoru.

»Všem je usouzeno, všem, přáteli! Nemluvi Já byl daleko ve světě a viděl jsem náš lid; jsou všichni otroky, všichni chudšasové z úbočí! Podívej se na jich minulost — tisíc let robství! Tisíc let strašné práce a nedosáhli ničeho . . .«

Učitel neodpovídal; Lojzík se patrně mrzel a umkl.

Hvězdy svítily stále jasněji, na východě se bělilo, měsíc vycházel a počalo se blýskati stříbrem po sněhu, jenž pokrýval celou dolinu. Noc byla tak krásná, že Lojzíkovi bylo blaže u srdce. Chtěl zazpívat šuhajskou píseň, ale hlas jeho byl tak chraplavý a surový uprostřed ticha, že se jej až sám ulekl. Oba kráčeli podle sebe mlčky.

»Kdy pak jste se seznámili s Annou?« tázal se ho učitel, když byli již blízko městyse.

»Eh, kdy! Nebuď žárlivý, což nevidíš, jaký jsem? Na umrlce žárlivý, hlupče!«

Přišli na hřeben nízkého kopce a blížili se k úbočí. Tam bylo vše temno, v městyse však ještě hořela světla.

Učitel ukázal na jedno mezi zadními staveními v městyse, jež stálo výše, od ostatních stranou od cesty.

»Hleď, tam bydlím, tam co se světlo pohybuje od okna k oknu; hospodyně moje chodí se světlem po pokojích; nyní je v mém pokoji, upravuje nejdříve stůl a připravuje večeři, ježto ví, že přijdu domů.«

Lojzíkovi hnulo se něco u srdce — přívětivé pokoje, přívětivá hospodyně, bíle prostřený stůl a teplá večeře na stole — mír v srdci, mír vůkol.

»Co zamýšlíš nyní v městysi počítí, či zůstaneš zde?« tázal se učitel.

»Nevím sám. Řekl jsem, že jsem přišel pouze zemřít a snad se tak stane.«

Rozloučili se a Lojzík kráčel zvolna k úbočí. V témž okamžiku, kdy zůstal samotný, zmizel poslední zbytek umělé troufalosti, vzpomněl si, že je blízek domova a obešel jej strach. Stál na cestě, pod sebou viděl městys, z dálky ozývaly se ještě kroky společníků, kteří spěchali dolů. Napadlo mu, aby se vrátil, kamkoli, bez cíle do temné noci. Bez cíle, jako se vracel domů. Byl se jednou zvedl a pustil se domů, jakoby jej byl někdo vzal za ruku, ale nyní, když byl blízko, uviděl před sebou celou minulost a zahlédl v ní sama sebe, jakým byl ve skutečnosti.

Odsouzen! Kdo pak ho odsoudil?

Padl by na zem a zaplakal by nahlas — sám se odsoudil v témž okamžiku, kdy mu poprvé napadlo, že jest odsouzeným a ruce mu klesly a pokleslo i srdce.

Vzpomněl si na cesty, kudy chodil s matkou do Lublaně a nesmál se.

Proč bylo třeba, aby uhasla ona dětská naděje? Byla dětskou, ale byla zároveň čistou studánkou, z níž mohl brát sílu k utrpení, k dlouhému snažení. Tenkrát neviděl; neviděl svůj nemocný obličej, neviděl roztrhaný oblek, necítil, že je lačen . . . A když se byl odsoudil, poznal i sama sebe — viděl si do tváře, viděl na očích strhaných, na vyhublých tvářích, že jsou dny jeho sečteny, viděl svoji ubohost na roztrhaných šatech, cítil že jest hladov; a to vše nepomine nikdy, ježto jest zapsáno, by sám umřel hladov a uprostřed zahanbující žebroty.

Jak se to vlastně stalo? Jak se to počalo?

Pohlédl dále do zadu, ulevilo se mu; lítost měnila se v klidnou žalost. Odpověděl si těmitěž slovy, jak byl odpověděl učiteli.

»Ještě nikdy nespodil bodlák ušlechtilého plodu; roste pouze proto, aby jej škubali osli.«

Pohlížel na úbočí, na skupinu chýší, jež se tiskly jedna k druhé jako stádo ustrašených ovcí. Jediné pouze mdlé světlo světélkovalo z temnoty. Díval se a jakoby viděl skrze slaměné střechy, skrze rozpadlé zdi. Nízké, dusné jizby; vlhké stěny, pouze nad postelí svatý obraz, snad hlava Kristova s trnitou korunou a krvavými kapkami na čele; nábytku není, lidé spí po zemi, na hadrech a hadry přikryti. Tváře jich jsou hubené, opocené; muž chrápe nahlas, bylť se napil kořalky a leží s rozhalenou hrudí a těžký vzduch jest pln zápachajících výparů; děti mají sestárlé tváře, sotva že vystoupily z kolébky a čelo se jim vraští, obrví klesá na oči, tváře opadávají; žena

nespl, lehla si, ale jakmile muž usnul, vstala a sedí na lavici u kamen, kolena zvednuta téměř až ke tváři, hlavu opřenou do dlaní... Chata za chatou, všechny světnice jsou stejné. Vzduch jest naplněn samou bídou, bída v pohledech, ve slovech, v srdci, bída a poníženost, nedůvěra, bída bez konce. Sotva zabuchá mladé srdce, již srká bídu, utrpení a starost z matčina ňader... ssaje nemoc, poddanost a poníženost; poddanství za roba, chabost pro živost... Roste — a chodí s tělem sehnutým, oči upřené do země, rob. Snadno se rozveselí a jest rozpustilý, snadno si dobude kohatství — ve svém srdci zůstává však robem, robem v celém svém konání. Na úbočí se zrodil a nikdo mu nesetře této pečeti.

Díval se na úbočí a toto se šířilo podivně před jeho očima — od východu k západu se rozprostíralo, od jihu až k severu, až se hory rozstupovaly. Úbočí chudáků byla celá rozlehlá krajina před ním, po celé rozlehlé krajině chodili lidé ponížene sklíčení, poddaní chudáci, jimž chudoba byla údělem srdce a kteří i v srdci byli ubozí, i když se vesele smáli i když tváře jejich byly červené i když nosili slušný oděv. Nesmírné úbočí chudáků rozkládalo se před ním a národ robů bydlel na úbočí.

•Odsouzení k smrti — veškerá námaha, přáteli, jest bezúspěšná a proto nerozumná; převlec je zevnějškem, v srdci zůstanou robi a odsouzení na smrt!...•

Byl unaven a nohy se mu třásly, blížil se zvolna a se strachem. Někde zaskřípaly dvěře, z chaty ozval se povyk a surová hádka — muž se byl vrátil opilý z krčmy.

Přišel k rodné chatě; okna byla slabě osvětlena. Přistoupil ke zdi, aby viděl do světlice, ale okna byla zastřena temnými cary a světlo bylo staženo; svítilo v pološeru.

Nesrozumitelná bázeň jej obešla, kráčel po prstech v temné chodbě, hledal kliku a otevřel opatrně dvěře.

Ve světlici bylo více lidí a mluvili šeptem. Všichni byli od něho odvráceni a spatřili ho teprve, když za sebou zavřel dvěře a předstoupil před ně.

»Já jsem to, lidé boží!«

Na posteli zvedla se hlava.

»Lojzík!«

Matka opřela se vši silou na obě ruce a sklonila se v posteli. Lojzík přistoupil k ní, přiblížil se k její tváři, tak že pocítil horko jejího líce a silná bolest zabodala jej v srdci.

»Kde jsi chodil tak dlouho, Lojzíku? . . . jak jsem tě očekávala!«

Sotva že ji slyšel, nebylo téměř slyšeti jejího hlasu a pouze ústa její se pohybovala. Pohlížela mu neustále do tváře a usmívala se.

»Věděla jsem dobře, že přijdeš, ale nechtěli mi to věřití . . . Sedni si sem, k posteli, Lojzíku . . .«

Ve světlici byl švec a jeho žena, písař a dvě ženských. Vedle postele na stole stály různé

sklenice, v jedné bylo drahé víno, jež byl přinesl švec; nikdo nevěděl, kde vzal na ně peněz.

»Nyní má zde syna!« pravil švec. »Nyní můžeme jít snadno spát.«

Oči měl ospalé a zíval — byl probděl již předešlou noc se svou ženou až do rána.

Hosté se zvedli a dávali s bohem, matka se však na ně neohlédla, oči její byly upřeny na Lojzika, jenž stál vedle postele celý bledý.

Když se zavřely dvěře, usedl k posteli, vzal matčinu ruku do své a sklonil se na ni čelem. Matka zvedla svou levici, chtěla pohladiti synu rozčuchané vlasy, ale ruka její byla příliš slabá a klesla na pokryvku.

»Tak dlouho si meškal, Lojziku!«

»Co je s ostatními, matko?«

»Všichni umřeli.«

Lojzik se opět sklonil na matčinu ruku, jež byla chladná a vlhká.

Matka obrátila hlavu tak, že mu viděla přímo do tváře, její pohledy se posunovaly po jeho hubených rukou, po oděvu a po nákrčníku.

»Zvedni se trochu Lojziku, skloň se ke mně, abych tě viděla.«

Sklonil se a obešel ho mráz, když vycítil blízko u své tváře dvě velikých, světlých, tázavých oči, jež se mu jako dva nože zabodávaly hluboko do mysli a do srdce.

Když zvedl hlavu, odvrátila se matka od něho a oči její se zavřely.

Ulekl se a dotknul se dlaní jejího čela.

»Matko!«

Pohlédla naň, ale pohled její byl pln utrpení a soucitu.

›Kde jsi chodil, žes přišel tak nemocen, což jsi přišel umřít?‹

On skryl svoji tvář do pokrývky a zaplakal jako před mnoha lety, když skrýval hlavu do matčina klínu, bylo mu smutno a těžko . . .

Když ho spatřila před sebou v matné mlze, jež tkvěla před jejíma očima, tu viděla jeho život i život svých dětí, jakož i život svůj . . .

Ve světnici bylo šero, světlo hořelo slabě a matce se zdálo, že uhasíná.

›Povyťáhní světlo, Lojzku, přilej oleje!‹

Lojzík přistoupil ke stolu, povyťáhl světlo, takže se rozlila po světnici bílá světlost.

›Tys opravil světlo?‹

›Nyní už je světlo, matko!‹

Neodpověděla mu, zdálo se jí, že je ve světnici šero a sivý závoj, jenž visel stále před jejíma očima a jež nebylo možno odestřítí, zdál se jí býti nepřijemným . . . A opět bylo šero v jizbě a pusté ticho vůkol; sotva že cítila matka synovo dýchání, ale zdálo se jí, že přichází z daleka, ode dveří . . .

V horečce se jí myšlenky podivně vlnily, vystávaly a z nenadání se opět tratily, vznikaly a opět mihly se kolem — jako kdyby nosila světlo po světnici, jako by se mihaly stíny od jedné stěny ke druhé, po zemi, po stropě . . . Vytáhla ruku, chtěla se zvednouti v posteli . . .

›Počkejte, lidé boží!‹

Avšak nepočkali — vůz drkotal dále, kočí uháněl a smál se. Běžela za vozem a botky se jí rozvázaly, zula se a běžela bosa, nohy si zkrvavěla, krev se mísila s prachem.

»Počkejte!«

Jako v žertu vozka trochu zastavil, na voze byly poutnice a zlovlně se smály: »Nu, poběž, poběž, poběž nyní!«

A Frantina běžela, poskakovala s nohama raněnýma, již přiběhla k vozu, chytla se ho oběma rukama — avšak vůz popojel a odsunul se dále, Frantina upadla, udeřila se čelem o kámen a zůstala ležeti . . .

Lojzík otíral matce šátkem spocené čelo; za polootevřenými víčky vyzíralo bělmo očí, nemocná červeň hořela jí na bledých lících, ústa se pohybovala.

»Matko!« šeptal a třásl se bolestí.

»Přijď, co jsem ti učinila, že nepřicházíš?« prosila Frantina a čekala na osamělé cestě ve studené jeseni, když kapala voda z holých černých větví na rozpuštěné její vlasy.*

Ale nepřicházel, čekala do noci a nebylo jej . . .

Vykřikla hrůzou — tam ze světlé jizby vyhlédla zločinná tvář, ústa se odporně zasmála, oči se svítily, jako kdyby stál před ní s nožem; a na pohovce seděla krásná dáma, nádherně oděná; s ramen se jí sesunul dlouhý plášť . . . Tak jí vyrval srdce z prsou a zapomněl na ni.

Otevřela oči a Lojzík se nahnul k jejím ústům.

»Dej mi vody, Lojziku!«

Nalil jí vody a sklenice se mu třásla v ruce... Smočila si rty, jež byly suché a rozpukané, ožehnuté horoucím dechem...

•Dej to na stranu, Lojziku!•

Tapala rukou po nádrech, ústa její bolestně se zkrivila, čelo se svraštilo...

Veliký kámen ležel na pokrývce, na její prsou a sotva že dýchala pod jeho silnou tíží; na to se změnil kámen v širokou mísu, z níž se kouřilo, dým zvedal se ke stropu a naplnil v brzku celou jizbu; ona ležela klidně, aby se mísa nepřevrhla a bylo jí nepřijemno, když rukou nesměla hnouti.

Lojzík jí hladil po tváři, po čele, něco horkého padlo jí na víčka a svezlo se zvolna k ústům. Ze tmy trochu se vyjasnilo, prohlédla a poznala Lojzиковu tvář, jež se nad ní skláněla, všécka bolestí rozervaná... Ale Lojzikova hlava se kolébala a zmizela...

Také on zemřel, všichni zemřeli. Ztratili se a vrátili se opět a zemřeli bídně... Všichni, jeden za druhým, každý si uřízł kousek z jejího srdce; a vraceli se nemocní a ubozí, ulehli a zemřeli. Krev byla vypita z jejich rukou, světlo vyssáto z jejich očí, srdce rozsekáno, tak že bylo jako jediná veliká rána — a hle, vrátili se, nemocní a ubozí a zemřeli žalostně. Slze rozlily se bez úspěchu, jako dešťová voda...

•Počkejte, lidé boží, smilujte se!•

Ale vůz ubíhal dále a zmizel v lese — vše zhynulo a slze se rozlivaly bez úspěchu jako dešťová voda... Padla a udeřila se čelem o ká-

men a zůstala ležeti na kolenou, hlavou na zemi, jakoby se modlila hluboce skloněna.

Lojzík objal její hlavu oběma rukama, sklonil se na polštář a usnul.

* * *

Tak se vyplnil život plný břitkostí a plný slz, prolitých bez úspěchu . . .

Světnice byla nyní plna lidí, jež vypravovali mrtvolu k věčnému odchodu. Lojzík byl jako statý, chodil schýlený, namáhavými drsnými kroky; skoro po celý den stál u postele a pohlížel na seschlý, bledý obličej, jenž byl nyní tak mírný, jakoby nikdy se byl nedožil ničeho žalostného. Ruce byly sepjaty a držely měděný kříž; kolem prstů vinul se veliký, černý růženec . . .

Setmělo se, Lojzík vstoupil na prah a svěží vzduch zavanul mu příjemně do tváře.

»Bez úspěchu!« promluvil nahlas, jako by viděl poslední mžik na matčiných očích. Úbočí chudáků leželo před ním, zbědované chaty, bída v chatách.

»Na smrt odsouzení! Všechno utrpení bez úspěchu, život bez úspěchu! . . .«

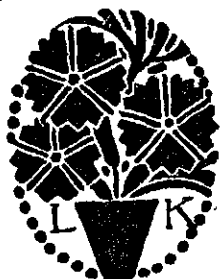
V městysi se rozžehovala světla, osvětlilo se okno tu a tam, noc nadcházela a také na nebi proskakovala světla.

»Odsouzení k smrti!«

Tam dole vzniklo světlo, malé, rudé světélko, zatřepetalo se, rostlo a plápolající rudá jiskra proměnila se v klidnou, jasnou bílou světlost.

Bylo to učitelovo okno. Lojzík se zachvěl a pohlížel neustále do mírně bílé té světlosti, která zářila z temna . . .

L I D O V A K N I H O V N A

IVAN CANKAR:
NA PŘÍKRÝCH
CESTÁCH

Ze slovinštiny přeložil
JOSEF TMĚJ

C E N A 2 K O R U N Y

Dobrá románová četba:

- Bellamy Edvard: Rovnost. Sociální román. K 8.—
pošt. K 8.40.
- Daudeť Alfons: Krásná Sidonie. Ilustr. St. Hudeček.
K 7.—, pošt. K 7.80.
- Féval P.: Hrbáč. Ilustr. St. Hudeček. K 12.—, pošt. K 12,80.
- Hugo Viktor: Bidníci. Ilustr. St. Hudeček. Přel. M. Ma-
jerová. V pěti svazcích. K 50.—, pošt. K 52.—.
- Chocholoušek Prokop: Karel IV. a římský tribun lidu.
Historický román. Ilustr. St. Hudeček. K 12.—, pošt. K 12,60.
- Janda Bohumil: Husité pod Vyšehradem. (Trilogie: Hu-
sité. — Anna Městecká. — Boček.) Ilustr. St. Hudeček.
K 24.—, pošt. 25.20.
- Kuděj Z. M.: Tisíc nesmrtelných. Vojenská historie z prv-
ních bojů o Slovensko. Ilustr. St. Hudeček. K 8.—, pošt.
K 8.80.
- Kuděj Z. M.: Mezi dvěma oceány. K 10.—, pošt. K 10.40.
- Mann Jindř.: V zemi všehojnosti. Soc. román. K 8.—, pošt.
K 8.40.
- Queiroz Eça: Dobrodruh v svaté zemi. Protikler. román.
Ilustr. St. Hudeček. K 7.—, pošt. K 7.60.
- Rosny J. H.: Lidé pravěku. Román z doby předhistorické.
K 3.—, pošt. K 3.20.

ÚSTŘEDNÍ DĚLNICKÉ
KNIHKUPECTVÍ A NAKLADATELSTVÍ
(ANT. SVĚČENÝ), PRAHA II.,
HYBERNSKÁ UL. 7.

Na skladě u knihkupců!